
De Hofstadgroep in beeld

Vier landelijke dagbladen publiceren foto's van de eerste Nederlandse terroristische organisatie

Irene Frankhuijzen
Erasmus Universiteit Rotterdam
Augustus 2006

De Hofstadgroep in beeld

Vier landelijke dagbladen publiceren foto's van de eerste Nederlandse terroristische organisatie

*Foto Cover: www.nos.nl (dossier hofstadgroep)
Rechtbanktekenaar, Rechtbank Rotterdam*

Door Irene Frankhuijzen

Studentnummer: 292441

i.f.a.frankhuijzen@versatel.nl

Docentbegeleider: Drs. Louis Zweers

Tweede lezer: Prof. Drs. F. Gierstberg

Code afstudeerproject Master: LZ3

Erasmus Universiteit Rotterdam

Faculteit der Historische en Kunstwetenschappen

Master Media en Journalistiek

Augustus 2006

VOORWOORD

Het eerste terroristische netwerk in Nederland, de Hofstadgroep, is veel besproken in de media vaak in een frame van ‘radicalisering van moslimjongeren’ of ‘terreur’. Terrorisme heeft een sterke wisselwerking met de media omdat het geen bestaansrecht heeft zonder media. Het is hierom een interessant onderwerp om te bestuderen.

Tijdens de afstudeerfase van de opleiding Media en Journalistiek aan de Erasmus Universiteit Rotterdam, heb ik ervoor gekozen dit onderwerp binnen het kader van de fotojournalistiek te onderzoeken. Niet alleen omdat het onderwerp interessant is vanwege de maatschappelijke achtergrond en de impact op het politieke klimaat, het is ook een onderwerp dat het nieuws lange tijd heeft overheerst en nog steeds regelmatig doet. Door middel van het bestuderen van de groep in foto’s heb ik getracht een bijzondere kijk te geven op de berichtgeving ten aanzien van de Hofstadgroep. Veel literatuur over de groep was er bij aanvang van het onderzoek nog niet te vinden, uitgezonderd het boek van *Emerson Vermaat, De Hofstadgroep, portret van een radicaal-islamitisch netwerk*. Theorie op het gebied van terrorisme en ethiek trof ik voldoende aan. Nadat de opzet van het onderzoek gereed was, zijn vele microfiches (ruim 700) langs mijn ogen gegaan in de bibliotheek van Rotterdam. Helaas laat de kwaliteit van de printjes van de foto’s nogal wat te wensen over en waren alle foto’s zwart/wit op microfiche. Na de verzameling van al het bronmateriaal kon de analyse beginnen. Foto-onderzoek is een intensieve en tijdrovende klus.

Het waren warme dagen (sinds 1947 voor de eerste keer, twee achtereenvolgende hittegolven!) in deze afrondingsfase van mijn studie. Na het behalen van de laatste tentamens in juni begon het schrijfproces met een buitentemperatuur van 35 graden. Ook mijn baan van vier dagen ernaast maakten het niet makkelijk. Maar het is gelukt.

Mijn dank gaat uit naar Louis Zweers voor zijn begeleiding en aan de tweede lezer de heer Gierstberg voor de nuttige op- en aanmerkingen.

Ook bedank ik mijn familie en vrienden voor hun begrip voor mijn afwezigheid op momenten dat zij mij er graag bij hadden gehad. Tenslotte bedank ik Carolien (mijn zus) en Elianne (vriendin en ex-studiegenoot uit Utrecht) voor de nuttige kritiek die zij mij hebben gegeven.

Irene Frankhuijzen

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord

Overzicht figuren	8
Overzicht foto's	9

H1 **INLEIDING** **10-18**

1.1	Achtergrond onderzoek	10
1.1.1	<i>Netwerk Hofstadgroep</i>	10
1.1.2	<i>Beweegredenen Hofstadgroep</i>	15
1.1.3	<i>Probleemstelling en afbakening</i>	15
1.2	Belang onderzoek	16
1.3	Onderzoek in het kort	17
1.4	Indeling master thesis	18

H2 **THEORETISCH KADER** **19-33**

2.1	Kopstukken van de Hofstadgroep	19
2.2	Media en terrorisme	23
2.3	Een ethische benadering	27
2.3.1	<i>De rol van de foto</i>	27
2.3.2	<i>Ethiek & privacy</i>	29

H3 **ONDERZOEKSOPZET** **34-43**

3.1	Probleemstelling en deelvragen	34
3.1.1	<i>Deelvragen</i>	34
3.2	Onderzoeksbasis	36
3.2.1	<i>Onderzoeksperiode</i>	36
3.2.2	<i>Bronmateriaal onderzoek</i>	37
3.2.3	<i>Selectiecriteria foto's</i>	37
3.3	Onderzoeksmethoden	38
3.3.1	<i>Kwantitatieve methode</i>	39
3.3.2	<i>Kwalitatieve methode</i>	41

H4	KWANTITATIEF ONDERZOEK	44-54
4.1	Algemene bevindingen	44
4.2	Ethische aspecten	49
4.2.1	<i>Privacy</i>	49
4.2.2	<i>Sfeer</i>	52
H5	KWALITATIEF ONDERZOEK	55-83
5.1	Portretten van leden van de Hofstadgroep	55
5.2	De vrouwen achter de Hofstadgroep	69
5.3	Sfeerbeelden rondom Hofstadgroep	75
H6	CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN	84-94
6.1	Conclusies ten aanzien van deelvragen	84
6.2	Ethische benadering of niet?	91
6.3	Aanbevelingen	93
Samenvatting		95
Literatuur		96-99
BIJLAGEN		
Bijlage 1:	Schema kwantitatieve inhoudsanalyse	
Bijlage 2:	Code of Ethics (NPPA)	
Bijlage 3:	Verwerkte gegevens kwantitatieve inhoudsanalyse	
Bijlage 4:	Mohammed B. (foto 1 a t/m e)	
Bijlage 5:	Samir A. (foto 2 a t/m e)	
Bijlage 6:	Jason W. en Jermaine W.(foto 3 a t/m d)	
Bijlage 7:	Redouan al I. (foto 4 a t/m b)	
Bijlage 8:	Nouredine el F. (foto 5)	
Bijlage 9:	Outman Ben A. (foto 6)	
Bijlage 10:	Bislan I. (foto 7)	
Bijlage 11:	Moslima's en vrouwen Hofstadgroep (foto 8 t/m 12)	
Bijlage 12:	Sfeerbeelden (foto 13 t/m 19)	

OVERZICHT FIGUREN

Figuur 1:	Leden van de Hofstadgroep
Figuur 2:	HOI-cijfers Dagbladen
Figuur 3:	Foto's artikelen Hofstadgroep
Figuur 4:	Foto's Hofstadgroep per maand per krant
Figuur 5:	Artikelen op Lexis Nexis rondom Hofstadgroep
Figuur 6:	Pagina van plaatsing beeld
Figuur 7:	Bronvermelding
Figuur 8:	Afkomst beelden
Figuur 9:	Tekeningen en infographics
Figuur 10:	Privacy beschermd ja/nee
Figuur 11:	Privacy per lid per dagblad
Figuur 12:	Afgebeelde vrouwen
Figuur 13:	Onderwerpen foto's
Figuur 14:	Teneur foto's

OVERZICHT FOTO'S

Portretten leden Hofstadgroep

Foto 1: Mohammed B. (bijlage 4)

1A: Mohammed B. met islamitische tekst

1B: pasfoto Mohammed B, zonder tekst

1C: rechtbanktekening Mohammed B.

1D: Mohammed B. in auto met skibril

1E. Mohammed B. met bril

Foto 2: Samir A. (bijlage 5)

2A : pasfoto jonge Samir A.

2B: portret van Samir A. die rechtbank verlaat

2C: Samir A. slaat fotograaf neer

2D: Samir A. met capuchon

2E: rechtbanktekening Samir A.

Foto 3: Jason en Jermaine W. (bijlage 6)

3A: arrestatie Jason W.

3B: pasfoto Jermaine W.

3C: pasfoto Jason W.

Foto 4: Redouan al I. (bijlage 7)

4A: pasfoto Redouan al I.

4B: broer Redouan al I.

Vrouwen Hofstadgroep

Foto 5: Nouredine al F. wonen in Al Hoceima (bijlage 8)

Foto 6: Huwelijksfoto Outman ben A. (bijlage 9)

Foto 7: Bislan I. in Tsjetsjenië (bijlage 10)

Foto 8: Abida, vrouw Samir A. (bijlage 11)

8A: Abida Kabaj komt aan bij rechtbank

8B: Abida Kabaj verlaat rechtbank

Foto 9: Fatima en Naima (bijlage 11)

Foto 10: Nederlandse moslima's (bijlage 11)

Foto 11: Bezoekster rechtbank (bijlage 11)

Foto 12: moslimliefjes (bijlage 11)

Sfeerbeelden

Foto 13: angst bij kerken en moskeeën (bijlage 12)

Foto 14: sfeer in Laakkwartier (bijlage 12)

Foto 15: tekening Frank Dam (bijlage 12)

Foto 16: naar de kapper met Marmouch (bijlage 12)

Foto 17: moslimjeugd (bijlage 12)

Foto 18: moeder Theo van Gogh (bijlage 12)

Foto 19: Koningin Beatrix (bijlage 12)

H1 INLEIDING

In dit hoofdstuk komen de achtergrond bij het onderzoek, het belang van het onderzoek en de probleemstelling aan bod.

1.1 Achtergrond onderzoek

Op 2 november 2004 wordt de bekende cineast Theo van Gogh vermoord door Mohammed B., een jongen van Marokkaanse afkomst in het bezit van een Nederlands paspoort. Hij vermoordt Van Gogh vanuit zijn radicaal-islamitische ideologie. De sfeer in de Nederlandse maatschappij verandert onmiddellijk. Een jaar later ontvangen alle inwoners van Nederland zelfs een informatiebrochure over hoe om te gaan met terrorisme.

Op 10 november 2005 maakt de Algemene Inlichtingen en Veiligheids Dienst (AIVD) duidelijk dat er een groep radicale moslims in Nederland een netwerk vormt. Voor het eerst valt de naam Hofstadgroep. Een groep voornamelijk Marokkaanse jongeren die elkaar ontmoeten om radicaal-islamitische visies met elkaar te delen.

Na een politie-inval in het Laakkwartier in Den Haag worden meerdere leden gearresteerd en in staat van beschuldiging gesteld als het gaat om het beramen van eventuele aanslagen. Ook blijkt snel dat een eerdere gebeurtenis, namelijk de moord op Theo van Gogh door Mohammed B. in verband staat met de Hofstadgroep. Mohammed B. verklaarde zelfstandig te handelen op 2 november 2004, maar duidelijk is dat hij allerlei contacten had met leden van de Hofstadgroep.

De Hofstadgroep is een naam die al sinds 26 september 2003 in interne rapporten van de AIVD gebruikt werd voor de groep radicale moslims die zich rondom een leidersfiguur verzamelden (Vermaat 2005: 3).

Deze leidersfiguur is de Syriër Reoduan al I., alias Abu Khaled. Syriërs zijn volgens Vermaat vaak sleutelfiguren in islamitische radicale organisaties. In verschillende huizen werden gewelddadige films getoond en discussies gevoerd over de kwestie Irak. Maar ook de vrouwen achter de Hofstadgroep speelden een rol stelt Vermaat. Niet alleen als islamitische bruid, maar ook om hun huizen ter beschikking te stellen voor huiskamerbijeenkomsten, zoals de vriendinnen Soumaya S. Martine van den O., Naïma en Fatima dit deden (Vermaat, 2005: 70-79).

De rechtszaken tegen alle leden zijn achter de rug. Mohammed B. krijgt op 26 juli 2005 een levenslange gevangenisstraf. Dit was de eerste keer dat iemand werd veroordeeld volgens de wet van terroristische misdrijven, die sinds 10 augustus 2004 bestaat (Vermaat, 2005: 52).

Van de 14 leden worden er in totaal 5 vrijgesproken. De anderen krijgen verschillende straffen. De rechtszaak tegen Samir A., die apart berecht wordt, loopt nog. Hij wordt berecht in de Piranhazaak, een nieuw opgericht netwerk dat aanslagen wil plegen op politici en gebouwen.

1.1.1 Netwerk Hofstadgroep

Het netwerk van de leden van de Hofstadgroep zit ingewikkeld in elkaar omdat er ook een aantal moslims verdacht worden van deelname aan de Hofstadgroep, maar waar het bewijs voor ontbreekt.

DE HOFSTADGROEP

Figuur 1: Leden van de Hofstadgroep

LEIDERS

Reoduan al I./ Sjeik Abu Khaled (43)

De ‘Syriër’, die wordt gezien als geestelijk leider van de groep. Hij hield koranpreken in een belhuis in Schiedam voor Mohammed B., Rachid B. en Samir A.

* Voortvluchtig.

Mohammed B. (27)

Vermoordde Theo van Gogh op 2 november 2004.

* Veroordeeld tot levenslang.

KOPSTUKKEN

Samir A. (19)

Wordt meerder malen gearresteerd op verdenking van deelname aan een terroristische organisatie, het plannen van aanslagen en het werven van nieuwe leden voor de jihad. Krijgt drie keer vrijspraak. Is nu voor de vierde keer opgepakt in verband met een ander netwerk ‘de Piranhazaak’, vanwege het voorbereiden van aanslagen op het AIVD-gebouw en politici. Ook Nouredine el F. en Soumaya S. moeten terecht staan in deze zaak.

* Zaak wordt momenteel in cassatie behandeld.

Ismaël A. (21)

Wordt samen met Jason W. gearresteerd na de inval in het Laakkwartier. Reisde samen met Jason W. naar Pakistan voor een jihadtraining. Zou samen met Samir A. een bomaanslag hebben voorbereid.

* Eis 20 jaar, straf 13 jaar.

Jason W. (20)

Wordt samen met Ismaël A. opgepakt in het Laakkwartier. Reisde eerder naar Pakistan voor een jihadtraining samen met Zakaria T. en Ismaël A. In zijn huis worden sporen gevonden van Samir A., Mohammed B. en Ismaël A.

* Eis 20 jaar, straf 15 jaar.

Nouredine el F. (22)

Wordt samen met Martine van den O. en Soumaya S. gewapend opgepakt bij NS station Lelylaan in Amsterdam. Reisde met Mohammed el M. af naar Portugal voor een mogelijke aanslag.

* Eis 10 jaar, straf 5 jaar.

HANDLANGERS

Ahmed H. (26)

Was voorheen een huisgenoot van Mohammed B. en het computerbrein van de Hofstadgroep. Stond bekend als de ‘penningmeester’. Wordt gezien als een belangrijk figuur, omdat hij AIVD-informatie in zijn bezit had.

*Eis 5 jaar, straf 2 jaar.

Mohammed Fahmi B. (23)

Komt op 18-jarige leeftijd vanuit Al Hoceima naar Nederland.

Was voorheen een huisgenoot van Mohammed B.

* Eis 5 jaar, straf 18 maanden.

Youssef E. (21)

Huisvriend van Mohammed B.

* Eis 4 jaar, straf 1 jaar.

Zine Labidine L.(27)

Wordt samen met Nadir A. gearresteerd op verdenking van deelname aan een terroristische organisatie. Huisvriend van Mohammed B.

* Eis 4 jaar, straf 18 maanden.

Mohammed el M. (24)

Reisde samen met Nouredine el F. af naar Portugal tijdens het EK voor een mogelijke aanslag. In zijn huis worden scheikundige formules gevonden.

* Eis 5 jaar, straf 2 jaar.

VRIJGESPROKEN HANDLANGERS

Zakaria T. (21)

Reisde samen met Jason W. af naar Pakistan voor een jihadtraining.

*Eis 5 jaar, vrijspraak .

Nadir A. (23)

Wordt samen met Zine Labidine L. gearresteerd op verdenking van deelname aan een terroristische organisatie. Kwam regelmatig bij Mohammed B. over de vloer. Was een vriend van Mohammed Fahmi B. Zijn telefoonnummer zou gevonden zijn bij daders van de aanslagen van Madrid en Casablanca.

* Eis 15 maanden, vrijspraak.

Mohammed el B. (21)

Huisvriend van Mohammed B. Reisde samen met Nouredine el F. en Mohammed el M. af naar het EK in Portugal voor een mogelijke aanslag.

* Eis 20 maanden, vrijspraak.

Jermaine W. (18)

Is het broertje van Jason W. Wordt opgepakt nadat er een briefje gevonden wordt op zijn werk, dat de indicatie gaf dat er een aanslag op Hirs Ali gepleegd gaat worden. Te weinig bewijs voor berechting omdat handschrifttest op het briefje niet klopte.

* Eis vrijspraak, vrijspraak.

Rachid B. (27)

Is een jeugdvriend van Mohammed B.

* Vrijspraak, er is onvoldoende bewijs tegen hem.

NIET VERVOLGD IN PROCES HOFSTADGROEP

Soumaya S. (22)

Apart berecht, kreeg acht maanden straf voor illegaal wapenbezit nadat zij samen met Martine van den O. werd opgepakt bij station Lelylaan in Amsterdam. Is (islamitisch) de vrouw van Nouredine el F. Ze wordt wel vervolgd in de Piranhazaak.

Martine van den O. (26)

Nederlandse, bekeerd tot moslim, die veel contacten had met de leden van de Hofstadgroep, waaronder met Nouredine el F. Voormalig politieagente die op de middelbare school radicaliseerde.

Outman Ben A. (35)

Bleek een lek te zijn bij de AIVD, die als tolk informatie doorspeelde aan de leden van de Hofstadgroep. Het OM eiste 8 jaar cel, in december 2005 wordt hij tot 4,5 jaar veroordeeld voor het schenden van staatsgeheimen.

Rachid B. (32) (let op, er zijn twee verschillende met dezelfde naam)

Hij zou Reoduan al I. hebben geholpen te vluchten op de dag van de moord op Theo van Gogh. Hij werd gearresteerd in Londen in juni 2005. In juli overleed hij in zijn bed. De doodsoorzaak is onduidelijk.

Achmad al A. (41)

Is een Syriër uit Zierikzee, die samen met Samir A., Mohammed B. en Rachid B. in het belhuis in Schiedam kwam waar Reoduan al I. koranpreken hield. Hielp Reoduan al I. wellicht het land uit te vluchten.

Refat G. (33)

Van Bosnische afkomst. Reoduan al I. vluchtte op zijn paspoort het land uit.

Marad J. (22)

Tsjetsjeen die meerder malen in het huis van Mohammed B. kwam, maar er is onvoldoende bewijs voor zijn deelname aan een terroristische organisatie.

Bislan I. (25)

Tsjetsjeen die werd opgepakt omdat zijn vingerafdrukken op het 'testament' van Mohammed B. zaten.

Bilal L. (21)

Tsjetsjeen die werd opgepakt vanwege bedreigingen aan het adres van Geert Wilders, riep op hem te onthoofden. Hij heeft hier voor vastgezeten.

Saleh B. (28)

Zou handgranaten hebben geleverd aan Jason W. Hij werd bij gebrek aan bewijs vrijgesproken. Maar de verdachten in de Hofstadgroep stellen dat hij een infiltrant bij de AIVD is. Saleh B. en de AIVD zelf ontkennen dit.

(Vermaat, 2005:3), (www.rechtspraak.nl), (www.nos.nl), (www.elsevier.nl)

1.1.2 Beweegredenen Hofstadgroep

Uit de rechtszaak kwam naar voren dat de leden van de Hofstadgroep allen handelden uit een radicale geloofsovertuiging. De veroordeelde leden hebben zich volgens de rechtbank schuldig gemaakt aan haat zaaien, opruiing en handelen met een terroristisch oogmerk. De rechtbank vond niet dat het plegen van geweldsmisdrijven een tweede doel vormden. Om deze reden gaat het OM in hoger beroep (AD, 25-03-06). De leden die vrijgesproken werden dienen schadeclaims in bij de rechtbank.

De radicalisering van jonge Moslims in Europa vloeit met name voort uit de volgende gebeurtenissen:

1. de aanslagen op 11 september 2001 op de Twin Towers door Osama bin Laden/ Al Qaida
2. de emigratie van grote groepen moslims naar seculiere westerse samenlevingen en de enorme inwendige woede tegen die samenlevingen
3. de oorlog in Irak (Vermaat, 2005: 17)
4. het Midden-Oosten conflict tussen Israël en de Palestijnen

De ideologie van de Hofstadgroep is gebaseerd op de geschriften van de 14^e eeuwse islamtheoloog Ibn Taymiyyah, die ook een inspiratiebron voor Osama Bin Laden vormde. Maar ook op de ideologie van de Egyptische Sayyid Qutb die antiwesters, antisemiet en prediker van de jihad (de heilige oorlog) was. Bij het voeren van de jihad komt het er uiteindelijk op neer dat, afvalligen en mensen die niet deelnemen aan de heilige oorlog tegen de ongelovigen, moeten worden gedood.

Bovendien is alles geoorloofd om dit doel te bereiken (Vermaat, 2005: 135). Bedreigingen aan het adres van Tweede-kamerleden Hirs Ali en Geert Wilders passen in de lijn van deze ideologie. Theo van Gogh werd vermoord als één van de ongelovigen, terwijl de moord ook moest dienen als boodschap aan Hirs Ali. De grote vraag is echter of de moord ook moet worden gezien als een terroristische aanslag zoals gepleegd op 11 september 2001? De rechtbank vindt van wel en noemde de moord op Theo van Gogh een terroristische aanslag. Ook andere leden van de Hofstadgroep konden veroordeeld worden voor de door hen gepleegde en nog te plegen misdrijven. Op 10 maart verklaart de rechtbank dat de Hofstadgroep moet worden beschouwd als een terroristische organisatie, die onder andere een aanslag wilde plegen op het AIVD gebouw in Leidschendam (NRC next:10-03-06).

1.1.3 Probleemstelling en afbakening

De rechtbank definieert terrorisme als volgt: 'het doel van terrorisme, dan wel terroristen is de bevolking of een deel van de bevolking ernstige vrees aan te jagen en de fundamentele politieke/ en of constitutionele structuur van Nederland ernstig te ontwrichten' (Vermaat, 2005: 135).

Op 28 januari 2006 stelt Samir A. tijdens een rechtzitting dat de officier van justitie juist een 'terrorist' is, omdat hij de media gebruikt om de bevolking angst aan te jagen door naar buiten te brengen dat hij een aanslag zou hebben voorbereid (AD, 28-01-06).

Hierdoor wordt de wisselwerking tussen terrorisme en media duidelijk. Terroristen hebben de neiging de zaken om te keren en de media te gebruiken voor hun eigen doel.

Vanwege deze wisselwerking tussen de media en terrorisme is het interessant te bekijken hoe de dagbladen omgegaan zijn met de Hofstadgroep. Terrorisme heeft zonder media geen bestaansrecht, omdat de boodschap dan niet kan worden verspreid. Hiertoe is het voeren van een ethisch beleid van groot belang voor de journalistiek. Krijgen de terroristen nog meer bestaansrecht door de media? Foto's en de koppen van de kranten spelen een grote rol binnen de ethiek. Het zijn juist die elementen die de lezer het eerst ziet en invloed hebben op de beeldvorming bij het publiek. De dagbladen zijn uiteraard niet verplicht een ethisch benadering te kiezen, maar in dit onderzoek wordt er vanuit gegaan dat het positief is als dagbladen zich wél bezig houden met ethiek en een maatschappelijke verantwoordelijkheid, ook al zijn het commerciële bedrijven die moeten verkopen. Het gaat dus om een morele houding die de dagbladen zouden moeten innemen.

Louis Zweers, fotohistoricus verbonden aan de Erasmus Universiteit heeft dit onderwerp aangedragen voor de Master Thesis, waarna ik het heb gekozen als centraal thema voor mijn onderzoek.

De processen tegen leden van de Hofstadgroep zijn achter de rug. Een nieuw netwerk onder de naam 'piranha' wordt inmiddels onderzocht. Binnen dit netwerk staan een aantal (ex-) Hofstadgroepleden, waaronder Samir A. Nouredine el F. en Soumaya S. terecht. De radicalisering van moslims blijft dus een actueel thema, waarin een ethisch beleid in de media een rol zal blijven spelen. De fotoberichtgeving van de Hofstadgroep zal dan ook vanuit een ethische invalshoek onderzocht worden. Naar aanleiding van al het bovenstaande kom ik tot de volgende probleemstelling voor het onderzoek:

Op welke wijze is de Hofstadgroep in beeld gebracht in de vier grootste (betaalde) landelijke dagbladen en blijkt hier een ethische benadering uit?

De deelvragen bij deze probleemstelling komen in hoofdstuk 3 aan bod bij de onderzoeksopzet, omdat deze voortvloeien uit het theoretisch kader.

1.2 Belang onderzoek

Het belang van dit onderzoek is uit te zoeken of de dagbladen op een ethische manier zijn omgegaan met de eerste terroristische organisatie in Nederland. Na de dood van Pim Fortuyn zijn de media regelmatig beschuldigd van 'demonisering' of overexposure. Het is interessant om te bekijken of de printmedia na de moord op Theo van Gogh bij de Hofstadgroep op een ethische manier aan de slag zijn gegaan.

De praktische relevantie van dit onderzoek ligt in het feit dat nog niet eerder een terroristisch netwerk in beeld is vastgelegd, omdat dit de eerste keer is voor Nederland. Hiermee is dit voor zover ik weet het eerste foto-onderzoek naar dit onderwerp. Het kan dus praktisch gebruikt worden om in de toekomst te vergelijken hoe voor de eerste keer terreur in beeld is gebracht door dagbladen. Theoretisch is dit onderzoek relevant om te achterhalen of de printmedia op een correcte wijze gehandeld hebben of dat er juist verbeteringen noodzakelijk zijn. Eventueel zou er aanleiding kunnen zijn tot het opstellen van een leidraad. Dit zou toegevoegde waarde kunnen hebben voor de fotojournalistiek in Nederland.

1.3 Onderzoek in het kort

Het onderzoek bestaat uit een kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse. De gepubliceerde foto's van de Hofstadgroep zijn over een tijdspanne van een jaar verzameld, vanaf de introductie van de naam 'Hofstadgroep' op 10 november 2004 tot een jaar later. In totaal zijn er 227 foto's geselecteerd die geschikt waren voor het onderzoek. Deze zijn verkregen door eerst alle 615 artikelen over de Hofstadgroep van de educatieve database Lexis Nexis te halen. Vervolgens zijn alle foto's bij deze artikelen opgezocht vanaf microfiches.

Julianne Newton, professor in visuele communicatie aan de Universiteit van Oregon, stelt over de onderzoeksmethoden naar foto's dat die kunnen bestaan uit een methodologische methode- hoe de foto is gemaakt- en een epistemologische analyse, wat en hoe we van de foto weten (Newton, 2001:36). Vooral deze methodologische methode zal terugkomen in het kwantitatief onderzoek in de bronvermeldingen en de teneur. De epistemologische en methodologische analyse komen beiden terug in het kwalitatieve gedeelte waarin de achtergrond van de foto nader besproken wordt en de manier waarop de foto gemaakt is als bijvoorbeeld het gaat om de pose van de personen.

De foto's zijn kwantitatief verwerkt in het computerprogramma excell. Deze analyse heeft plaatsgevonden aan de hand van een vast stramien waartoe ik een schema heb opgesteld (bijlage 1). De ethische aspecten worden onderzocht door te kijken naar eventuele overexposure, het privacybeleid van de dagbladen en of zij zich aan de ethische codes hebben gehouden (bijlage 2) en niet eventueel terrorisme in de kaart gespeeld hebben. Hierbij kunnen letterlijke tellingen van beelden, bronnen een grote rol spelen.

Bij de kwalitatieve analyse is gekozen voor een inhoudsanalyse aan de hand van vijf criteria geïnspireerd op de theorie van Roland Barthes en Harold Evans. Uit de twee analysevormen wordt uiteindelijk de conclusie getrokken

1.4 Indeling Master Thesis

De korte geschiedenis en de samenstelling van de Hofstadgroep is in de inleiding besproken. In hoofdstuk twee zal ik uitvoeriger de achtergrond van de kopstukken van de Hofstadgroep bespreken en ook de invloed van de media op de werking van terrorisme door te kijken naar het ethische aspect en privacy. Vervolgens zal ik in ditzelfde hoofdstuk uiteenzetten wat de rol van de foto is.

In hoofdstuk drie komen de methoden van het onderzoek aan bod. In het vierde hoofdstuk is de kwantitatieve inhoudsanalyse te vinden. In hoofdstuk vijf de kwalitatieve inhoudsanalyse. In het laatste hoofdstuk volgt tenslotte de conclusie.

H2 THEORETISCH KADER

Een onderzoek naar de foto's van de Hofstadgroep is geen eenvoudige opgave. Het onderzoek raakt de samenleving, de fotojournalistiek, de media, de semiotiek, de ethiek en terrorisme. In dit theoretisch kader is getracht op deze thema's in te gaan voor zover zij van toepassing zijn op dit onderzoek. De analyse van foto's aan de hand van de semiotiek komt in hoofdstuk 3 aan bod.

2.1 Kopstukken van de Hofstadgroep

Op 2 februari 2006 verklaart Mohammed B. tegenover de rechtbank 'De vraag is in hoeverre we aanzetten tot geweld als we zo eerlijk mogelijk de profeet proberen te volgen' (AD, 03-02-06).

De leden van de Hofstadgroep behoorden duidelijk tot een islamitisch-fundamentalistische groepering en probeerden hun boodschap van de radicale islamitische ideologie te verkondigen door geweld en media-aandacht. Ook opereerden zij als groep landelijk en internationaal. De belangrijkste achtergrond van de terroristische daden van de Hofstadgroep is de jihad, de heilige oorlog. Deze heilige oorlog mag met geweld gevoerd worden.

Een aantal van de leden van de Hofstadgroep zijn naar andere landen geweest om te leren over de jihad. Samir A. probeerde naar Tsjetsjenië te gaan en Jason W. ging naar Pakistan (Nieuwe Revu, 02-06: 21). In een interview met Nieuwe Revu zegt de schoonmoeder van Samir A., Maria van Domburg, dat Samir A. een held geworden is in de gevangenis. Samir A. zat toen vast voor het neersteken van een agent. Zij is trots als hij mag deelnemen aan de jihad (Nieuwe Revu, 02-06: 21).

De leden van de Hofstadgroep willen een islamitische theocratie, waarin alleen de wetten van Allah gelden, de "sharia". Eigenlijk alles is geoorloofd om deze wetten na te leven, dus ook moord (Vermaat, 2005: 14).

De Hofstadgroep heeft veertien kernleden (zonder Samir A. meegeteld), maar ook een netwerk met vrienden en vrouwen er om heen.

Mohammed B., Samir A., Jason W., Ismaël A. en Nouredine el F worden als de kopstukken gezien, hoewel Samir A. niet veroordeeld werd tijdens dit proces. Deze leden zal ik hier uitvoerig bespreken, omdat deze in de dagbladen met name naar voren zijn gekomen. De andere leden van het netwerk zijn in de inleiding ook aan bod gekomen. Sommige leden komen overigens ook terug in deze bespreking van de kopstukken.

Mohammed B. (Bouyeri)

De vader van Mohammed B., Hamid, komt uit een dorp in het Marokkaanse rifgebergte, een arm Berbergegebied. Hij vertrok als gastarbeider naar Europa en kwam uiteindelijk in Nederland terecht. Hij trouwde met de Marokkaanse Habida Amyay, die in 1978 ook naar Nederland zou komen. Hun eerste dochter, Saïda, was toen al geboren. In 1979 wordt Mohammed geboren.

Hierna krijgt Mohammed er nog vijf zusjes en een broertje bij. In 1985 gaan ze in de Nibbrigstraat wonen in Overtoomse Veld in Amsterdam-Oost, waar Mohammed zijn jeugd doorbrengt. Hij rond hier de HAVO af. Hij voelt zich al snel betrokken bij de zaak van de Palestijnen. Mohammed gaat als een gewone tiener door het leven, houdt zich bezig met vrouwen, drank en feestjes. Zijn vriend is gedurende al die jaren Rachid B.

In 1977 komt hij al eens in aanraking met de politie wegens een vechtpartij. Maar in 2001 ontstaat er een echte vechtpartij, waarbij Mohammed een politieagent neersteekt in de hals. Hij krijgt hiervoor 12 weken cel en komt 9 dagen na de aanslagen in New York vrij. Hij is sterk onder de indruk van de aanslagen en zegt tegen de rechtbank zelfs dat zijn twee nieuwe helden Osama Bin Laden en Mullah Omar (Talibanleider) zijn. Er volgt in 2001 nog een ander incident als Mohammed het vriendje van zijn zusje niet accepteert, hij sluit haar tijdelijk op, maar gaat later overstag. Hij verhuist wel en gaat in de Marianne Phillipsstraat wonen.

In december 2001 overlijdt zijn moeder aan kanker. Mohammed neemt nu de verantwoordelijkheid voor het gezin over, zijn vader zit in de WAO. Maar door zijn strafblad komt hij niet makkelijk aan werk. Wel gaat hij schrijven voor de buurtkrant 'Eigentijds werk', waarin hij de problemen van de buurt goed weet te verwoorden, maar ook steeds meer religieuze thema's behandelt. In 2004 vinden er weer twee voorvallen plaats. Hij gaat een beveiligingsmedewerker van de Bijstand te lijf en in de metro valt hij een vrouw aan nadat hij een bekeuring krijgt wegens zwartrijden. Tegen de politie zegt hij 'Ik haat jullie, ik haat jullie'. Mohammed B. was teleurgesteld in de overheid en in de maatschappij.

In 2002 had de AIVD het huis van Mohammed al in de gaten als zijnde een huis waar extremistische bijeenkomsten gehouden werden, waar de Syriër **Redouan al I.** ook vaak aanwezig was. Onder de Syriër radicaliseerde Mohammed sterk en ging hij onder zijn pseudoniem Abu Zubair steeds meer radicale teksten schrijven. Hij verwierp de westerse samenleving en wilde dat de wetten van de Sharia doorgevoerd zouden worden. Nadat Hirs Ali Mohammed had aangeduid als 'een gemeten naar onze westerse maatstaven, perverse tiran' en Van Gogh moslims als 'geitenneukers' bestempelde, barstte bij Mohammed B. de bom.

Op 2 november 2004 vermoord hij op zeer brute wijze Theo Van Gogh en wordt hem een jaar later levenslange gevangenisstraf opgelegd. Hij schoot Theo van Gogh dood en sneed daarna zijn keel door. Hij stak een mes in het lijf van Van Gogh en liet een brief achter aan Hirs Ali. (Vermaat, 2005:25-35)

Jason W. (Walters)

Niet alleen Jason W. werd bekend als lid van de Hofstadgroep. Ook zijn kleinere broer **Jermaine W.** werd in oktober 2005 opgepakt. Beiden werden in Amersfoort geboren als zoons van een Amerikaanse vader en een Nederlandse moeder. Zij hebben bovendien twee halfzussen.

Jason W. , geboren in 1985 stond bekend op school als pro-Amerikaans. Dit mede omdat zijn vader een Afro-Amerikaanse militair in de VS was. Zijn ouders scheidden in 1999. Jason ging wel eens mee met zijn vader naar een gematigde Turkse moskee maar bleef tot aan 2001 pro-Amerikaans.

Na de aanslagen ging hij zich meer verdiepen in de radicale vormen van de islam en zo ook in de jihad. Hij ging met zijn kleine broertje, waar hij veel invloed op had, steeds vaker naar de El-Fathmoskee in Amersfoort. De moskee wees de beide broers de deur nadat zij zieltjes probeerden te winnen voor de jihad. Jason slaagde voor het VWO en Jermaine voor VMBO. Jason wilde in Leiden gaan studeren en Jermaine werkte bij een bakkerij. Op het moment dat Jason zijn moeder en zussen wilde bekeren tot de islam barstte de bom en werd het gezin zelfs het huis uitgezet. De moeder, Ingrid, vluchtte naar een blijf-van-mijn-lijf huis in Den Helder. Jason W. ging steeds vaker naar de Al-Fourqaanmoskee in Eindhoven waar hij beïnvloedt werd door de radicale Abdul Jabbar van de Ven. Ook ging hij steeds meer om met leden van de Hofstadgroep. Zo is **Ismaël A.** een goede vriend van hem. Zij zouden elkaar ontmoet hebben in de El- Tahweedmoskee in Amsterdam, waar ook Samir A. kwam.

Samen met Ismaël reist Jason in 2003 naar Pakistan om een jihadtraining te ondergaan.

Ook **Zakaria T.** reist hier voor een paar weken heen. Jason W. ging samen met Ismaël A. in de Haagse Antheunissestraat wonen in het Laakkwartier. Niet wetende dat de AIVD in dit pand af luisterapparatuur had geplaatst. Jason W. was namelijk door zijn reis naar Pakistan al in het oog gesprongen. Discutabel waren de vele chatsessies die Jason W. voerde met vrienden over zijn training in Pakistan en contacten met de Taliban en Al Qaida, omdat de waarheid hiervan betwist wordt.

In het Laakkwartier werd een inval gedaan nadat de AIVD steeds meer afgeluisterde gesprekken hoorde over Geert Wilders en Hirsi Ali. Na de moord op Van Gogh durfden zij geen risico meer te nemen en deden een inval. Jason W. gooide een granaat naar de politie en dacht zelfs ook dat hij iemand gedood had bleek uit een gesprek dat hij met zijn moeder voerde. In het huis werden sporen gevonden die leidden naar **Ismaël A., Samir A., Zakaria T. en Mohammed B.** Ook zijn broertje Jermaine werd in verband gebracht met de Hofstadgroep doordat er op zijn werk een briefje gevonden was, waarop stond beschreven dat Hirsi Ali op oudejaarsnacht 2004 vermoord zou worden.

Uiteindelijk wordt Jermaine vrijgesproken (Vermaat, 2005:85-98).

Samir A. (Azzouz)

Samir A. wordt in 1985 geboren in Amsterdam als zoon van Marokkaanse ouders die begin jaren tachtig naar Nederland kwamen. Samir A. ging naar een streng islamitische basisschool (onder de naam Assidieq), die in contact stond met de Al-Tahweed moskee in Amsterdam.

Samir A. groeide op in de zelfde buurt als Mohammed B. Na de aanslagen van 2001 wilde Samir A. gaan deelnemen aan de jihad.

Hij reisde in 2003 af naar Tsjetsjenië met zijn vriend Khalid om zich aan te sluiten bij het moslimverzet maar werd door de soldaten bij de grens weer terug gestuurd. Waarschijnlijk kwam Samir na deze reis via internet in contact met **Jason W.**

Op 16-jarige leeftijd trouwt Samir A. met **Abida K.** (ex-woordvoester van de Stichting Al-Aqsa). Samen krijgen zij een zoon die 'Sayfoudine' (zwaard van Islam) genoemd wordt.

Er zijn bewijzen gevonden dat **Jason W.** en **Ismaël A.** voor Abida en haar kind zorgden als Samir A. vast zat. In 2003 reist Samir A. samen met Ismaël naar Barcelona, waar zij een ontmoeting hebben met ene Akoudad, die in Marokko gezocht werd voor de aanslagen in Casablanca eerder dat jaar. Op 17 oktober 2003 wordt Samir aangehouden op verdenking van het voorbereiden van een aanslag (Vermaat, 2005: 101-118). Zijn tweede arrestatie volgt op 30 juni 2004 als Samir A. wordt beschuldigd van medeplichtigheid aan een overval op een Edah in Rotterdam. Wel kon de politie hierdoor een huiszoeking doen bij Samir A. waarbij zij allerlei plattegronden en wapens vinden. Niet lang na dit alles gevonden werd, kondigde de AIVD en de Nederlandse overheid zelfs een terreuralarm aan. Samir A. wordt op 6 april 2005 vrijgesproken omdat er onvoldoende bewijs was. Na het verlaten van het huis van bewaring in Nieuwegein slaat Samir A. een fotograaf van de Telegraaf. (Vermaat, 2005: 101-118) Op 14 oktober 2005 wordt Samir A. wederom gearresteerd, samen met 6 andere Hofstadgroepleden voor het voorbereiden van een aanslag. Hij wordt opgepakt in Leiden. Ditmaal noemen ze hem op 24 april 2005 als lid van de Piranhagroep.

Ismaël A. (Akhnikh)

Ismaël A. wordt in 1983 geboren in Amsterdam. Hij is van Marokkaanse afkomst en maakt deel uit van een gezin met 11 kinderen. Op het ROC gaat het verkeerd met Ismaël en wordt hij naar een koranschool (naar waarschijnlijkheid) in België gestuurd. Terug in Nederland gaat hij werken voor een kabel- en telefoonbedrijf en wordt hij een praktiserend moslim. In 2003 bezoekt hij samen met **Jason W.** een trainingskamp van de jihad in Pakistan. De twee vrienden gaan samenwonen in de Antheunissestraat in het Laakkwartier in Den Haag. In 2004 vertrekt Ismaël samen met **Mohammed M.** net als **Samir A.** naar Barcelona, voor een ontmoeting met Akoudad., verdacht van de aanslagen in Casablanca. Hij wordt opgepakt en later weer vrijgelaten bij gebrek aan bewijs.

Hij wordt in 2005 wederom gearresteerd samen met **Jason W.** na een inval in zijn woning in het Haagse Laakkwartier. Ze gooien een granaat naar politie-agenten en worden pas na een belegering van 14 uur opgepakt (AD, 20-11-04: 19). Zij worden verdacht van het beramen van aanslagen op politici. Na een lange rechtszaak wordt hij op 10 maart 2006 veroordeeld tot 13 jaar cel wegens deelname aan een criminele en terroristische organisatie, poging tot moord en overtreding van de wet wapens en munitie (elsevier.nl).

Nouredine el F. (Fathni)

Nouredine wordt in het Marokkaanse rifgebied geboren in 1983. Zijn familie had geen banden met fundamentalistische stromingen. Zijn vader werd rijk toen hij in Tanger ging werken en kreeg daar een andere vrouw. Nouredine voelde zich hierdoor verantwoordelijk voor het gezin nadat de vader hen in de steek had gelaten en wilde in Europa gaan werken om zelf meer te kunnen verdienen.

Op zijn 15^e vertrekt hij naar Spanje en daarna naar Nederland. In Nederland komt hij regelmatig bij de El-Tahweed moskee in Amsterdam waar hij in aanraking kwam met extremistische moslims en ook **Mohammed B.** leert kennen. Hij trekt bij Mohammed in.

Hij gaat in april 2005 met **Soumaya S.** een islamitisch huwelijk aan (overigens niet goedgekeurd door haar ouders), een huwelijk dat niet door de Nederlandse wet wordt erkend.

In juni 2005 werd Nouredine door de politie gevolgd. Op 22 juni 2005 stapt hij in een rode Opel Corsa bij twee vrouwen: Soumaya S.(Sahla) en Martine van den O.(Oever). Soumaya en Nouredine stappen NS station Lelylaan uit. De politie houdt hen aan omdat de twee zich verdacht dragen (beiden een rugzak hebben) op verdenking van het plegen van een aanslag. Ook Martine van den O. wordt aangehouden. Nouredine el F. wordt opgepakt met een doorgeladen machinepistool.

Soumaya S. wordt opgepakt op verdenking van verboden wapenbezit en het voorbereiden van aanslagen op politici. Zij had geprobeerd om via de apotheek waar haar zus werkte, adressen van politici te verkrijgen. Uiteindelijk krijgt ze 9 maanden cel. Soumaya en Martine kenden elkaar van een moskee in Den Haag waar zij beiden kwamen.

Martine en Nouredine zouden samen bezig zijn geweest met het voorbereiden van een aanslag.

In het pand waar Nouredine samen met Mohammed B. woonde werd ook een door hem ondertekende martelaarsbrief gevonden.

Nouredine kwam samen met **Mohammed B.**, **Samir A.** en **Rachid B.** regelmatig in een belhuis in Schiedam, waar zij ook de Syriër **Achmad al A.** en **Redouan al I.** leerden kennen die daar koranpreken hielden voor hen (Vermaat, 2005: 121-134).

In 2004 reisde Nouredine samen met **Mohammed el M.** af richting Portugal. De AIVD had het sterke vermoeden dat de twee een aanslag wilden gaan plegen tijdens het EK in Portugal. Nouredine werd aangehouden en veroordeeld tot 5 jaar cel wegens wapenbezit en lidmaatschap van een terroristische organisatie (elsevier.nl).

2.2 Media en terrorisme

De hamvraag in het proces tegen de Hofstadgroep was ‘Vormt de Hofstadgroep een terroristische organisatie?’. Op 10 maart 2006 verklaart de rechter dat dit het geval is (NRC Next, 10-03-06). Dit betekent dat de Hofstadgroep de eerste bekende terroristische organisatie in Nederland is.

Criminele organisaties als die achter de Hells Angels of de Molukse treinkapers, bestonden in Nederland al eerder.

Maar een terroristische organisatie is van een andere orde, ook omdat bij de Hofstadgroep de basis religieus is. Literatuur over terrorisme en media is sinds de aanslagen in 2001 steeds meer te vinden. Met name Paul Wilkinson, professor gespecialiseerd in terrorisme en politiek geweld, heeft al in een eerder stadium veel over dit onderwerp geschreven en benadrukt dat media, terroristen in de kaart spelen door veel over ze te publiceren. Hierdoor kunnen zij tot helden gemaakt worden en krijgen ze wellicht nog meer volgers. Voor sommigen worden zij namelijk als helden gezien en zeker niet als angstaanjagende figuren.

Dit bleek eveneens in de vorige paragraaf uit de opmerkingen van islamitische jongeren in Amsterdam. Paul Wilkinson stelt hierover dat terroristen de neiging hebben zich neer te zetten als ‘nobeles Robin Hoods en kampioenen van de onderdrukten’ (Wilkinson, 1997:8).

Het is dan ook zeer belangrijk hoe de Hofstadgroep in beeld werd gebracht. Werken de media mee aan dit principe? De verantwoordelijkheid van de media is hierin heel belangrijk. Het is interessant om te onderzoeken of die verantwoordelijkheid bij de Hofstadgroep is genomen.

In de theorieën over terrorisme en media is geen eenduidige definitie terug te vinden voor terrorisme. Alex Schmid (voormalig hoofd anti-terrorisme unit bij de VN) en Janny de Graaf, beiden wetenschappers met specialisatie terrorisme, formuleren terrorisme als:

‘Het opzettelijke en systematische gebruik van en/of bedreiging met geweld tegen instrumentele (menselijke) doelen om een conflict met twee of meer partijen, waarbij de onmiddellijke slachtoffers –die niet eens tot de conflicterende partijen hoeven te horen- zichzelf niet van het conflict kunnen distantiëren door een verandering van een houding of gedrag.’ (Schmid & de Graaf, 1982:15)

Paul Wilkinson formuleert vijf kenmerken van terrorisme:

1. het is altijd met voorbedachten rade en ontworpen om een klimaat van angst te creëren
2. het is gericht op een groter doel dan de directe slachtoffers
3. het heeft betrekking op aanvallen op toevallige of symbolische slachtoffers inclusief burgers
4. in de maatschappij waar het in gebeurt, wordt het ervaren als “extra-normaal”, in de letterlijke zin dat het de normen schend die geschillen regelen.
5. het wordt primair gebruikt, maar niet alleen, om het politieke gedrag van regeringen, sociale groepen of gemeenschappen te beïnvloeden (Wilkinson, 1997:1).

Brigitte Nacos, professor in de politieke wetenschap aangesloten aan de universiteit van Columbia, geeft een definitie van ‘mass-mediated terrorism’. Mass-mediated terrorism is volgens Nacos:

‘Geweld met een politiek doeleinde tegen onschuldige mensen met het doel publiciteit te winnen’ (Nacos, 2002:19).

Ook Schmid en de Graaf zien terrorisme als een gewelddadige communicatiestrategie.

'Er is een zender, de terrorist, een boodschap, het slachtoffer en een ontvanger, de vijand of het publiek.' (Schmid & de Graaf, 1982:15)

Uit deze definities blijkt dat terroristen angst willen aanjagen door geweld en dat zij hier altijd de media bij nodig hebben om hun ideologie te verkondigen. Waarom zouden de leden van de Hofstadgroep daden als het Laakkwartier en de moord van Theo van Gogh uitvoeren als zij hiervoor geen media-aandacht zouden krijgen?

Zij zouden dan niet gehoord worden en dat is het doel wat zij willen bereiken. Schmid & de Graaf (1982:15) zeggen hier ook over dat er zonder communicatie geen terrorisme mogelijk is. Deze communicatie verloopt vrijwel altijd via de media. De meeste wetenschappers maken hierbij de kanttekening dat de televisie de grootste impact heeft op het publiek.

Wilkinson stelt dat de media een wapen moeten vormen tegen terrorisme en niet moeten verworden tot een instrument voor terroristen (Wilkinson, 1997:8). Hij geeft aan dat terrorisme niet synoniem is aan politiek geweld, maar een specifieke methode van een strijd is. Het grote onderscheid tussen crimineel geweld en terroristisch geweld is het *'opzettelijke en systematische gebruik van intimidatie om bepaalde groeperingen angst aan te jagen'* (Wilkinson, 1987:11). Wilkinson stelt overigens dat terrorisme geen goed doel is om een regering tot iets aan te zetten, maar wel om de media tot publicatie van een ideologie aan te zetten. Dit heeft volgens hem ook te maken met het feit dat de media elkaar beconcurreren en altijd op zoek zijn naar een scoop. Terrorisme verkoopt meer kranten. Hierbij speelt de fotografie een grote rol. Zodra iets visueel gemaakt wordt, verkopen kranten nog beter.

De foto op de voorpagina van een krant kan bepalen of de verkoop die dag hoger is.

Wilkinson noemt een aantal oplossingen voor de media om zich niet te laten meesleuren in wat de terroristen juist willen bereiken.

Ten eerste kunnen de media foto's gebruiken om te laten zien welke gruwelijke daden de terroristen hebben uitgevoerd met als belangrijkste doel het verbreken van de mythe dat de terroristen helden zijn. De media kunnen objectieve en praktische informatie bieden over hoe burgers met noodgevallen van terrorisme moeten omgaan en de media kunnen een forum voor discussie zijn over hoe de regering zich aan de regels van de democratie moet houden. Hiernaast kan de media voor een beleid kiezen. Wilkinson noemt drie vormen: zelf-censuur, een beleid van *'laissez-faire'*, of een beleid volgens een leidraad om manipulatie door terroristen en valkuilen te vermijden. De laatste geniet over het algemeen de voorkeur (Wilkinson, 1997:8-10). Uit de bovenstaande theorie blijkt ook wat het belang van foto's kan zijn binnen terrorisme. Foto's kunnen voor of tegen een terrorist werken.

In een vergelijking tussen 9/11 en de aanslag op de metro in Londen stelt ook Henri Beunders dat de media een hoofdrol spelen bij het in de kaart spelen van terroristen en bij het aanjagen van angst.

Tijdens de aanslag in Londen stelden de media zich veel meer nuchter en sober op dan bij 9/11. Dit heeft veel invloed op de publieke opinie. Beunders stelt dan ook dat de media een leidraad moeten krijgen hoe zij moeten omgaan met terroristische rampen (NRC, 12-07-05).

Piet Hagen, ex-hoofdredacteur van de Journalist, stelt in NRC dat de media na de moord op Van Gogh polariseerden. Hij stelt dat vooral iedereen zijn mening moet blijven geven, maar dat kranten wel moeten oppassen met stereotyperingen rondom de ‘gevaarlijke islam’ en het ‘verlichte westen’.

Hij vindt dat autochtonen ook kritiek moeten hebben op de eigen extremistische groeperingen die vaak ‘weggekeken’ worden (NRC, 12-11-04:11).

Uit deze opmerkingen van Hagen, blijkt dat de kranten stereotypen neergezet kunnen hebben of te weinig nuchter omgegaan zijn met de Hofstadgroep.

Naar aanleiding van de theorie over media en terrorisme is een deelvraag voor het onderzoek of de leden van de Hofstadgroep in de beelden zijn neergezet als helden of terroristen en wat voor gezicht zij überhaupt hebben gekregen.

Uit de theorieën over media en terrorisme komt ook naar voren dat de media extra veel aandacht kunnen schenken aan terrorisme. Dit kan leiden tot mediahypes of overexposure. Wanneer is er teveel gepubliceerd, wanneer te weinig? Hebben de Nederlandse media getracht het erger te maken dan het is? Het is in dit onderzoek lastig om over een hype te spreken aangezien de Hofstadgroep een noviteit in Nederland betreft, de eerste terreurgroep. Het is daarom logisch dat er heel veel aandacht geschonken wordt aan de groep in de media. Maar toch is het nuttig om uit te zoeken *hoe* de media bericht hebben. Het is onmogelijk om aan de hand van foto's te constateren of er sprake is geweest van een hype rondom de Hofstadgroep. Wel wil ik de theorie over de mediahype van Vasterman, een mediasocioloog aangesloten aan de universiteit van Amsterdam, gebruiken voor het aantonen van eventuele golfbewegingen.

De definitie die hij geeft voor de mediahype:

‘Een mediahype is een mediabrede, snel piekende nieuwsgolf die één gebeurtenis als startpunt heeft en die voor het grootste deel het gevolg is van zichzelf versterkende processen bij nieuwsproductie.’ (Vasterman, 2005:31)

De golfbeweging van een mediahype wordt gekenmerkt doordat het nieuws snel piekt, vervolgens de nieuwsdrempels voor vergelijkbaar nieuws toenemen en dan geleidelijk het nieuws weer afneemt.

Die eerste piek wordt veroorzaakt door het ‘key-event’, ‘een gebeurtenis die om welke reden dan ook opvallend veel aandacht krijgt, en die wordt gevolgd door een golf van nieuws over het onderwerp dat door die gebeurtenis op de media agenda is gekomen’ (Vasterman, 2005:26).

Vasterman stelt in zijn boek dat een key-event kan leiden tot meer uitgebreide berichtgeving over het onderwerp dan ervoor, meer aandacht voor actuele en vergelijkbare gebeurtenissen, meer aandacht voor vergelijkbare gebeurtenissen uit het verleden eventueel met een herinterpretatie en meer aandacht voor thematisch gerelateerd nieuws. De media kunnen een aanjagende rol spelen, zeker als er grote nieuwsgolven zijn die een onderwerp hoog op de maatschappelijke agenda zetten. Ook het frame dat de media kiezen is van belang (Vasterman, 2005:27-28).

In het geval van de Hofstadgroep is de moord op Theo van Gogh het 'key-event' waarna alle gerelateerde gebeurtenissen besproken werden. Vanaf 10 november wordt duidelijk dat de moord gerelateerd wordt aan een netwerk en aan radicalisering van moslims.

Vasterman stelt als criterium voor de hype dat media 'buitenproportioneel veel aandacht besteden aan kwesties die dat niet waard zijn of de ernst van een probleem overschatten op basis van onwaarheden en onjuiste interpretaties' (Vasterman, 2005:15).

Brigitte Nacos stelt dat zelfs bij terroristische incidenten kleiner dan 9/11 de media de neiging hebben meer aandacht te besteden aan terrorisme dan aan ander belangrijk nieuws (Nacos, 2002:4).

Zij spreekt hier uiteraard over de Amerikaanse media, maar Schmid en de Graaf (1982: 68-69) geven ook aan dat de Westerse media meer aandacht schenken aan terrorisme dan aan ander belangrijk nieuws, mede om verkoopredenen.

Uit dit bovenstaande volgt de vraag of de vier landelijke dagbladen bepaalde accenten geplaatst hebben bij de beelden die geplaatst zijn met betrekking tot de Hofstadgroep en of er wellicht sprake is geweest van overexposure. Uit de golfbeweging bij de gepubliceerde foto's en artikelen zal af te leiden zijn of er verschillen waren tussen de vier kranten. Dit is dan ook een deelvraag in dit onderzoek.

2.3 Een ethisch benadering

Tot nu toe is er met name gesproken over de rol van de media in het algemeen.

Maar de media bestaan uit 'alle kanalen van informatie en entertainment'. In dit onderzoek ligt de focus op de foto. Uiteraard wordt er bij de foto ook tekst betrokken omdat foto's geplaatst worden op een pagina met tekst en er vaak een wisselwerking tussen tekst en foto kan ontstaan. Allereerst ga ik dieper in op de rol van foto's binnen de journalistiek en onderzoek. Vervolgens ga ik in op de rol van ethiek en privacy bij foto's, zodat bekeken kan worden of de kranten een ethisch beleid gevoerd hebben.

2.3.1 De rol van de foto

Over de rol van de foto binnen de journalistiek bestaan vele meningen. Is de foto illustratief of is de foto ook zelf nieuws. Vicky Goldberg, fotocriticus van de *New York Times*, stelt in haar boek *'The power of Photography'* over de rol van de foto:

'Photographs have a swifter and more succinct impact than words, an impact that is instantaneous, visceral and intense' (Goldberg, 1991:7).

Een foto kan volgens haar de hoofdrol spelen bij opsporingen, politieke ideologie, religie en in de geschiedenis.

In een onderzoek van Thomas Dierckens, communicatiewetenschapper die zijn scriptie aan de Universiteit van Gent schreef naar het ethisch beleid bij fotoredacties in Nederland en België stelt dat de persfotografie over het algemeen een illustratief doeleinde heeft. Binnen de persfotografie moet de foto een aanvulling zijn op de tekst Dierckens (2001: 5). De fotojournalistiek zelf ziet Dierckens als een verfijndere beoefening van het beroep. In dit onderzoek naar de Hofstadgroep bekijk ik de foto's uit de pers. Deze horen dus over het algemeen bij een artikel. Maar toch behoren vele foto's van agentschappen als Hollandse Hoogte, of eigen reportages van fotografen wel tot de fotojournalistiek. Dierckens stelt in zijn onderzoek dat de foto een steeds grotere rol is gaan spelen bij kranten. Niet alleen worden er meer fotoredacteuren aangenomen, ook de betaalde fotoreportages worden uitgebreid (Dierckens, 2001:18).

Beunders stelt dat historisch onderzoek met foto's als bron nog niet erkend wordt in Nederland. De reden kan volgens hem zijn dat de het onderzoek tijdrovend en specialistisch is of omdat je nooit klaar bent met het onderzoeken van alle aspecten van een beeld. Beunders vergelijkt het onderzoeken van foto's met het analyseren van de geschiedenis aan de hand van potscherven of fragmenten van gevonden teksten. Ook worden foto's regelmatig door machthebbers gebruikt voor politieke doeleinden, waardoor de betrouwbaarheid van de foto als bron vermindert (Beunders, 1999: 19-38). En toch dienen foto's vaak als bewijsmateriaal of als een waarheid. Ze worden niet voor niets steeds vaker gebruikt bij de opsporing van criminelen. Newton stelt over deze waarheid in foto's dat wat mensen weten, in direct verband staat met de visuele perceptie die ze hebben.

Wat we zien geloven we over het algemeen ook. Zij haalt ook Goldberg aan die stelt dat niet de foto's de waarheid geven, maar wij die waarheid zelf aan de foto's toekennen (Newton, 2001: 25).

Er kan heel veel waarde aan een foto toegekend worden, zoveel dat het zelfs iconen worden die voor altijd in de herinnering blijven. Beunders stelt dat van alle gefotografeerde beelden over een bepaald onderwerp er vaak maar een paar icoon worden en in de herinnering blijven. Reden hiervoor is volgens Beunders de herhaling van de foto omdat de kranten een herkenningssymbool nodig hebben. Toch stelt hij dat persfoto's wel onderzocht moeten blijven worden, zolang het onderzoek maar goed gedaan wordt (Beunders, 1999: 19-38).

Vicky Goldberg stelt dat een foto die als een icoon geldt 'de hoop en angst van miljoenen in zich heeft en een moeiteloze connectie maakt met een zeer belangrijk moment in de geschiedenis', ze stelt verder dat een dergelijke foto staat voor 'een tijdperk of een systeem van geloofsovertuigingen' en 'een foto die de emotie of de verbeelding zo sterk beïnvloeden dat die dient als archetype'(Goldberg,1991 :135).

Sommige portretfoto's van Mohammed B. of andere leden van de Hofstadgroep zijn zo veelvoudig te zien geweest, waardoor het interessant wordt om de iconische waarde van de foto's na te gaan.

Hebben die foto's een andere betekenis gekregen door de veelvoudige publicatie. Ook de werking van een portret beschrijft Goldberg. Bij het denken aan de namen Mao Zedong en Che Guevara bewijst de theorie zich direct.

Doordat eenzelfde portret van deze mannen zo vaak getoond werd, zijn het iconen geworden. Evans stelt over portretten dat lezers van kranten nou eenmaal willen weten hoe de mensen die in het nieuws komen eruit zien (Evans, 1978: 17).

In het onderzoek naar de Hofstadgroep hebben we het over een onderwerp dat nog niet is afgesloten, waardoor niet alle foto's bekeken kunnen worden. Ook in 2006 werden er nog regelmatig foto's geplaatst. Toch sprongen er al in de onderzoeksperiode foto's uit die regelmatig herhaald werden, met name de portretten. Bovendien gaat het er in dit onderzoek meer om te achterhalen of de dagbladen op een juiste, ethische manier met de foto's zijn omgegaan.

2.3.2 Ethiek en privacy

Bij de Hofstadgroep leken de fotoredacties de draad kwijt te raken, wel een zwarte balk op het gezicht of niet?

Bovendien werden fotojournalisten uit de rechtbank geweerd. Dit dwong fotoredacties ertoe om creatiever om te gaan met beeld of juist oude foto's te herplaatsen. Het is hierom noodzakelijk ook de ethiek van de foto's te beschrijven en het begrip privacy te betrekken in het onderzoek.

Paul Lester gaat in zijn boek *Photojournalism: an ethical approach* niet alleen in op de privacy van slachtoffers maar geeft ook de codes die fotojournalisten moeten aanhouden als het gaat om privacy. Lester stelt dat foto's een steeds grotere rol zijn gaan spelen in een tijdperk van sensationisme. Dit blijkt onder meer uit het feit dat kranten de afgelopen eeuw steeds meer gruwelijke foto's plaatsen om de verkoop te kunnen verhogen.

Hierin speelt de foto op de voorpagina een grote rol (Lester, 1991:46). Dit past ook goed bij wat Nacos stelt aangaande het nieuws. Rampen verkopen beter. Fotografen hebben ook vaak de opdracht een foto voor een scoop te maken. De Hofstadgroep heeft in Nederland uiteraard ook in foto's veel aandacht gekregen, want het was zoals reeds eerder gesteld de eerste terroristische organisatie in Nederland. Tijdens het proces ontstonden er ook discussies over privacy. De rechtbank stelde hierdoor ook regels op voor het proces. Het OM stelt op haar website:

'In de rechtzaal is fotograferen en het maken van geluidsopnamen verboden. Mobiele telefoons, semafoons, laptops en andere communicatiemiddelen of opname-apparatuur worden niet toegelaten tot de gebouwen' (OM.nl).

Verder beslist de rechter of er geluidsopnamen of beelden gemaakt mogen worden. In het geval van de Hofstadgroep was dit niet toegestaan. Fotografen mochten niet in de rechtbank komen dus maakten tekenaars tekeningen tijdens de zittingen.

Niet voor niets proberen fotografen bij de uitgang van de rechtbank foto's te schieten van de leden die de rechtbank verlaten. In de publieke ruimte mogen foto's gemaakt worden. Maar toch zijn er wel regels in de publieke ruimte die sterk gekoppeld zijn aan ethiek. Lester noemt regels als: onredelijke inbreuk in uitsluiting van een ander, publieke onthulling van persoonlijke feiten, iemand opzettelijk in een slecht daglicht plaatsen, misbruik van een naam of iemands uiterlijk voor commercieel gewin (Lester, 1991: 81).

Het beroep fotojournalist is volgens Lester ook vaak een les in menselijkheid (Lester, 1991: 162).

De National Press Photographers Association (NPPA) heeft een 'code of ethics' opgesteld voor fotografen en de publicatie van foto's in de VS (zie bijlage 2). Deze leidraad komt ook terug in het boek van Lester en zal gebruikt worden om te toetsen of de Nederlandse pers dezelfde regels hanteert. Het belangrijkste dat hierin naar voren komt is dat fotografen niet mogen manipuleren en dat zij zich moeten onthouden van stereotypering. Uiteraard is het wel zo dat fotografen niet altijd invloed hebben op hoe een redacteur de foto vervolgens insteekt in een verhaal, maar het gaat er ook om of de fotoredacties een beleid hebben gevoerd.

Uit het onderzoek van Dierckens blijkt dat de Volkskrant en NRC Handelsblad geen codes hanteren als het gaat om ethiek. De hoofdredacteur bepaalt uiteindelijk of een foto geplaatst mag worden of niet (Dierckens, 2001: 82-85). Maar toch blijkt uit diverse discussies in de kranten dat een ethisch beleid wel degelijk belangrijk wordt gevonden.

In NRC Handelsblad werd bijvoorbeeld de foto van het medische onderzoek van Saddam Hoessein ter discussie gesteld. Een lezer die een reactie naar de krant stuurde, vond dat de foto met het oog op de medische ethiek niet geplaatst had mogen worden. De reactie van de hoofdredacteur van het NRC was dat de foto zoveel nieuwswaarde had dat dit boven het recht op privacy ging (Jensma, 20-12-05). In sommige gevallen gaat de vrijheid van meningsuiting dus voor op privacy.

Over de publicatie van foto's van Mohammed B. waarbij de privacy niet wordt gewaarborgd stelt de hoofdredacteur van het AD, Jan Bonjer, op 30 november 2004:

'We houden ons aan de afspraken, de privacy van de verdachte wordt bewaakt, tenzij er grote maatschappelijke belangen in het geding zijn. Vergeet niet dat Mohammeds foto al eerder in een wijkkrant werd gepubliceerd. Je moet dan niet Roomser zijn dan de paus' (AD, 30-11-04: 3).

Wel stelt Bonjer dat er geen achternaam wordt gepubliceerd omdat er ook familieleden zijn die hier last van ondervinden.

In ditzelfde artikel van het AD wordt gesteld dat Elsevier geen rekening houdt met de privacy van Mohammed B., reden is volgens Elsevier dat Mohammed B. een publiek figuur is geworden door zijn daden. Ook wordt er een blik op het buitenland geworpen. Spanje, België en Frankrijk publiceren volgens het AD verdachten met naam en foto. Duitsland en Engeland doen dit pas als de opsporingsmethoden zijn uitgeput. In Canada werden er in juni van dit jaar 17 leden van een mogelijke terroristische organisatie gearresteerd.

Opvallend bij deze zaak is dat adressen, foto's van familie en foto's van leden zelf geplaatst werden zonder rekening te houden met de privacy van betrokkenen (thestar.com). Toch lijken de grenzen van de waarborging van de privacy steeds meer te verschuiven. De privé-gegevens van mogelijke nieuwe terreurverdachten (gearresteerd als kapers op luchthaven Londen Heathrow en Libanezen die in Duitsland een bom in een trein wilden plaatsen) werden bijvoorbeeld op de website van de BBC en Der Spiegel wel gepubliceerd om augustus 2006. Hieruit blijkt dat de media steeds minder rekening gaan houden met de privacy van potentiële terroristen, óók als de schuld nog niet direct aangetoond is.

Opvallend is dat Nederland over het algemeen nog terughoudend is in het plaatsen van persoonlijke gegevens zolang er nog geen veroordeling is geweest van de verdachten.

Veel kranten gaan overstag als er een rechtzaak aangespannen wordt. Omdat kranten dit willen voorkomen zullen zij minder gegevens van verdachten plaatsen en de privacy beter waarborgen. Naast de kwestie met betrekking tot de privacy moeten kranten rekening houden met het gevaar dat zij teveel publiceren over terroristische organisaties en zonder dat het weten terroristen in de hand spelen. Ter illustratie hiervan moge dienen het feit dat onlangs is besloten om Samir A. af te zonder in de gevangenis omdat hij anders teveel aanhangers zou kunnen werven, daar hij wordt geadoreerd in de gevangenis (Volkskrant, 11-06-05). Ronselen van nieuwe aanhangers voor de Jihad is een belangrijk doel voor terroristen en hierbij zijn de media een hulpmiddel.

Binnen de ethiek zijn er meerdere benaderingen mogelijk als het gaat om de publicatie van foto's. Met name Paul Lester, professor in communicatie aan de California State University Fullerton, heeft veel geschreven over media en ethiek. In zijn boek 'Photojournalism an ethical approach' gaat hij zelfs specifiek in op foto-ethiek. Hier komen zes richtlijnen uit naar voren die dagbladen zouden kunnen kiezen. Deze richtlijnen worden ook in het ethische onderzoek gebruikt dat Thomas Dierckens uitvoerde naar fotoredacties. Bij het al dan niet plaatsen van foto's zijn er verschillende uitgangspunten:

1. **het categorisch imperatief uitgangspunt** (geïnspireerd op Immanuel Kant). Kant legde in zijn filosofie de nadruk op de aard van de beslissing in plaats van op het resultaat van een beslissing. Bij dit uitgangspunt gaat een fotoredacteur er dus van uit dat wat voor één iemand goed is voor iedereen goed is. Er wordt niet gekeken naar de gevolgen, maar meer naar de beslissing tot plaatsing. Doorslaggevend in deze handelwijze is dat een foto geplaatst moet worden omdat het nou eenmaal nieuws is.
2. **het utilistische uitgangspunt** (geïnspireerd op Mill & Bentham) Bij dit uitgangspunt wordt een beslissing tot plaatsing van een foto genomen door te kijken naar het algemeen nut en wat goed is voor zoveel mogelijk mensen. Foto's worden dan dus geplaatst als ze het grootste deel van de samenleving dienen.

3. **het hedonistische uitgangspunt**, (geïnspireerd op Aristippus). Aristippus ging er van uit dat het belangrijker was het plezier nu te maximaliseren en niet teveel aan de toekomst te denken. Bij dit uitgangspunt wil een krant zelf beter worden van het plaatsen van foto's door de verkoop te laten stijgen of door in de prijzen te vallen met foto's.
4. **de Gulden middenweg** (geïnspireerd op Aristoteles). Bij dit uitgangspunt wordt altijd een compromis gesloten tussen twee extremen. Bij een sensationeel of schokkend beeld wordt afgewogen hoe belangrijk een dergelijk beeld gemaakt moet worden. Er wordt een compromis gesloten tussen het buitensporige en het gebrekkige waardoor morele deugdzaamheid bereikt wordt.
5. **de sluier der onwetendheid** (geïnspireerd op Rawls), waarin er vanuit gegaan wordt dat alle mensen gelijk zijn. Hierbij verplaatst een redacteur zich in de schoenen van alle partijen, de slachtoffers, betrokkenen en de op de foto afgebeelde personen. Na alle standpunten beschouwd te hebben wordt er een beslissing genomen.
6. **de Gouden regel**, waarbij er uitgegaan wordt van het spreekwoord 'je bemint je naaste zoals je zelf'. Er wordt rekening mee gehouden dat betrokkenen gekwetst kunnen worden.

Schokkende beelden worden dan bijvoorbeeld niet geplaatst vanwege de nabestaanden.

(Dierckens, 2002: 36) en (Lester, 1991: 34-36).

Het is interessant om te bekijken welk uitgangspunt de fotoredacties in Nederland lijken in te nemen. Zoals al eerder bleek bij de beschrijving van de theorie over terrorisme, ligt het hedonistische uitgangspunt bijna altijd op de loer, omdat stimulering van de verkoop van kranten een grote rol speelt als het gaat om de diverse te nemen beslissingen. Dit geldt zowel bij de kranten die een meer intellectuele doelgroep hebben als bij de kranten die zich meer op lager opgeleiden richten. De kranten proberen namelijk altijd de eigen doelgroep te dienen en hierdoor meer te verkopen.

Maar, gesteld kan worden dat terrorisme een speciale plaats inneemt omdat het geen bestaansrecht heeft zonder media. Hierom zullen dagbladen hun verantwoordelijkheid meer nemen en niet alleen aan hun doelgroep of aan de verkoop denken, maar ook weten dat zij terroristen niet al teveel publiciteit moeten geven.

In de ethiek gaat het vaak om een afweging tussen vrijheid van meningsuiting en de inbreuk op de privacy. En ook het recht komt om de hoek kijken vanuit de kant van de gefotografeerde. Kranten willen ook geen talloze rechtszaken, maar wel kranten verkopen stelt Dierckens hierover (Dierckens, 2002: 38).

Te concluderen valt dat fundamentalistische moslims binnen de jihad zoveel mogelijk medestanders willen werven en de tegenstanders willen uitschakelen. De media en dus ook de dagbladen spelen een rol in het verkondigen van hun boodschap.

De twee grote spanningsvelden die uit de theorie over ethiek naar voren komen, waarbinnen de media zich moeten bewegen, zijn ten eerste de commercie tegenover de verantwoordelijkheid en ten tweede de vrijheid van meningsuiting tegenover het recht op privacy. In het onderzoek is getracht uit te zoeken op welk gedeeltes van deze spanningsvelden de media zich bij de publicaties over de Hofstadgroep hebben bewogen.

Hebben de dagbladen de terroristen zonder het te weten geholpen door de eigen verkoopdrang en hierbij de maatschappelijke verantwoordelijkheid ondergeschikt gemaakt? En hebben zij vrijheid van meningsuiting boven het recht op privacy gesteld? Uit deze vragen kan geconcludeerd worden of er een ethisch beleid is gevoerd.

H3 ONDERZOEKSOPZET

In dit hoofdstuk wordt de manier waarop het onderzoek is uitgevoerd nader uiteengezet. Naast een uitleg over de verzameling van de foto's worden de kwalitatieve- en kwantitatieve onderzoeksmethoden beschreven.

3.1 Probleemstelling en deelvragen

Op welke manier is de Hofstadgroep in beeld gebracht in de vier grootste (betaalde) landelijke dagbladen en blijkt hier een ethische benadering uit?

Deze probleemstelling is in de inleiding al toegelicht en in het theoretisch kader verder uitgewerkt. Bij deze hoofdvraag heb ik een aantal deelvragen opgesteld die dieper ingaan op het eventuele ethische beleid van dagbladen, op de manier waarop terrorisme in beeld is gebracht en op de verschillen tussen de dagbladen en de inhoud van de beelden.

3.1.1 Deelvragen

Uit de probleemstelling, zoals hierboven geformuleerd kunnen diverse deelvragen worden afgeleid:

- 1. Zijn er met betrekking tot de gelegde accenten ten aanzien van de Hofstadgroep verschillen of overeenkomsten te constateren tussen de vier landelijke dagbladen ?*
- 2. Hoe hebben de leden van de Hofstadgroep een gezicht gekregen in de media?*
- 3. Hoe hebben de vrouwen van leden van de Hofstadgroep en andere moslima's een gezicht gekregen in de media en wat was de relatie met de mannelijke leden?*
- 4. Is er een golfbeweging te constateren in de plaatsing van artikelen en beelden en duidt die op overexposure?*
- 5. Heeft de manier waarop Hofstadgroep in beeld is gebracht invloed gehad op de status van deze groep, helden of terroristen?*
- 6. Hoe zijn de dagbladen omgegaan met de privacy van de leden van de Hofstadgroep?*
- 7. Welk ethisch uitgangspunt, uit de theorie van Dierckens en Lester, lijken de dagbladen gevolgd te hebben?*

Deze deelvragen moeten gezamenlijk leiden tot een antwoord op de probleemstelling. De eerste drie deelvragen geven antwoord op de vraag 'hoe de leden van de Hofstadgroep in beeld zijn gebracht'. De laatste vier vragen gaan dieper in op een ethisch beleid. De vragen 1, 4, en 6 zullen met name in het kwantitatieve onderzoek beantwoord worden. Vraag 2, 3, 5 en 7 zullen vooral terugkomen in het kwalitatieve onderzoek.

De eerste vraag is gekozen om eventuele discrepanties te constateren tussen de vier landelijke dagbladen. Alle dagbladen kiezen een eigen invalshoek, maar het is vreemd als de kranten op in de hoofdlijnen, gezien de gebeurtenissen in het Laakkwartier en de processen in de rechtbank, heel sterk van elkaar zouden afwijken. Hiernaast is het juist interessant om de verschillende aanpak van de dagbladen te zien, daar de polarisatie van de media, zoals aangekaart door Piet Hagen (beschreven in paragraaf 2.2), op de loer ligt.

Bovendien zou kunnen blijken dat de ene krant een ander ethisch beleid volgt dan een andere krant. De tweede vraag, hoe hebben de leden van de Hofstadgroep een gezicht gekregen in de media, stel ik omdat in de onderzoeksperiode gekozen voor dit onderzoek precies te zien is hoe de leden van de Hofstadgroep vanaf het begin in beeld zijn gebracht. De onderzoeksperiode start namelijk op het moment dat de term Hofstadgroep voor het eerste naar buiten werd gebracht en de eerste beelden verschenen. Hoe hebben Jason W. en Ismaël A. die na het Laakkwartier in beeld kwamen een gezicht gekregen. Of zijn ze juist sterk afgeschermd gebleven. Het is interessant te bekijken hoe de Nederlandse bevolking kennis leerde maken met de Hofstadgroep in beeld.

Ook is het interessant om te bekijken welke leden een gezicht hebben gekregen en welke helemaal niet.

De derde deelvraag is gesteld omdat niet alleen de leden in beeld zijn gekomen, maar ook de vrouwen van de leden door de media in beeld zijn gebracht. De rol van vrouwen binnen terroristische organisaties is vaak onderbelicht. Het zijn soms getuigen, handlangers of woordvoerders voor hun mannen. Hoe hebben de dagbladen die vrouwen in beeld gebracht, als zwakke of sterke persoonlijkheden? En hebben zij bijgedragen aan de beeldvorming over de mannen van de Hofstadgroep?

Uit de theorie bleek dat media en dus ook dagbladen snel vervallen in overexposure ten aanzien van terrorisme. Door te kijken naar de golfbeweging in de nieuwsberichtgeving en de foto's bij de verschillende dagbladen kan bekeken worden of dagbladen met elkaar in de pas lopen of juist sterk afwijken van elkaar, door bijvoorbeeld veel meer aandacht te geven aan een bepaald onderwerp ten opzichte van de andere dagbladen.

De vijfde vraag, heeft de manier waarop de Hofstadgroep in beeld is gebracht bijgedragen aan de status van de leden individueel en aan de groep als geheel, is een vraag die lastig is om te beantwoorden. Want wie bepaald of iemand een held of een terrorist is? Dat is voor ieder lid binnen de bevolking anders. Moslims zullen de foto's van de Hofstadgroep anders bekijken dan autochtone Nederlanders en zo zullen radicale moslims er nog weer anders naar kijken. Het antwoord op deze vraag is dan ook een persoonlijke mening beoordeeld vanuit mijn eigen referentiekader, waarin getracht wordt te analyseren of er veel of weinig status is toegekend aan de leden van de Hofstadgroep individueel en als groep in het geheel.

De zesde vraag heeft betrekking op de manier waarop de media zijn omgegaan met de privacybelangen van de leden van de Hofstadgroep. De manier waarop wordt omgaan met de privacy van betrokkenen is immers een belangrijk onderdeel van de ethiek. Mogen verdachten in beeld gebracht worden zonder afscherming als zij nog niet veroordeeld zijn? Welke keuzes hebben de dagbladen hierin gemaakt; viel de keuze op vrijheid van meningsuiting of viel de keuze op de privacyrechten die de verdachten hadden. Ook is onderzocht hoeveel privé-gegevens bekend zijn gemaakt en in beeld gebracht, daar hier in het buitenland niet al te moeilijk over wordt gedaan. De laatste deelvraag, welke betrekking heeft op het door de dagbladen gekozen ethisch uitgangspunt, moet antwoord geven op de vraag of er een leidraad (zoals de Code of Ethics) nageleefd wordt door de dagbladen of niet. Hieruit kan blijken of er sprake is geweest van een consequent gevoerd beleid bij de dagbladen en of er wellicht aanleiding is om de huidige leidraad aan te passen aan de actuele ontwikkelingen omtrent terrorisme. Zowel Wilkinson als Beunders spraken hun voorkeur voor een leidraad uit.

3.2 Onderzoeksbasis

3.2.1 Onderzoekperiode

Voor het publiek en voor de media werd de term Hofstadgroep pas op 10 november 2004 bekend, toen werd de term voor het eerst in de media gebruikt. De AIVD gebruikte de term al veel eerder in interne stukken. Bovendien werd Samir A al in 2002 gevolgd en ook Nadir A. en Zine Labidine werden al in 2003 opgepakt. De start van de onderzoekperiode loopt in dit onderzoek gelijk met de dag waarop de term 'Hofstadgroep' voor de eerste maal werd gebruikt in de media. Er is voor gekozen om de periode een jaar lang te laten doorlopen om een zo goed mogelijk beeld te kunnen schetsen van de publicaties in de dagbladen en golfbewegingen die daarin te constateren zijn. Tussen 10 november 2004 en 10 november 2005 vonden vele gebeurtenissen plaats, te denken is aan de inval in het Laakkwartier, de arrestaties van de diverse leden, de rechtszaak tegen Mohammed B. en de vrijlating van Samir A. De moord op Theo van Gogh op 2 november 2004 is niet meegenomen in het onderzoek, omdat toen nog niet bekend was dat er sprake was van een radicaal netwerk. Bovendien is de moord op Theo van Gogh zo groot geworden dat dit een onderzoek apart zou betreffen.

3.2.2 Bronmateriaal onderzoek

De bronnen die gebruikt zijn voor het onderzoek zijn de vier grootste, betaalde landelijke dagbladen, de Telegraaf, de Volkskrant, NRC Handelsblad en het Algemeen Dagblad.

De laatste stand van Het Oplage Instituut (HOI) is ten tijde van dit onderzoek:

1^e kwartaal 2006

Titels	oplage
De Telegraaf	704.005
Algemeen Dagblad	548.657
De Volkskrant	290.926
NRC Handelsblad	243.689
Totaal dagbladen	1.787.277

Figuur 2: Oplage dagbladen (bron: HOI op www.cebuc.nl)

Niet alleen is er voor deze dagbladen gekozen omdat ze de grootste oplage hebben, het zijn tevens dagbladen die op diverse fronten andere uitgangspunten innemen. Zo kunnen NRC Handelsblad en de Volkskrant worden gekarakteriseerd als dagbladen voor intellectueel Nederland, terwijl de Telegraaf en het Algemeen Dagblad kunnen worden betiteld als populaire kranten. Bovendien is er een groot verschil in de politieke achtergrond van de kranten.

Aldus kan worden geconcludeerd dat door het onderzoeken van deze kranten een waarheidsgetrouw beeld wordt geschetst. Ze hebben immers de grootste oplagen en ze bedienen verschillende doelgroepen, dit komt de objectiviteit van de dit onderzoek ten goede. Alle gebruikte foto's in het onderzoek zijn dan ook afkomstig uit deze vier kranten. De foto's zijn gevonden door eerst alle artikelen met betrekking tot de Hofstadgroep in de educatieve database Lexis Nexis. Vervolgens is bij al de 615 gevonden artikelen in de vier kranten, bekeken welke foto's hierbij te vinden waren. De foto's die niet bij een artikel uit Lexis Nexis stonden zijn dus niet meegenomen. Hierbij moet wel gesteld worden dat Lexis Nexis een behoorlijk complete en betrouwbare database is.

3.2.3 Selectiecriteria foto's

Om een foto op te nemen in dit onderzoek moest deze aan een aantal criteria voldoen.

Het opstellen van criteria was noodzakelijk, daar het onderzoeken van de gehele kranten van de vier titels gedurende een jaar, in het kader van dit onderzoek te omvangrijk zou worden.

Een eerste criterium is dat de foto's op de voorpagina of binnenland pagina's van de kranten moesten staan. In het weekend is ook gekeken naar de artikelen over de Hofstadgroep in de bijlagen en katernen met achtergrondartikelen.

Een tweede criterium is dat alleen foto's gebruikt zijn die bij artikelen hoorden waar de term 'Hofstadgroep' minstens eenmaal in voorkwam. Dit criterium volgt uit het feit dat de foto's gezocht zijn op basis van de artikelen die gevonden werden in de online database Lexis Nexis, een online archief van artikelen uit tijdschriften en kranten.

Foto's bij andere artikelen laat ik buiten beschouwing omdat ik primair op zoek ben gegaan naar foto's bij artikelen over de Hofstadgroep en bijvoorbeeld niet over de AIVD.

De volgende selectiecriteria zijn dus gehanteerd:

- het moeten foto's zijn die in de onderzochte dagbladen zijn gepubliceerd tussen 10 november 2004 en 10 november 2005 op de binnenland pagina's of in het weekend in de bijlagen.
- het moeten foto's zijn die horen bij een artikel over de Hofstadgroep (en geen losse foto's.)

Foto's bij artikelen over politici en de AIVD zijn buiten beschouwing gelaten, tenzij ze een sterk verband hadden met de Hofstadgroep.

In totaal zijn er 227 foto's gevonden die aan bovenstaande criteria voldeden. Een complicerende factor in het onderzoek is geweest het feit dat alle foto's op microfiches moesten worden bekeken. De twee grootste nadelen hierbij waren, dat de foto's niet in kleur te zien waren en dat de kwaliteit van een print vanaf microfiche nogal wat te wensen over laat.

3.3 Onderzoeksmethoden

In het onderzoek maak ik gebruik van twee soorten onderzoeksmethoden; een kwantitatieve en een kwalitatieve methode. Voor het bespreken van de leidraad van beide methoden, dient eerst iets dieper ingegaan te worden op de theorieën over de semiotiek en de inhoudsanalyse. De semiotiek is een analysemethode van groot belang op het gebied van de fotojournalistiek. De tekenleer werd als eerste geïntroduceerd door Charles Pierce, op taal toegepast door Saussure en ook op foto's toegepast door Roland Barthes. Barthes houdt zich met name bezig met de connotatieve semiotiek. Dit betekent dat hij altijd naar een tweede betekenis zoekt in een foto of tekst.

Een denotatie is een directe verwijzing van een teken en dus de letterlijke betekenis van een foto. De connotatie is een tweede diepere betekenis die zich voegt bij de denotatie (Van Zoest, 1978: 12-13). Juist die tweede betekenis is van belang, omdat dit de gevoelens zijn die mensen hebben bij een beeld of een tekst en zorgen voor de uiteindelijke beeldvorming die ontstaat. Die betekenis die mensen aan een teken in een beeld geven kan verschillend zijn.

Barthes maakt hiertoe dan ook een onderscheid in betekenissen door te stellen dat een teken (sign) bestaat uit een 'signifier' en 'signifieds'. Hierbij is de signifier de betekenis die iedereen geeft aan een woord. De 'signifieds' zijn de andere betekenissen. Zo is een 'signifier' bij een pasfoto van Mohammed B. bijvoorbeeld dat dit Mohammed B. is, de moordenaar van Van Gogh. Een 'signified' kan bijvoorbeeld zijn 'radicale moslim' of 'terrorisme'. Barthes stelt dat over de denotatie over het algemeen consensus bestaat in de samenleving en over de connotatieve betekenis van 'signifier' en 'signifieds' niet omdat het hier gaat om de betekenis in een breder cultureel kader (Barthes, 1957: 111-116). Het is binnen dit onderzoek belangrijk te kijken naar de onderliggende betekenissen achter de foto's. Hier kunnen boodschappen van de dagbladen, maar ook van de Hofstadgroep zelf in terug te vinden zijn.

Van Zoest geeft aan dat semiotiek op heel veel gebieden toegepast kan worden. Zo stelt hij dat semiotisch onderzoek zeer goed geschikt is voor het onderzoeken van de berichtgeving van persorganen om de ideologie die in de berichtgeving zit op te sporen. Dit soort semiotisch onderzoek naar massamedia wordt de inhoudsanalyse genoemd (Zoest, van 1978: 137).

Deze inhoudsanalyse kan op een kwantitatieve en kwalitatieve manier uitgevoerd worden. In de kwantitatieve analyse wordt bijvoorbeeld gekeken naar hoeveel kolommen een foto beslaat, hoe regelmatig de foto van eenzelfde fotograaf afkomstig is en hoe vaak een foto herhaaldelijk geplaatst is. Het gaat hier om een mathematische en objectieve manier van onderzoeken.

De kwalitatieve methode kijkt meer naar de connotatieve aspecten van de beelden. Hoe vaak worden de leden van de Hofstadgroep bijvoorbeeld angstaanjagend afgebeeld. In dit onderzoek wordt een kwalitatieve en een kwantitatieve methode gehanteerd om zowel de connotatieve als de denotatieve betekenissen te achterhalen (Van Zoest, 1978: 137-139).

Sommige foto's kunnen een iconische of symbolische status verkregen hebben, doordat deze herhaaldelijk geplaatst zijn en hier consensus over gaat bestaan bij alle leden van een samenleving. De pasfoto van Mohammed B. is inmiddels tot één van die foto's gaan behoren. Deze foto is zo vaak geplaatst dat de meeste Nederlanders Mohammed B. uit duizenden zouden herkennen. Mohammed B. is hiermee in feite het icoon geworden voor het terrorisme in Nederland.

Van Zoest stelt dat de media naast ideologie, ook de informatie inpast in een mythologie; waarbij helden en boosdoeners worden gecreëerd (Zoest, 2005: 138). Het is dus nuttig te bekijken, welke mythe de media gekozen hebben bij de leden van de Hofstadgroep. Uiteraard zijn zij neergezet als boosdoeners, maar misschien was er een dubbele boodschap.

Het was lastig voor fotoredacties om veel beelden te vinden van de leden van de Hofstadgroep doordat de leden al snel opgepakt werden. Hans Aarsman bespreekt in de 'Aarsman collectie' een foto van Chris Bode die de achtertuin van Mohammed B. laat zien. De directe betekenis van het beeld is een achtertuin (zien) met een waslijn met wasknijpers.

De connotatieve betekenis volgt als blijkt dat dit de achtertuin van Mohammed B. is. Hangt een moordenaar ook gewoon netjes zijn was aan de wasknijpers? (Aarsman, 2005: 93-95).

Dit voorbeeld illustreert dat ook de tekst bij een foto van belang is. Harold Evans stelt dat de tekst bij een foto een noodzakelijke aanvulling is, die ervoor zorgt dat je weet wie, wat of welke plaats afgebeeld wordt. Ook kan de tekst bij de foto de teneur verder bepalen. (Evans, 1978 : 255)

3.3.1 Kwantitatieve methode

Een kwantitatieve inhoudsanalyse komt over het algemeen neer op simpele tellingen van de denotatieve directe verwijzingen. De criteria worden door de onderzoeker zelf vastgesteld.

Dit kwantitatieve gedeelte is dan ook gebaseerd op een door mij zelf opgesteld schema (zie bijlage 1).

In dit schema zijn een aantal vaste onderzoekselementen opgenomen, naar aanleiding waarvan conclusies getrokken kunnen worden over de foto's. Aan de hand van het schema zijn categorieën aangelegd die verwerkt zijn in een excell bestand (zie bijlage 3).

Deze wijze van vastleggen maakt het gemakkelijk om de verschillen in de accenten die de kranten gelegd hebben en welke onderwerpen zij meer belicht hebben te ontdekken. Ook kunnen golfbewegingen vastgesteld worden en kan bekeken worden op welke wijze de dagbladen rekening hebben gehouden met privacy.

Uiteindelijk zijn de datagegevens uit het excell bestand verwerkt in grafieken en kunnen conclusies getrokken worden. De categorieën in het schema zijn de volgende (zie bijlage 1):

- Krant en datum om te herleiden wat, wanneer door welk dagblad geplaatst is.
- De gebeurtenis; dit kan zijn een arrestatie, een toespraak van een politiek figuur of een betrokkene die aan het woord gelaten wordt.
- Het onderwerp: hierbij is besloten de foto's te categoriseren om er meer te kunnen zeggen over de verschillende accenten van de kranten. De categorieën zijn: 1= arrestatie 2= rechtbank 3= betrokkenen (familie, vrienden) 4= demonstranten 5= portret Hofstadgroeplid 6= verbanden netwerk Hofstadgroep 7= terreur(daad) 8=religie.
- Welk lid: niet op alle foto's is één van de leden vastgelegd. Maar toch is het interessant te bekijken hoe vaak welk lid op een foto is afgebeeld in de krant om de status van de leden te achterhalen. Welke leden hebben de meeste aandacht gekregen? Dit onderzoekselement is dan ook in het schema opgenomen.
- Pagina en kolommen: deze categorieën zijn opgenomen om te onderzoeken hoe prominent de foto's van de Hofstadgroep gepubliceerd zijn.
- Bron foto: is de foto afkomstig van ANP of van een fotograaf of uit een andere bron. Zo kan nagegaan worden of de kranten vaak fotografen op pad hebben gestuurd of dat zij uit andere bronnen moesten putten voor geschikte beelden.
- Privacy: werden de leden afgebeeld met zwarte balk of niet. Hebben kranten rekening gehouden met de privacy van de leden of niet door achternamen niet te noemen en de identiteit af te schermen. Zeker op momenten dat zij nog niet veroordeeld waren.
- Soort foto: De kranten hadden niet altijd de mogelijkheid een foto te plaatsen, doordat de toegang tot de rechtbank ontzegd werd of dat de AIVD geen toestemming gaf tot plaatsing. Hierdoor is ook bekeken wanneer kranten kozen voor een infographic, tekening of een foto. De foto's zijn opgedeeld in portret, actiefoto of sfeerfoto.
- Kop/Onderschrift: de kop en het onderschrift zijn genoteerd, zodat daar ook nog conclusies over getrokken kunnen worden.
- Teneur foto/tekst/combinatie: de teneur van de foto op zichzelf, van de personen op de foto en van de foto in combinatie met de tekst is bekeken.

De uitkomst is over het algemeen een persoonlijke mening. Een foto wordt in mijn geval al snel negatief zodra er een zwarte balk voor iemands gezicht geplaatst wordt, omdat iemand dan over het algemeen als verdachte of crimineel behandeld wordt. Als vrouwen in het geheel gesluierd waren op foto's is dit als 'neutraal' aangemerkt. Dit geldt sowieso voor alle personen in traditionele gewaden. In de westerse visie is dit in het algemeen negatief, maar in de islamitische visie niet perse. Hierom is gekozen voor neutraal. Portretten van leden van de Hofstadgroep zijn ook als 'neutraal' beoordeeld, omdat zij in de onderzoeksperiode nog niet veroordeeld waren. Uiteraard werden zij wel 'negatief' beoordeeld als zij angstaanjagend werden afgebeeld. In combinatie met tekst kan het beeld ook een negatieve teneur krijgen. Voor portretten van Mohammed B. geldt dit niet, daar op het moment dat de onderzoeksperiode start al bekend is dat Mohammed B. een moordenaar is. Dit is dus wel telkens als 'negatief' beeld beoordeeld.

Zoals eerder gesteld zullen met name deelvraag 1, 4 en 6 beantwoord worden door de kwantitatieve inhoudsanalyse.

Deelvraag 1, waarin bekeken wordt of de dagbladen andere accenten legden, kan worden beantwoord door de verschillende onderwerpen die gekwantificeerd worden. Er is voor gekozen alle foto's naar onderwerp in te delen; arrestatie, rechtbank, betrokkenen, afhankelijk van het hoofdonderwerp van het artikel en de foto. Het kan bijvoorbeeld zijn dat sommige kranten bij het Laakkwartier de nadruk leggen op de betrokkenen en andere kranten juist op de arrestatie zelf.

Deelvraag 4, waarin er gelet wordt op een golfbeweging in de publicaties, wordt beantwoord door de artikelen en foto's per maand te tellen en weer te geven in een grafiek. Hierdoor wordt duidelijk, waar eventuele pieken of dalen te vinden zijn in de publicaties.

Deelvraag 6, waarin de privacy van de leden bekeken wordt, kan beantwoord worden door te kijken hoe vaak leden afgeschermd werden afgebeeld en hoe vaak niet. Hebben de kranten in de foto's rekening gehouden met de privacy of niet. En zijn zij hier ook consequent in geweest.

3.3.2 Kwalitatieve onderzoeksmethode

De andere deelvragen, 2, 3, 5 en 7 zullen met name in het kwalitatieve onderzoek beantwoord worden. Voor de kwalitatieve inhoudsanalyse is een selectie gemaakt van onderwerpen die met name interessant zijn voor de beantwoording van de probleemstelling, te weten de manier waarop de Hofstadgroep in beeld is gebracht en of dit ethisch is te noemen. Er is gekozen voor foto's binnen een aantal thema's :

- portretten Hofstadgroepsleden
- vrouwen van leden Hofstadgroep of andere afgebeelde moslima's
- sfeerbeelden van de Hofstadgroep

De portretten van de leden zijn gekozen om deelvraag 3 te kunnen beantwoorden. Hoe hebben de leden vanaf het begin een gezicht gekregen en zit daar een ontwikkeling in? En welke leden zijn helemaal niet geportretteerd? Hieruit kunnen conclusies getrokken worden over hoe de leden zijn neergezet in de dagbladen. Ook kan deelvraag 5 en 7 voor een deel door deze vraag beantwoord worden. Is er een ethisch beleid gevoerd en wat is de status van de leden gedurende de onderzoeksperiode.

De vrouwen van de leden van de Hofstadgroep en moslima's zijn gekozen als thema, omdat er veel onduidelijkheid heerste in de samenleving over de rol van de vrouwen binnen terrorisme en ook de bekering van autochtone vrouwen tot moslims veel besproken werd. Bovendien kunnen de vrouwen invloed hebben gehad op de status van de leden. Hiermee kan een antwoord gegeven worden op deelvraag 3, waarin bekeken wordt wat de rol van de vrouwen was en wat de relatie met de mannen is. Tenslotte is er nog gekozen om sfeerbeelden te analyseren om conclusies te kunnen trekken naar aanleiding van gemaakte keuzes. Welke beelden zijn er geplaatst in het kader van terrorisme, maar dan zonder afbeelding van een van de leden van de Hofstadgroep. Welke keuzes hebben de dagbladen in dat geval gemaakt? Waren dit ethische keuzes en geen stereotype beelden?

De foto's zullen eerst bekeken worden zonder de tekst erbij te betrekken, om te kunnen bepalen wat de teneur van de foto op zich is. Vervolgens wordt de tekst er pas bij betrokken.

Om de foto's te kunnen analyseren moet een leidraad opgesteld worden. Uiteindelijk worden de foto's binnen de drie thema's bekeken op de denotatieve en connotatieve betekenis binnen vijf criteria. Uit de theorie over semiotiek en uit de fotojournalistiek zijn de volgende vijf analysecriteria opgesteld gebaseerd op Evans en Barthes (workshop Fotojournalistiek, Louis Zweers, februari 2006).

1. Pose/ Houding

Door naar de pose of de houding van de mensen, afgebeeld op een foto, te kijken kan veel gezegd worden over de teneur van de foto of de stemming van de mensen op de foto.

2. Objecten/gebouwen

Van bijzonder belang is de plaats van voorwerpen of gebouwen in een foto, aangezien deze gefotografeerde objecten een connotatieve betekenis kunnen hebben. Enerzijds verwijzen objecten naar zichzelf (denotatie), anderzijds refereren ze aan andere betekenissen (connotatie).

3. Het fotogenieke/ Esthetiek

Een fotograaf kan gebruik maken van allerlei technieken in zijn foto, bijvoorbeeld door het selectieve gebruik van scherpte en de begrenzing van de werkelijkheid. Laatstgenoemde laat zich als volgt verduidelijken, het camerastandpunt van de fotograaf is niet altijd gelijk aan het standpunt van waaruit de realiteit normaliter wordt waargenomen, waardoor een vogel- en of kikkerperspectief kan worden bereikt, respectievelijk een extra hoog of laag camerastandpunt kan worden ingenomen.

4. Syntaxis/derde effect

De syntaxis is het verhalend aspect van de foto, door verschillende beelden tegenover elkaar te stellen kunnen nieuwe betekenissen tot stand worden gebracht. Dit verschijnsel wordt door Harold Evans het derde effect genoemd. (Evans, 1978: 245) Waarmee wordt bedoeld het effect dat ontstaat wanneer men een serie vlak achter elkaar genomen foto's afdrukt. Door het naast elkaar plaatsen van foto's kan eveneens het derde effect ontstaan. De lezer kan een gebeurtenis volgen als kijkend naar een vertraagd opgenomen film. Zo'n serie heeft een groter bewijskracht.

5. Relatie tekst/foto:

Underschriften en een kop van een artikel kunnen aan de interpretatie van foto's een bepaalde richting geven. Er worden soms volledig verschillende lezingen van een gebeurtenis gegeven, waaruit blijkt hoe er met de werkelijkheid kan worden gemanipuleerd (Barthes, 1980: (Evans, 1978:255)).

Op basis van deze vijf criteria die zijn samengesteld uit de theorie van Roland Barthes en Harold Evans tijdens de fotoworkshop van Fotohistoricus L. Zweers kan bekeken worden of dagbladen een ethische benadering hebben gekozen bij het combineren van beeld met tekst en of er veel gebruik is gemaakt van speciale technieken van fotografen om foto's een andere invalshoek te geven.

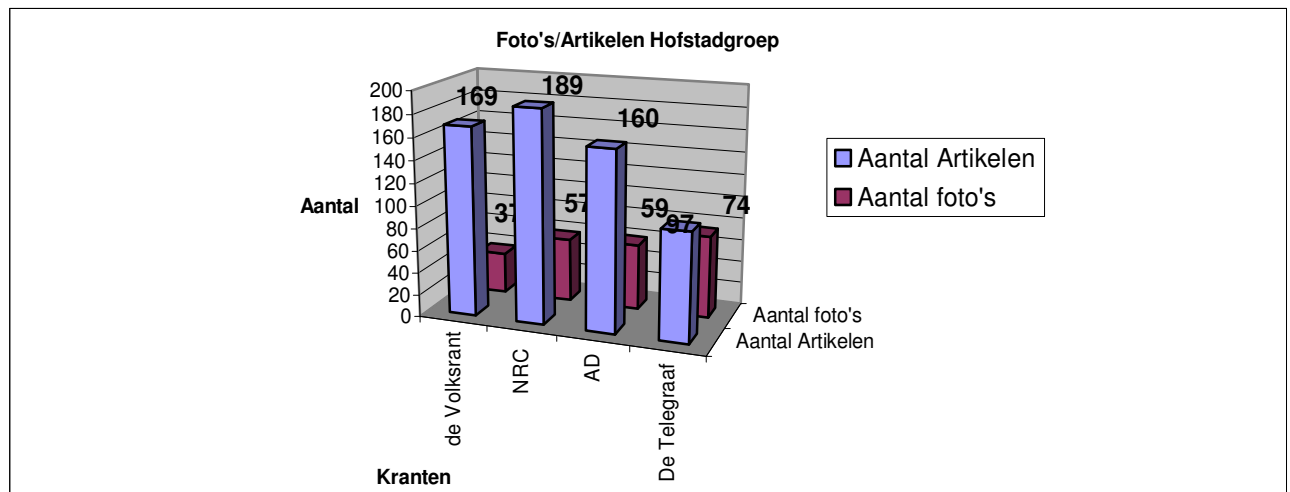
Tenslotte zal ook bekeken worden of de foto's voldoen aan de code of ethics (bijlage 2) van de NPPA om te bepalen of de Nederlandse dagbladen ethisch gehandeld hebben.

Om een beeld te kunnen vormen van de manier waarop de leden van de Hofstadgroep een gezicht hebben gekregen wordt dus een kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse uitgevoerd. Deze analyse kan ook een indicatie geven of de dagbladen bepaalde ethische regels gehanteerd hebben. Het kwantitatieve onderzoek is uitgevoerd aan de hand van een zelf opgesteld schema, gebruikt om tellingen te doen. Het kwalitatieve onderzoek is uitgevoerd op basis van de vijf criteria die door Barthes en Evans zijn geïntroduceerd.

H4 KWANTITATIEF ONDERZOEK

In dit hoofdstuk zijn de uitkomsten van de kwantitatieve inhoudsanalyse te vinden. Na de bespreking van de algemene bevindingen komt de privacy en de algemene sfeer binnen de beelden aan bod.

4.1 Algemene bevindingen

Figuur 3: Foto's artikelen Hofstadgroep

In figuur 3 is te zien hoeveel artikelen de kranten gepubliceerd hebben en hoeveel foto's.

In totaal waren er 615 artikelen te vinden en 227 foto's bij deze artikelen.

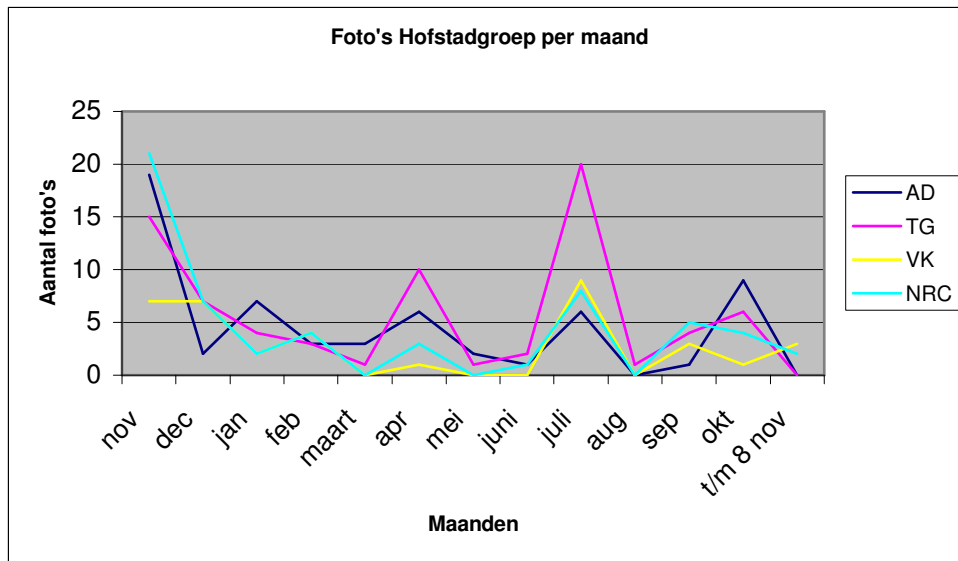
NRC heeft de meeste artikelen geschreven, de Telegraaf met bijna de helft veruit de minste.

De meeste foto's zijn wel door de Telegraaf gepubliceerd en de minste door de Volkskrant. Hieruit blijkt dat de Telegraaf veel meer heeft ingezet op het visuele aspect van het onderwerp de Hofstadgroep en de Volkskrant meer op tekst. Het AD en NRC lopen ongeveer gelijk als het gaat om tekst en foto's, hoewel NRC iets meer artikelen heeft.

Kanttekening is dat de oorzaak in het aantal foto's bij de Telegraaf ook ligt aan het feit dat de krant bij elk artikel een pasfoto plaatste van een lid van de Hofstadgroep. Het lijkt er hierdoor op dat de Telegraaf bijna nooit een artikel over de Hofstadgroep wilde plaatsen zonder een foto erbij.

Wel dient vermeld te worden dat dus alleen de foto's geselecteerd zijn bij de artikelen uit Lexis Nexis.

De foto's zijn afkomstig van de binnenland pagina's en de bijlagen in het weekend. Het beeld kan hierdoor iets vertekend zijn en het verschil tussen de foto's en artikelen iets groter maken.

Figuur 4: Foto's Hofstadgroep per maand per krant

Uit de analyse van de beelden per maand in figuur 4 vallen een aantal zaken op. De Telegraaf heeft veel meer foto's gepubliceerd in april en in juli. Het AD publiceert meer beelden in oktober. In de andere maanden lopen de kranten behoorlijk met elkaar in de pas als het gaat om de publicatie van beelden. In april vond de vrijlating van Samir A. plaats, waarbij een fotograaf van de Telegraaf werd neergeslagen door Samir A. In juli vond de uitspraak in het proces tegen Mohammed B. plaats ook hier heeft de Telegraaf in foto's meer aandacht aan besteed dan de andere dagbladen. Het is in feite logisch dat de Telegraaf de zaak met de neergeslagen fotograaf enigszins uitvergroot heeft, om daar zelf beter van te worden. Maar van ethisch gedrag getuigt het niet, want had de Telegraaf dit ook gedaan als het om een fotograaf van het AD zou gaan? Waarschijnlijk niet. De Telegraaf heeft dus meer over de neergeslagen fotograaf bericht dan de andere dagbladen deden.

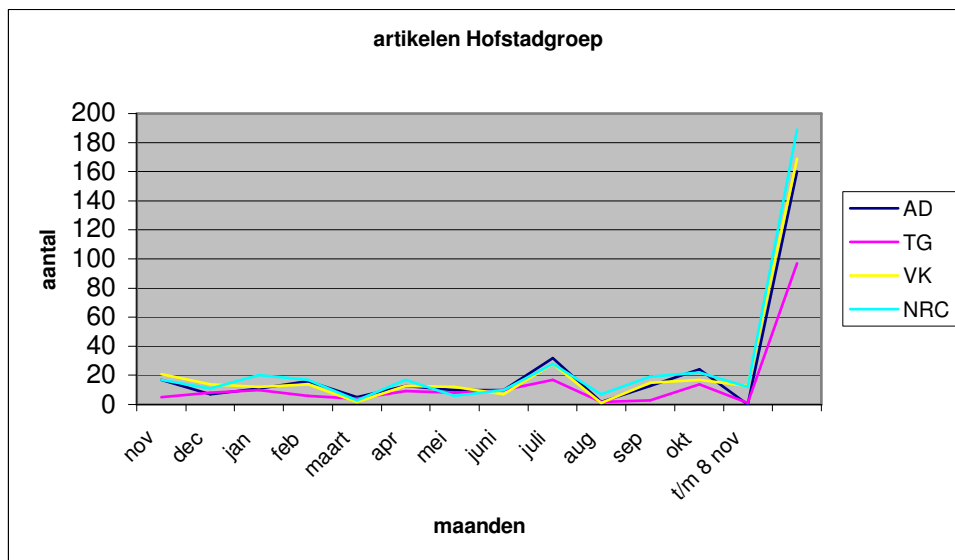
Het AD heeft een lichte piek in oktober. Dit valt samen met de arrestatie van Samir A., Jermaine W. en een aantal andere verdachten van het beramen van aanslagen op politici. Waarom het AD hier meer aandacht aan heeft besteed is niet duidelijk.

De Volkskrant heeft tussen januari en april bijna geen foto's gepubliceerd, terwijl de andere kranten dit wel deden. Het dagblad heeft in het algemeen veel minder foto's gepubliceerd dan de andere kranten. Op zich kan dit een goede beslissing geweest zijn, omdat bij de Telegraaf bijvoorbeeld blijkt dat die bij een artikel bijna altijd een foto plaatst. De Volkskrant kiest er duidelijk voor dit alleen te doen als dit nodig of zinvol is.

In de rest van de grafiek is te zien dat de kranten ongeveer gelijk lopen als het gaat om de publicatie van foto's, wat betekent dat de kranten met elkaar in de pas liepen en niet buitensporig veel beelden hebben geplaatst. Het is ook interessant te bekijken hoe dit bij de artikelen is.

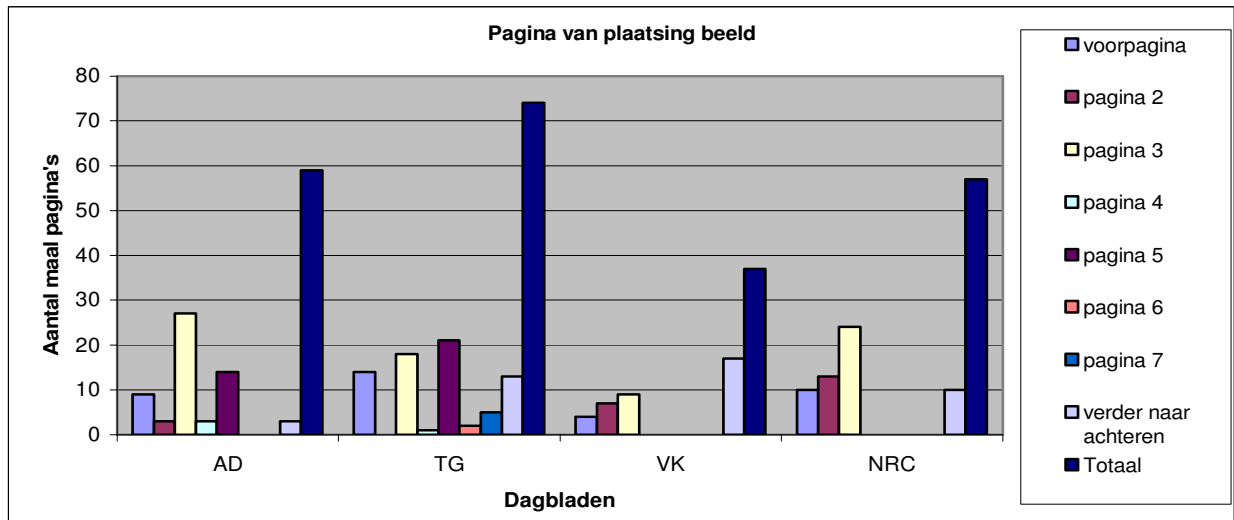
Uit figuur 5 blijkt dat de plaatsing van de artikelen over 12 maanden behoorlijk gelijk loopt bij alle kranten. Alleen de Telegraaf heeft over alle maanden gezien minder gepubliceerd in tekst. Uit deze grafiek zou geconcludeerd kunnen worden dat de media elkaar bijna volgen en evenveel aandacht besteed hebben aan de Hofstadgroep. Er kan niet geconstateerd worden dat kranten het onderwerp opgeblazen hebben, tenzij de dagbladen dit allen tegelijk zouden hebben gedaan. Ook blijkt uit de golfbeweging dat er geen sprake is geweest van een hype of dat er meer dan normaal aandacht besteed is aan een bepaald onderwerp in de tekst. Bij de foto's waren er wel duidelijke verschillen tussen de kranten te constateren.

Kanttekening is uiteraard dat het hier alleen gaat om de artikelen die op Lexis Nexis te vinden waren. Het kan zijn dat hier artikelen ontbreken of juist artikelen zijn toegevoegd die er niet al teveel toe doen. Maar opvallende conclusie is dat de kranten in de beelden (figuur 5) af en toe meer doorslaan dan in de tekst.

Figuur 5: Artikelen op Lexis Nexis rondom Hofstadgroep

De prominentie die gegeven is aan de beelden op de pagina's, is ook van belang. Dit is in de grafiek op de volgende pagina te zien.

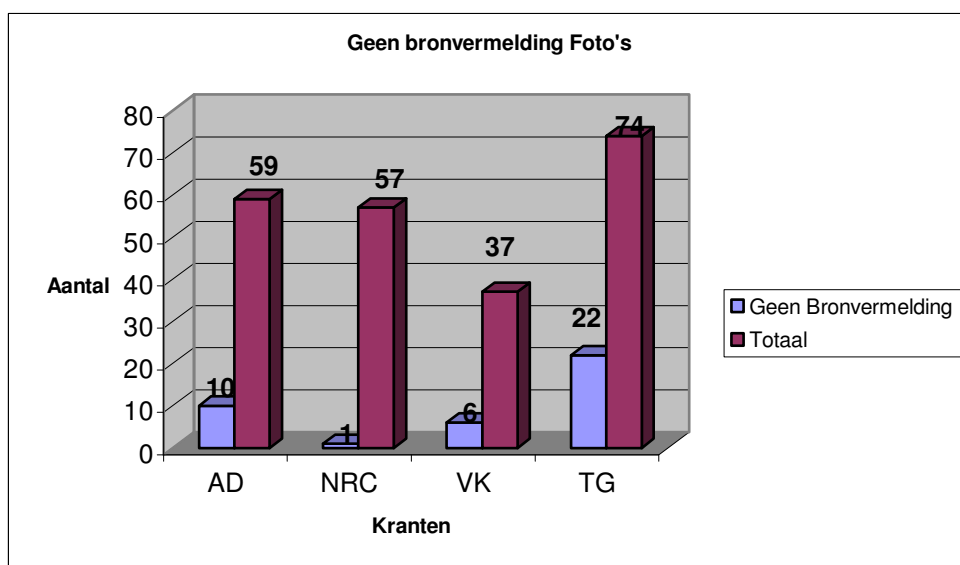
Figuur 6: Pagina van plaatsing beeld

Uit de grafiek blijkt dat de prominentie die gegeven is aan de artikelen en foto's nogal verdeeld is. De meeste dagbladen publiceren de foto's op pagina 3 van de krant, hoewel de Telegraaf er net iets meer op pagina 5 heeft geplaatst. De Volkskrant heeft de meeste achtergrondartikelen gewijd aan de Hofstadgroep in de onderzochte periode.

Maar over het algemeen bezien zijn de foto's en artikelen met name voorin de krant te vinden.

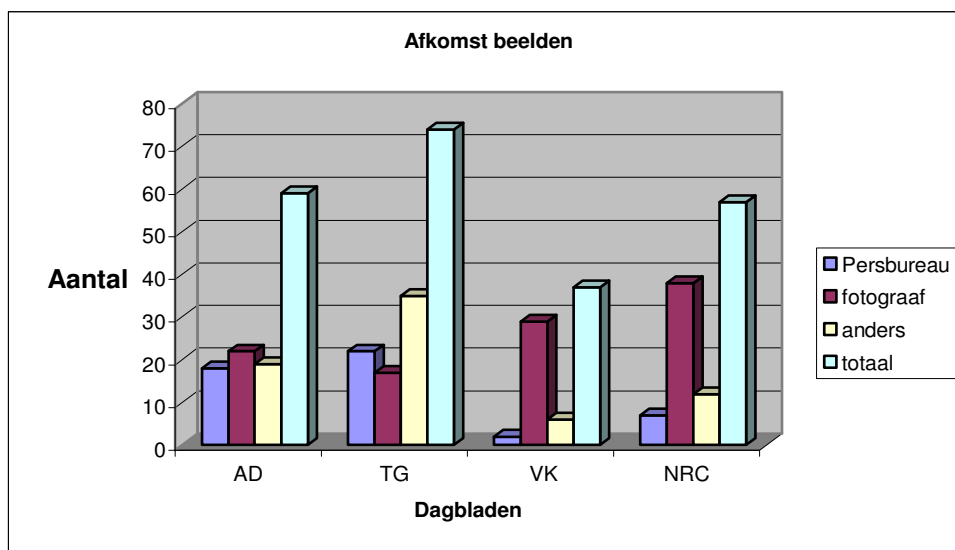
De Telegraaf heeft de meeste foto's, totaal 14 stuks, op de voorpagina geplaatst, maar sowieso heeft de Telegraaf de meeste foto's. Gelet op het totaal aantal foto's per krant, hebben bijna alle kranten gemiddeld evenveel foto's op de voorpagina geplaatst. Totaal 37 van de 227 foto's kwamen op de voorpagina terecht. Maar veruit de meeste foto's kwamen op pagina 3 terecht, namelijk 78 foto's.

Pagina 3 is ook een prominente pagina, omdat het de rechter pagina is van de sectie binnenland in de kranten.

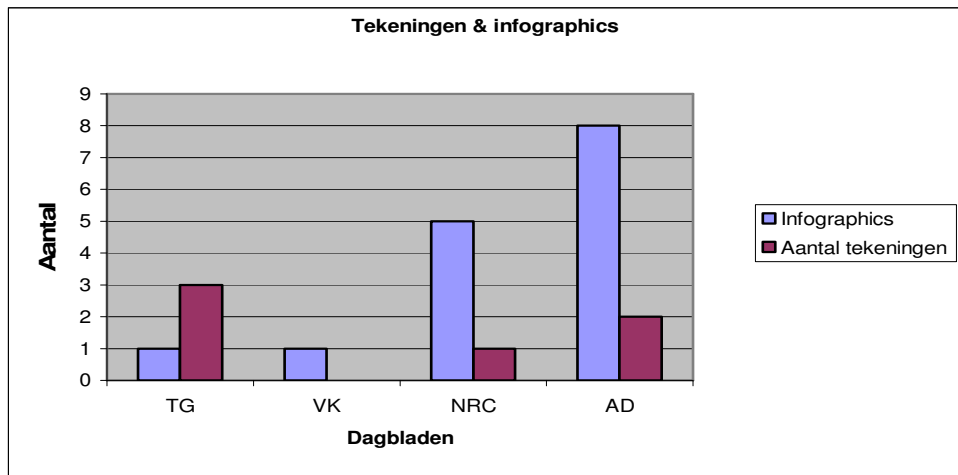
Figuur 7: Bronvermelding

Uit figuur 7 blijkt dat de bronvermelding niet altijd aanwezig was bij de foto's. De Telegraaf en het AD misten het meeste bronvermeldingen. Dit komt met name voort uit het feit dat deze twee dagbladen meer pasfoto's geplaatst hebben van Mohammed B., Redouan al I. en Jason W. Hier werd over het algemeen geen bron bij geplaatst. NRC en de Volkskrant plaatsen over het algemeen veel minder pasfoto's. Dit zou te maken kunnen hebben met de meer hoogopgeleide doelgroep van deze twee kranten, die meer verwacht van de foto's van de kranten dan pasfoto's alleen. Dit wordt ook nog eens verduidelijkt in onderstaande grafiek. NRC en de Volkskrant kozen er vaker voor om een eigen fotograaf op pad te sturen. In verhouding hebben zij de minste beelden uit een andere bron gebruikt. In de categorie anders horen de infographics, stockbeelden en beelden zonder bronvermelding (dus pasfoto's). Bij het AD gaan de drie verschillende bronnen gelijk op. Bij de Telegraaf is er over het algemeen meer gebruik gemaakt van beelden in de categorie 'anders'.

Figuur 8: afkomst beelden

De dagbladen hadden tijdens de onderzoeksperiode een gebrek aan geschikte beelden bij hun artikelen. Duidelijk is dat ieder dagblad een ander beleid heeft gevoerd. Zo publiceerde de Volkskrant gewoonweg minder beelden bij de artikelen, NRC koos ervoor wel beelden van fotografen te plaatsen, maar dan beelden die op een andere manier aan de Hofstadgroep linken. Hierbij valt te denken aan beelden van advocaten of imams. AD en de Telegraaf plaatsten herhaaldelijk pasfoto's van de leden. Een andere creatieve oplossing was het werken met tekeningen of infographics. Journalisten werden nauwelijks toegelaten tot de rechtbank, maar het ANP en rechtbanktekenaars brachten wel af en toe tekeningen naar buiten die de dagbladen konden plaatsen. Ook plaatsten de dagbladen infographics van het netwerk waaruit de Hofstadgroep bestond. Het AD deed dit verreweg het meeste, maar NRC deed dit ook. Telkens werd dezelfde infographic gebruikt, maar dan aangepast met de nieuwe ontwikkelingen erin. De Telegraaf plaatste met drie keer het meest tekeningen. De Volkskrant deed dit helemaal niet.

Figuur 9: tekeningen en infographics

4.2 Ethische aspecten

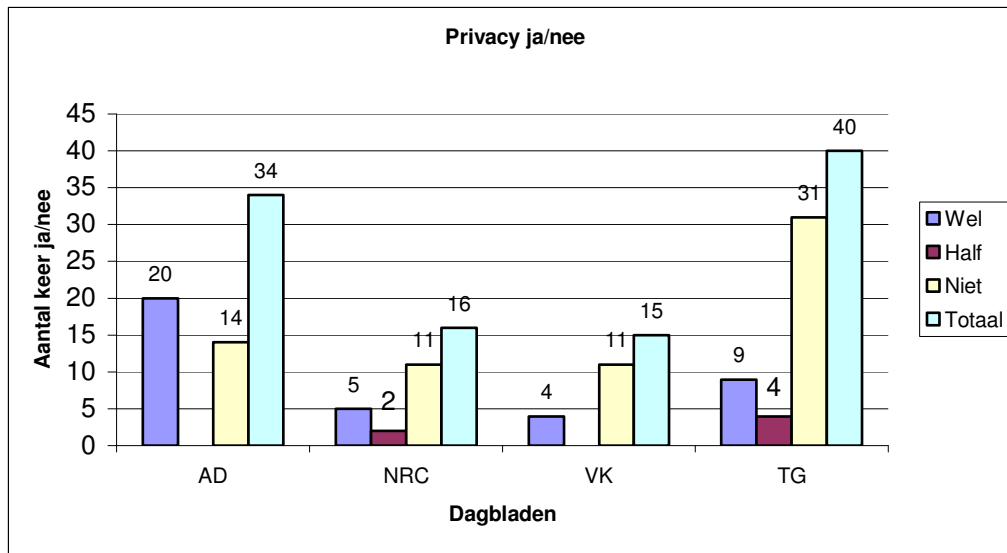
Het is belangrijk om te bekijken hoe vaak de dagbladen de leden van de Hofstadgroep neergezet hebben als verdachte of veroordeelde. Hierbij wordt er vanuit gegaan dat een afscherming van de privacy betekent dat de persoon in kwestie nog niet veroordeeld is door de rechtbank. Hiernaast is het interessant om te bekijken wat de sfeer is die is neergezet in de dagbladen.

4.2.1 Privacy

Uit grafiek 10 blijkt dat totaal 105 keer een lid van de Hofstadgroep werd afgebeeld van de 227 foto's. Dit is bijna de helft. Van die 105 foto's werd slechts 38 keer de privacy wel beschermd, door of een zwarte balk, een vervaging van het beeld of doordat de leden zichzelf afschermden op de foto.

Het AD heeft het meeste rekening gehouden met de privacy. Vaker wel dan niet. De andere kranten hebben vaker niet rekening gehouden met de privacy. De Telegraaf spant hierbij verreweg de kroon. NRC en de Volkskrant deden het iets meer dan de helft niet en de andere helft wel.

In sommige gevallen was de beslissing niet aan de fotografen. Samir A. deed regelmatig zelf een capuchon voor zijn gezicht en Jason W. werd op de foto van zijn arrestatie door het arrestatieteam afgeschermd. Ook op de rechtbankfoto's hadden de leden meestal een skibril op.

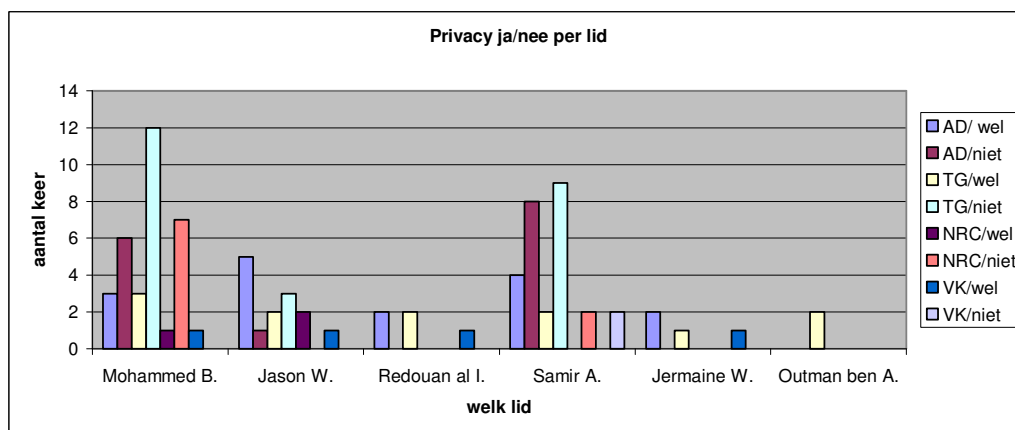

Figuur 10: Privacy beschermd ja/nee

Belangrijke kanttekening bij de privacy is dat een zwarte balk niet altijd positief hoeft te zijn. Doordat er een zwarte balk op de ogen van de verdachten wordt geplaatst, krijgt de kijker van de beelden wel gelijk een impressie dat die persoon een crimineel is.

Dit heeft dus veel invloed op de teneur van de foto, die in de volgende paragraaf aan bod komt. Wel kan bij een zwarte balk na de rechtszaak, bij onschuld, de persoon nog normaal door het leven. Bij Samir A. is de privacy niet altijd beschermd terwijl hij nog steeds niet veroordeeld is. Dit zorgt ervoor dat Samir A. een 'bekende Nederlander' geworden is.

Het totaalbeeld is onderstaand te zien. Daar is de verdeling te zien van wanneer de leden wel en niet beschermd werden en door welk dagblad.

Figuur11: Privacy per lid per dagblad

Het eerste dat opvalt is dat Mohammed B. over het algemeen het minste afgeschermd is. Dit is logisch omdat Mohammed B. al snel bekend had en er zoveel bewijs tegen hem was, dat al snel duidelijk was dat hij een zware straf zou krijgen.

Jason W. werd door de Volkskrant en NRC altijd afgeschermd. AD en de Telegraaf kozen ervoor Jason W. een aantal keer niet afgeschermd af te beelden. De Telegraaf schermde hem zelfs vaker niet af dan wel.

Redouan al I. die in de Telegraaf, de Volkskrant en in het AD getoond werd, is telkens afgeschermd. Dit is opvallend omdat justitie wel naar hem op zoek is. Een goede reden om hem juist niet af te screenen zou dus zijn opsporing kunnen zijn, omdat dat zou kunnen helpen in de zoektocht naar Redouan al I.

Samir A. werd door de Volkskrant en NRC nooit afgeschermd voordat hij veroordeeld werd. De Telegraaf en het AD deden dit soms wel en soms niet. Vaak verscheen op de pasfoto's van Samir A. wel een zwarte balk, maar op de andere foto's niet.

Jermaine W. werd altijd afgeschermd door de drie kranten die hem toonden. Waarschijnlijk hadden de dagbladen al een vermoeden dat Jermaine geen zware straf te wachten stond en hebben zij hem beter beschermd dan zijn broer Jason W.

Outman Ben A. werd door de Telegraaf ook beschermd. Bislan I. die niet in de grafiek terug te zien is, stond in de onderzoeksperiode niet meer terecht, dus bij hem bewaarde de Telegraaf ook niet de privacy. Er werd zelfs een recente foto van hem geplaatst gemaakt door een Belgische fotograaf. Uit deze zelfde grafiek kan ook afgelezen worden welke leden de meeste prominentie hebben gekregen in de dagbladen. Het is duidelijk dat Mohammed B. het meest prominent was met 33 afbeeldingen, vervolgens Samir A. met 26 afbeeldingen en tenslotte Jason W. met 14 afbeeldingen.

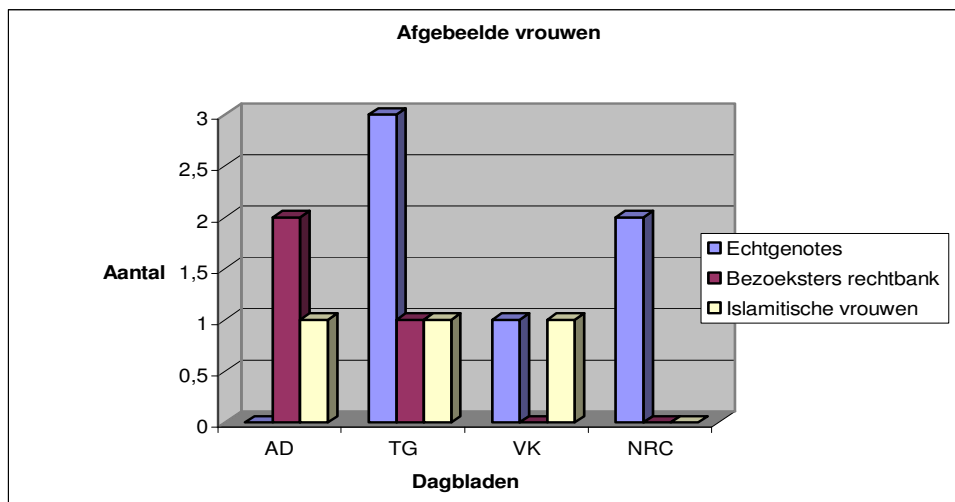
Te concluderen valt, dat met name de Telegraaf en het AD geen duidelijke keuzes maakten in de afscherming en de ene keer wel met zwarte balken werkten en de andere keer niet. AD is wel van deze twee kranten, het dagblad dat de privacy voor het overgrote deel afschermd. Bij de Telegraaf was er helemaal geen duidelijk beleid te constateren.

De Volkskrant bewaarde de privacy in alle beelden die gevonden zijn, behalve bij Samir A. NRC deed ook dit niet bij Samir A. en later (in het begin wel) ook niet meer bij Mohammed B.

Het lijkt erop alsof de kranten gehandeld hebben op basis van de kracht van het bewijs voor de verdachten. Hierdoor werden Jason W., Mohammed B. en Samir A. al meteen veroordeeld. Achteraf bleek dit met betrekking tot Samir A. een misser, want die werd telkens vrijgesproken.

4.2.2 Sfeer

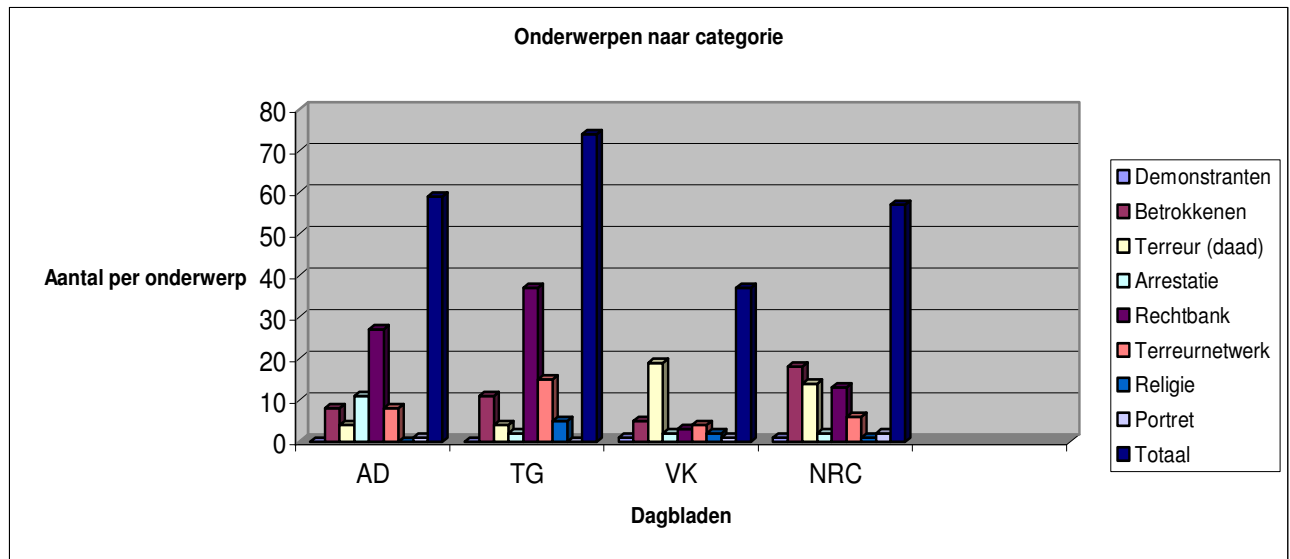
Het aantal vrouwen dat werd afgebeeld is in totaal 12 maal. Hierbij ging het om echtgenotes, in dit geval Abida Kabaj (vrouw Samir A.), vrouwelijke bezoekers van de rechtbank en vrouwen die bekeerd zijn tot de islam. Op zich valt het totaal aantal nog wel mee, maar bij de kwalitatieve inhoudsanalyse wordt ook de impact van deze foto's besproken. Hierbij moet wel gesteld worden dat buiten de onderzoeksperiode nog meer vrouwen afgebeeld werden. Namelijk de huidige en de ex-vrouw van Nouredine el F., respectievelijk Soumaya S. en Malika Shabi. Er is in tekst ook veel aandacht geweest voor autochtone vrouwen die zich bekeerden tot de islam. De manier waarop de vrouwen in beeld werden gebracht komt in het volgende hoofdstuk aan bod, maar zij droegen telkens bij aan de status van de leden. Ook werden de vrouwen telkens in niqaab afgebeeld.

Figuur 12: afgebeelde vrouwen

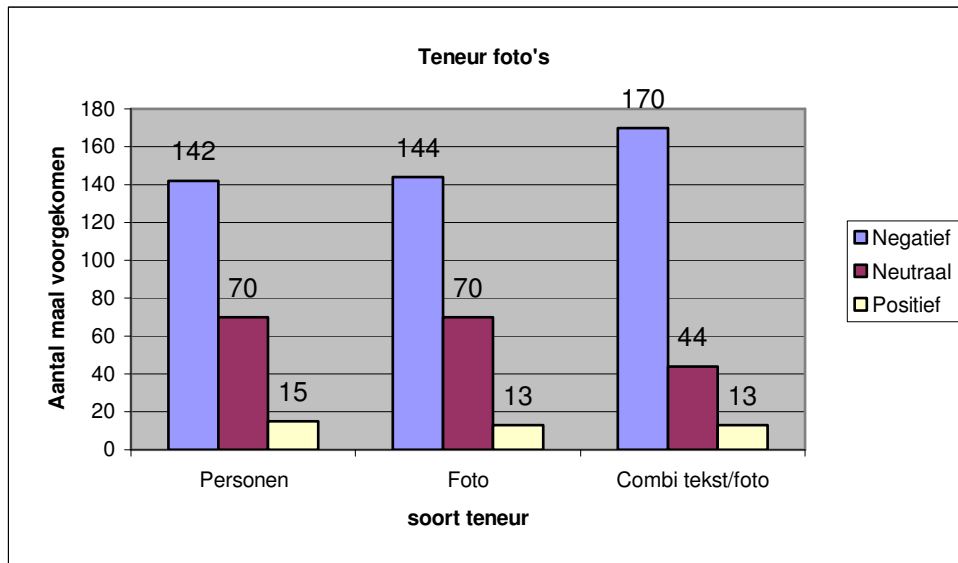
Het AD en de Telegraaf hebben de meeste aandacht besteed aan de rechtbank blijkt uit figuur 14. De meeste foto's die zij publiceerden hadden betrekking op de rechtbank of werden afgebeeld bij een artikel over de rechtbank. Ook hebben beide kranten meerdere beelden binnen de categorie 'terreurnetwerk'. Hier horen ook de infographics bij waar het netwerk op afgebeeld werd. De Volkskrant heeft de meeste beelden binnen de categorie 'terreur' en 'betrokkenen'. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om beelden waarin tramlijn 17 gevolgd wordt, waarin Nouredine el F. een bom wilde plaatsen of foto's van betrokkenen moslims of Nederlanders die over de radicalisering spreken. NRC heeft ook de meeste aandacht besteed aan betrokkenen en net als de Volkskrant ook aan terreur. De krant publiceerde op pagina 2 van de krant vaak een interview met een persoon die met de Hofstadgroep te maken had. Dit betroffen bijvoorbeeld imams of advocaten die zich over de zaak uitlieten. De krant had hiernaast redelijk wat beelden in de categorie 'rechtbank' en 'terreurnetwerk'.

In het algemeen kan gesteld worden dat de Volkskrant en NRC iets meer aandacht hebben besteed aan de achtergronden, door meerdere kanten van het verhaal te laten zien. De Telegraaf en het AD hebben meer de focus gelegd op de rechtbank en het netwerk zelf.

Figuur 13: onderwerpen foto's

In de laatste grafiek wordt de algemene teneur van de kranten getoond. Wat wel te verwachten is, is dat die teneur met name negatief is geweest. Artikelen over terreur en zeker de foto's zijn over het algemeen niet positief of neutraal. Met name de betrokkenen werden als neutraal of positief bestempeld, zoals bijvoorbeeld afgebeelde buurtbewoners. De leden werden over het algemeen negatief afgebeeld of werden dit binnen de context. Opvallend is dat 28 keer de teneur van de personen negatief werd door de tekst die erbij te vinden was. De positieve foto's werden hierdoor negatief. Hierdoor is duidelijk dat de teneur door de schrijvende journalisten soms is veranderd. Het is lastig te concluderen dat de kranten dit opzettelijk hebben gedaan. Zoals al gesteld werd, was het lastig voor kranten om aan geschikte beelden en foto's te komen. Hierdoor moesten zij soms wel een meer neutraler of positiever beeld van betrokkenen moeten plaatsen bij een negatief bericht. Bij de pasfoto's die soms wel als neutraal gezien werden, plaatsten de kranten wel hele negatieve teksten waardoor deze negatief werden. Voorbeelden hiervan zijn ook in het volgende hoofdstuk terug te vinden.

Figuur 14: Teneur foto's

Uit het kwantitatieve onderzoek is gebleken dat de vier kranten allen een ander beleid hebben gevolgd als het gaat om artikelen en het plaatsen van foto's.

Over de maanden bezien hebben de kranten zich niet laten verleiden door overexposure in de tekst.

Het AD en de Telegraaf hebben zich hier in het beeld wel door laten verleiden in een aantal maanden.

De Telegraaf was de krant met de meeste beelden over het jaar bezien, de Volkskrant de krant met de minste beelden. De Telegraaf en het AD plaatsten over het algemeen veel meer pasfoto's waardoor de leden veel sterker een gezicht kregen in deze dagbladen. De Volkskrant en NRC plaatsten veel meer beelden rondom de betrokkenen en vonden pasfoto's meer noodzakelijk.

De Telegraaf en het AD waren het minst consequent in het beschermen van de privacy en het vermelden van bronnen. De Telegraaf beschermde de privacy van Mohammed B., Samir A. en Jason W. bijna nooit. De Volkskrant en het AD gemiddeld gezien het vaakste. De Volkskrant was hier echter een stuk consequenter in. De Telegraaf bracht als enige krant Bilal I. en Outman ben A. in beeld.

H5 KWALITATIEF ONDERZOEK

In dit hoofdstuk is de kwalitatieve inhoudsanalyse van de foto's van de Hofstadgroep te vinden. De foto's zijn ingedeeld naar drie thema's. De portretten van de leden, de vrouwen van de leden en algemene sfeerbeelden die verschenen zijn in de dagbladen. De analyse is uitgevoerd vanuit mijn eigen referentiekader, maar getracht is de objectiviteit te bewaren.

5.1 Portretten van leden van de Hofstadgroep

Niet alle leden van de Hofstadgroep zijn in beeld in de krant verschenen. De portretten die in de onderzoeksperiode wel te vinden zijn, worden in deze paragraaf besproken. De leden die letterlijk een gezicht gekregen hebben door een eigen foto- met of zonder zwarte balk- waren Samir A. , Jason W., Mohammed B., Outman ben A., Balil A. en Redouan al F.

Het meest voorkomende portret dat in alle dagbladen terug te vinden is, is het portret van Mohammed B.

Foto 1 Mohammed B. (bijlage 4)

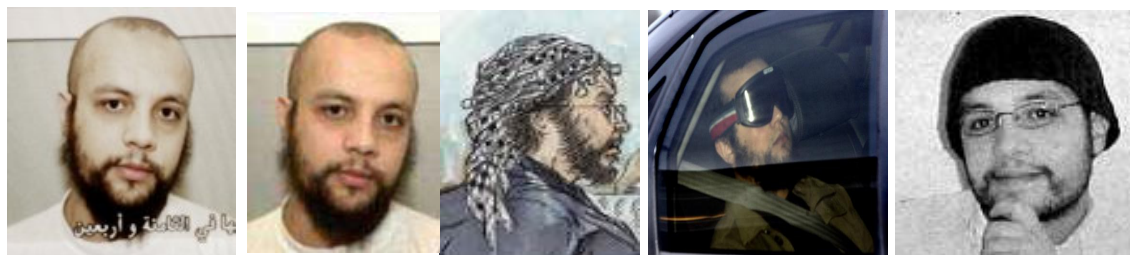

Foto (s) 1: Mohammed B. Bron: Nieuwrevu.nl en www.mediastudies.nl en anp.nl

Algemeen

De foto van Mohammed B. is in een jaar tijd in totaal 33 keer gepubliceerd in de dagbladen, zoals vastgesteld bij de kwantitatieve analyse. Hiernaast is het beeld regelmatig in andere media getoond. Er zullen dus weinig Nederlanders zijn die de foto niet gezien hebben.

Het beeld is niet meer te analyseren los van het alom bekende gegeven dat we hier naar de moordenaar van Theo van Gogh kijken. Zoals hierboven te zien is heeft Mohammed B. in portretten op verschillende manieren een gezicht gekregen zoals, op foto's, maar ook middels een rechtbanktekening (C).

Er is een groot verschil tussen de foto's en tekeningen te zien. Met name de foto met de skibril (D) toont een hele andere Mohammed B. in vergelijking met de eerste portretfoto (A en B), te zien is een man die overgeleverd is aan het recht en hierdoor een stuk kwetsbaarder wordt weergegeven.

De rechtbanktekening (C) laat een Mohammed zien die een kwaadaardige blik heeft, blijkens de kwade trekken in zijn gezicht. Hetgeen alle beelden gemeen hebben, is de indruk die ze wekken, namelijk dat Mohammed B. iemand is die geen spijt heeft van zijn daden en bijna zelfgenoegzaam overkomt. Alle kranten hielden rekening met de privacy van Mohammed B. tot het moment waarop Minister Donner van het ministerie van Justitie toestemming gaf de ongecensureerde foto te tonen in het tv-programma ‘Opsporing verzocht’. De dagbladen vertoonden de pasfoto van Mohammed B. hiervoor ook al, maar dan met zwarte balk of vervaagd.

NRC geeft hier een treffend voorbeeld van, de fotoredactie heeft de foto van Mohammed B. op 13 november 2004 zeer groot afgebeeld (bijlage 4) maar wel vervaagd, waardoor deze onherkenbaar werd. Het doel van deze vervaging heeft te maken met de inhoud van het artikel ‘het mysterie achter Mohammed B.’ Het artikel krijgt meer impact door de vervaging van deze foto. NRC vermeldt in tegenstelling tot de andere dagbladen die deze foto plaatsten wel de bron van de pasfoto’s, namelijk de weekkrant ‘Over het veld’ waar Mohammed B. columns voor schreef.

Pose/ Houding

De eerste ongecensureerde pasfoto van Mohammed B.(A) werd op 29 november getoond in ‘Opsporing Verzocht’. Minister Donner van justitie heeft hier toentertijd persoonlijk toestemming voor gegeven, om tegemoet te komen aan ‘de prangende publieke vraag: Hoe ziet hij eruit?’ (AD, 30-11-04). De foto is te zien in bijlage 4.

Door het tonen van deze foto kwam de discussie op gang of verdachten ongecensureerd getoond mochten worden en of de vermelding van een achternaam acceptabel was. De media vonden van wel, zeker in het geval waarin openbaarmaking van foto en achternaam een bijdrage kon leveren aan de opsporing van medeverdachten. De portretfoto (A en B) werd vervolgens regelmatig getoond in de dagbladen. De achternaam werd overigens niet vrijgegeven. De pose die Mohammed B. op de foto heeft komt bedreigend over. Mede door het feit dat al bekend is dat hij een moordenaar is, is de scheve lichaamshouding van Mohammed B. een houding van iemand die nergens bang voor is. Het lijkt bijna alsof hij poseert voor de politie. Er is nog net geen zwart bordje met een identificatienummer te zien, zoals dit bij Amerikaanse gevangenen gebeurt. Dit had overigens een mooi contrast geweest met de witte trui die Mohammed B. aanheeft. Wit, de kleur van onschuld en maagdelijkheid.

Een ander contrast in de pasfoto is het kale hoofd van Mohammed B. tegenover zijn ongeschoren gezicht. Een kaal hoofd doet denken aan iemand in het leger, waar veel hoofdhaar niet is toegestaan. Het roept associaties op met agressiviteit, vechtlust en verdediging. Echter, in dit geval gaat het dan om een ‘soldaat van de jihad’. De baard van Mohammed B. geeft hem een traditioneel islamitisch uiterlijk. Op de rechtbanktekening is dit uiterlijk nog meer versterkt door de Palestijnse hoofddoek die hij draagt.

Op de foto's A en B zijn geen objecten te zien, maar toch is er een connotatieve betekenis door de islamitische tekst in de door Opsporing Verzocht getoonde foto (A). De foto krijgt hierdoor een verwijzing naar de 'radicalisering van moslims'. We kijken door de islamitische tekst niet meer naar de moordenaar op Theo van Gogh, maar naar de *radicaal-islamitische* moordenaar van Theo van Gogh. De dagbladen hebben er voor gekozen met name de pasfoto zonder de islamitische tekst te plaatsen, wat met het oog op de ethiek een goede keuze is, omdat anders de foto wellicht te sterk gekoppeld zou kunnen worden aan het islamitische geloof.

Op de andere twee foto's (C en D) zijn er wel in het oogspringende objecten waar te nemen. De rechtbanktekening valt op door de Palestijnse hoofddoek, die zorgt voor een connotatieve verwijzing naar de Palestijnen, een volk dat al jaren vecht voor vrijheid en erkenning. Een achtergrond waarmee Mohammed B. zich blijkbaar verbonden voelt en welke hij nadrukkelijk wil uitdragen. In foto D is het de skibril die een connotatieve verwijzing heeft naar privacy en afscherming van de buitenwereld. De skibril zorgt overigens voor een verwarrend beeld, skiën is immers een typisch Westerse bezigheid, een associatie die nu vertroebeld wordt door een Oosters uitziende man, die zich bovendien graag toont als een radicale moslim.

Het fotogenieke/ Esthetiek

Foto's A en B zijn standaard pasfoto's, van voren genomen. De tekening heeft een zijperspectief zoals rechtbanktekeningen meestal niet van voren zijn. Foto D is lichtelijk van boven genomen, waardoor Mohammed B. iets kleiner geworden lijkt. Opvallend op deze foto is de belichting. Door het licht ontstaat er precies een streep, door het raam van de auto heen, op de keel van Mohammed B., zijn gezicht valt hierdoor meer op, doordat dat in het volle licht te zien is, zijn lijf is juist meer in het donker en dus op de achtergrond.

Syntaxis/derde effect

Er is geen sprake geweest van een derde effect, want de foto's van Mohammed B. werden niet in een serie geplaatst. Wel werd de foto geplaatst in bijna elke infographic van het netwerk, waardoor Mohammed B. als leider sterk naar voren kwam.

Relatie tekst/foto

De pasfoto van Mohammed B. (A en B) werd in de Telegraaf bijna bij elk artikel geplaatst dat een link had met de leider van de Hofstadgroep. Het is dan ook niet mogelijk om alle teksten te noemen die hierbij gepubliceerd werden, maar ik licht er een aantal uit. Het onderschrift bij de foto was over het algemeen heel simpel 'Mohammed B', maar er waren uitzonderingen.

Op 26 januari 2005 kopt de krant met '*Proces slachter Van Gogh begint*' bij de pasfoto van Mohammed B. Het onderschrift is '*Moordenaar Van Gogh*'.

Andere onderschriften die de Telegraaf publiceerde bij de pasfoto van Mohammed B. waren:

Op 29-04-2005: *Alarm over lokale terreurnetwerken, moslimjeugd radicaliseert*

Op 4-05-2005: *B. oefende moord op schaap, bloedsporen in woning moordenaar Van Gogh*

De rechtbankfoto wordt in de Telegraaf gepubliceerd op 12 juli 2005 onder de kop:

B. bekende moord tegenover broertje, Lachende moordenaar van Gogh "ik heb hem geslacht"

Ook het AD publiceert dezelfde foto van EPA, met de kop 'Mohammed B. levenslang' en het onderschrift 'geen enkele twijfel over levenslang'. Het AD pakt het dus een stuk neutraler aan dan de Telegraaf.

In het NRC luidt de kop op 13 juli 2005 bij de rechtbankfoto's uit de presentatie van officier van justitie van Straelen:

Strafproces eindigt in wezenloze harmonie; proces mohammed B. Verdachte wil levenslang, letterlijke passages requisitor, "ik moet eerlijk bekennen dat ik niet meeleeft"

Zoals duidelijk wordt uit de teksten, hebben de kranten logischerwijs een negatieve teneur neergezet rondom de beelden van Mohammed B. De Telegraaf spant hierbij echter de kroon, door Mohammed B. 'de slachter' te noemen.

De bronvermelding bij foto A en B ontbrak regelmatig. Bij foto D, waar Mohammed B. de rechtbank verlaat, was deze telkens wel terug te vinden, om reden dat dit een foto is, gemaakt door fotografen van persbureau EPA. De Telegraaf publiceert deze foto op 12 juli 2005 (zie bijlage 4).

De pasfoto's (A en B) zijn vrijgegeven door justitie of afkomstig uit de wijkkrant waar Mohammed B. voor schreef. De Telegraaf en het AD vermelden dit in het geheel niet. De Telegraaf zet er soms zelf bij dat het gaat om een 'eigen foto'. NRC vermeldt de wijkkrant als bron. De Volkskrant plaatst deze pasfoto bijna niet. De tekening van Mohammed (afbeelding C) is gemaakt door Jan Hensema.

De uitzending van 'Opsporing Verzocht' maakte de dagbladen duidelijk dat waarborging van de privacy van Mohammed B. niet noodzakelijk was, ondanks het feit dat hij nog niet veroordeeld was. Minister Donner heeft immers persoonlijk groen licht gegeven voor bekendmaking.

Na de bekentenis van Mohammed B. waren zwarte balkjes bovendien niet meer nodig, omdat hij niet meer alleen verdacht was, maar hij was vanaf dat moment gewoon de dader. Zoals reeds eerder werd aangegeven heeft het NRC Handelsblad eenmaal een pasfoto opzettelijk vervaagd om het effect van de inhoudelijke tekst te vergroten. De kern van die tekst was 'het mysterie rondom Mohammed B.' Door de vervaging van zijn pasfoto liepen vorm en inhoud van het artikel in elkaar over.

Ten aanzien van de bronvermeldingen kan worden gezegd dat de dagbladen geen beleid, dan wel geen ethisch beleid hebben gevoerd. Ook al gaat het hier om een algemeen bekende pasfoto, de betrouwbaarheid van een foto wordt groter zodra de bronvermelding erbij staat.

Foto 2 Samir A. (bijlage 5)

A

B

C

D

E

Foto's 2 Samir A.

Bron: ANP.nl

Samir A. werd als lid van de Hofstadgroep bijna net zoveel besproken als Mohammed B. In totaal kwamen zijn foto's 26 keer aan bod. Er zijn verschillende redenen aan te wijzen waarom hij zo vaak in beeld is gebracht. Ten eerste kan dit zijn omdat hij één van de interessantste leden is, hij werd immers drie maal vrijgesproken, terwijl er door het bewijs sterke verdenkingen waren. En ten tweede was hij de persoon die het meest de rechtbank bezocht en deze weer verliet. Eenmaal met veel stampij, toen hij een fotograaf een klap verkocht.

Samir A. werd al lange tijd gevolgd door de AIVD, omdat hij in 2002 een verdachte reis maakte naar Tsjetsjenië. Al in 2002 waren er berichten over hem in de krant te vinden, overigens zonder link naar de Hofstadgroep.

De vier foto's die hierboven afgebeeld staan waren het meeste te vinden in de dagbladen. Dan wel iets meer in close-up of juist weer wat verder af geshopt door de fotoredacties. Wat meteen al aan de bovenstaande foto's te zien is, is dat er niet consequent omgegaan werd met het plaatsen van zwarte balkjes, terwijl Samir A. tot op heden nog steeds niet veroordeeld is en tot nu toe verdachte is. De jonge Samir A. is wel afgeschermd, maar de oudere niet. De reden hiervoor kan zijn dat Samir A. wel even heeft vastgezet voor de klap die hij aan de fotograaf uitdeelde. De dagbladen zagen hem vanaf dat moment niet meer alleen als verdachte.

Een ander aspect dat opvalt is dat Samir A. zelf vaak zijn gezicht afschermde, door een capuchon. Op zich had dat op dat moment al geen zin meer, omdat iedereen in Nederland al kennis had gemaakt met het gezicht van Samir A. Waarom hij zelf niet gezien wilde worden is niet duidelijk. Volgens de theorie over terrorisme willen terroristen de media juist gebruiken om bekend te worden en meer leden te ronselen voor de jihad. Maar het kan ook zijn dat hij de media wilde afschilderen als aasgieren, waardoor hij een martelaar ging lijken die telkens lastiggevallen werd. Het is te veronderstellen- de fotograaf werd hiervoor zelfs neergeslagen- dat de dagbladen er op gebrand waren om het gezicht achter Samir A. vast te leggen, terwijl hij dit zelf dus helemaal niet wilde. De vraag is of we het hier nog hebben over een ethische benadering van de fotografen? Samir A. was tenslotte nog steeds niet veroordeeld en nog steeds een verdachte. Ook gaf hij zelf aan niet in beeld te willen komen. Het gedrag van de fotografen lijkt bijna op het gedrag van paparazzi en zij waren gebrand een primeur te krijgen.

Ze probeerden bijna eigenhandig Samir A. uit te dagen, waardoor zij meer spraakmakende foto's konden maken. Mocht er een lid tot martelaar gemaakt zijn, dan is dat wel Samir A. die de toon zet als een persoon die 'mishandeld wordt door pers en rechtbank'.

Pose/ Houding

De pasfoto van de jonge Samir A. (afbeelding 2A en bijlage 5) vormt een groot contrast met de andere foto's. Ook al is er een zwarte balk te zien, de teneur van de foto zonder zwarte balk zou vrolijk zijn. Samir A. is op zijn kinderfoto nog een onschuldige jongen. Het heeft een bevreemdende werking dat deze 'jongensfoto' geplaatst wordt bij krantenartikelen over verdenkingen van ernstige misdaden. De bron van de pasfoto is niet bekend gemaakt, maar het lijkt erop alsof het hier gaat om een schoolfoto van de middelbare school of basisschool. Opvallend in het AD is het artikel boven de pasfoto (A) van Samir A. (zie bijlage 5) dat verhaalt over een radicale imam die Geert Wilders dood wenst. De imam Abdul-Jabbar van de Ven, is een autochtoon, bekeerd tot de islam. De koppen boven de artikelen in het AD zijn over het algemeen vrij neutraal en zetten niet aan tot haat of angst.

De twee foto's van Samir A. bij het verlaten van het huis van bewaring in Nieuwegein (B en C en zie bijlage 5 voor de soortgelijke foto's) zijn van een hele andere aard. Samir A. wordt bij het verlaten van het huis van bewaring ontvangen door een grote ploeg fotografen, terwijl hij niet op de foto wil. De pose op de foto B is in eerste instantie een pose van iemand die op de vlucht is voor de fotografen. Foto C is een foto van een agressief persoon die niet wil worden lastiggevallen. Maar als je de achtergrond niet zou weten, dan zou het hier kunnen gaan om een filmster die met rust gelaten wil worden door de paparazzi.

Op foto D is een Samir A. te zien op weg naar de rechtbank van Rotterdam (zie in bijlage 5 de soortgelijke foto) die de camera ontwijkt en niet in beeld wil komen. De zwarte jas met de grote capuchon en zijn gebogen lichaamshouding geven een onheilspellend effect. Samir A. komt af en toe over als slachtoffer. Doordat hij zichzelf afschermt. Deze foto (D) is gemaakt toen hij het proces van zijn 'vrienden' van de Hofstadgroep ging bezoeken.

De connotatieve verwijzing in de foto's is die naar de vraag is hij 'schuldig of niet'? Justitie en de media vinden hebben hem al veroordeeld. Samir A. zelf meet zich een slachtofferrol aan. Opvallend is dat Samir A. naar de rechtbank opvallend vaak redelijk Westerse kleding aan heeft. Hij draagt over het algemeen trainingsjasjes.

De tekening van Samir A. (E) laat juist een man in traditionele kleding zien. Het gewaad springt hierbij in het oog. Hij zit er heel relaxed bij eigenlijk, alsof hij al weet dat hij vrijgesproken zal worden. Er is veel minder stress te zien dan in de eerdere foto's waar hij fotografen ontwijkt.

Objecten/gebouwen

Op foto's A en B zijn geen bijzonderheden te zien, behalve de zwarte balk, die wel de connotatieve betekenis heeft van 'crimineel' of 'verdachte'. Op foto C, waar Samir A. de fotograaf neerslaat, is het belangrijke object de fotocamera die de fotograaf in zijn handen heeft.

De fotocamera geeft meteen aan wat de reden is waarom de fotograaf neergeslagen wordt.

De tekening van Samir A. (E) gemaakt door Hans van Helden heeft als belangrijk object het traditionele gewaad dat Samir A. draagt. Hierdoor wordt duidelijk dat ook Samir A. zijn geloof graag in de praktijk en naar buiten toe belijdt.

Het fotogenieke/ Esthetiek

De foto's van Samir A. zijn met name foto's die close-up genomen zijn. De fotografen wilden een beeld maken zo dicht mogelijk bij zijn gezicht om duidelijk aan het publiek te laten zien hoe een radicale moslim als Samir A. er eigenlijk uit ziet. Opvallend is dat de fotoredacties actie-foto's tot portretten hebben gemaakt, door ze bij te snijden. Foto B was in eerste instantie meer een actiefoto, maar later in dagbladen als portret gebruikt.

De actiefoto met de fotograaf is fotogeniek, doordat er een dubbele betekenis in zit, waarbij de fotograaf betrokken wordt in de foto die hij zelf wilde maken.

De foto met de capuchon (D), zie bijlage 7 voor de gepubliceerde foto, laat een bijzonder contrast met zwart en wit zien. Doordat de persoon achter Samir A. in witte kleding verschijnt en hij zelf in zwarte kleding krijgt de foto een soort connotatieve betekenis die hangt tussen schuld en onschuld, waarbij Samir A. in het zwart voor schuld staat.

Syntaxis/derde effect

Bij de foto's van de neergeslagen fotograaf kan gesproken worden van een derde effect. Doordat Samir A. in telkens duidelijk dezelfde kleding meerdere malen op de foto is gezet, krijgen de foto's een verhalend aspect van oorzaak en gevolg. De Telegraaf publiceert bijvoorbeeld op 7 april meerdere foto's op de voorpagina, een foto van ANP en één van Clovis Flos. De fotografen maken foto's waarop Samir A. op de fotografen afloopt en er één neerslaat. De foto's lijken hierdoor bijna een film en krijgen nog meer waarde en betrouwbaarheid als het gaat om de volgorde van de gebeurtenissen.

Relatie tekst/foto

Onder de pasfoto's van Samir A. (A en B) is over het algemeen het onderschrift 'Samir A.' te vinden. De foto waarop de fotograaf wordt neergeslagen is een bijzondere. De Telegraaf bombardeert de fotograaf, die freelancer is, tot fotograaf van de Telegraaf en lijkt dit ook regelmatig te willen vermelden ter promotie van de eigen krant. De Telegraaf beeldt de foto dan ook drie dagen achter elkaar af en gebruikt woorden als 'fotograaf van de Telegraaf gemolesteerd'. De meest opvallende kop die de Telegraaf kiest is 'Grote volkswoede na vrijlating Samir A.' Deze kop is verre van neutraal of objectief. Want is dit wel zo? Is iedereen woedend? Ook alle moslims? In een democratie ben je toch onschuldig tot het tegendeel is bewezen. Het AD kiest een kop die iets neutraler is doordat die niet over de hele bevolking gaat en meer doet denken aan een feitelijke weergave van de werkelijkheid:

'Tranen om vrij spraak; Hirsi Ali doodsbang na vonnis Samir A.; Geert Wilders: dit is levensgevaarlijk'

Het AD noemt in het onderschrift bij foto C, in tegenstelling tot de Telegraaf, de fotograaf, Oscar Flos, wel een freelance fotograaf. De Volkskrant en NRC publiceren de foto in het geheel niet.

Bij de analyse van de foto's van Samir A. is duidelijk dat hij een heel ander gezicht heeft gekregen dan Mohammed B. Waar Mohammed B. werd neergezet als een moordenaar en soms zelfs 'slachter', blijft Samir A. een groot mysterie dat de fotografen graag in beeld willen brengen. Doordat de fotografen hier zo ver in gaan lijkt Samir soms op een beroemdheid.

Alleen door de tekst bij de foto's wordt duidelijk dat hij verdacht wordt van ernstige delicten en als terrorist bestempeld wordt. De dagbladen hebben zich in de kwestie van Samir A. laten verleiden tot uitvergroting, waardoor zij zelf soms de boosdoeners lijken en hijzelf juist het slachtoffer of een martelaar. Bij Samir A. is duidelijk een dubbele interpretatie mogelijk, namelijk die van crimineel, maar ook die van slachtoffer.

Foto 3 Jason W./ Jermaine W. (bijlage 6)

Van Jermaine en Jason W. zijn met name pasfoto's in de dagbladen verschenen. Van Jason W. is ook een actiefoto te verschenen van zijn arrestatie in het Laakkwartier.

Foto's 3: Jason W. en Jermaine W.

Bron: www.geenstijl.nl/mt/archieven/002901.html, washington.post.com, Crimelibrary.com, www.detelegraaf.nl

Pose/ Houding

De pose van de twee jongens op de pasfoto's (C en D) zijn heel normaal. Het zijn twee vrolijke jongens, die de onschuld zelve lijken. De foto's worden wel iets anders als er een zwart balkje op het gezicht is geshopt, maar er blijven twee lachende jongens te zien. De jongens komen zelfs een beetje verlegen over en helemaal niet als radicale islamieten. Opvallend is dat de kranten het zwarte balkje bij Jason W. niet consequent hebben geplaatst. De Telegraaf publiceert de pasfoto op 27 november 2004 al zonder balk. Bizar genoeg plaatst de Telegraaf dezelfde foto op 8 februari 2005 ineens met een zwarte balk. Op 16 juli 2005 maakt de Telegraaf weer een fout door in het onderschrift te melden dat Ismaël A. afgebeeld staat op de foto. De Volkskrant beeld Jason W. op 11 november al ongecensureerd af. AD en NRC houden bij iedere afbeelding rekening met de privacy van Jason W. De Volkskrant en de Telegraaf beelden de ongecensureerde pasfoto van Jason W. dus af naast de (door het arrestatieteam) gecensureerde arrestatiefoto af.

Waardoor er een raar beeld ontstaat op het gebied van privacy. De Telegraaf en de Volkskrant kiezen voor vrijheid van meningsuiting, terwijl het arrestatieteam Jason W. nog afschermd.

De foto van de arrestatie van Jason W. (van Rien Zilvold) is een veelbesproken foto, met name door het ontblote bovenlijf van Jason W. dat er verre van aantrekkelijk uit ziet doordat Jason W. nogal gezet is en hierdoor zelfs borsten ontwikkeld heeft. Hoe zijn bovenlijf ontbloot is geraakt is niet duidelijk. Opvallend is dat de privacy van Jason W. beschermd is door het arrestatieteam zelf. Fotografen of fotoredacties hoefden hier dus geen keuze in te maken.

Jason lijkt op deze foto in tegenstelling tot zijn pasfoto wel op een crimineel, doordat hij wordt omringd door agenten van het arrestatieteam en een ambulance in wordt getakeld. Hij ziet er verder eigenlijk uit als een zielige, verwarde persoon.

Vreemd is, dat Ismaël A. die bij dezelfde inval in het Laakkwartier opgepakt werd, niet op beeld vertoond is in de kranten.

Objecten/gebouwen

Op de pasfoto's zijn geen objecten te zien, behalve dat op de pasfoto van Jason W. net een stukje van een hand te zien is. De vraag is van wie die hand is. Het lijkt erop dat de pasfoto een uitsnede is van een school of familiefoto. Op de arrestatiefoto springt met name Jason W. zelf in het oog. De ambulance en de brancard (die op de gepubliceerde foto te zien is) laten zien dat Jason W. eerst naar het ziekenhuis gebracht zal gaan worden.

Het fotogenieke/ Esthetiek

De pasfoto's zijn niet door een fotograaf gemaakt, maar komen waarschijnlijk uit de privé-collectie van Jermaine en Jason W. De foto van de arrestatie is met name heel bijzonder omdat de jongen achter Jason W. letterlijk 'blootgegeven' is en hij blijkt ook nog een niet al te aantrekkelijk lijf te hebben, waardoor hij eigenlijk als een heel zielig figuur neergezet wordt.

Syntaxis/derde effect

Er is niet echt sprake van een 'derde effect', wel is hier sprake van zodra ook de andere foto's erbij gepubliceerd worden, zoals veel dagbladen ook gedaan hebben. Zodra de sluipschutters die een inval deden in het huis van Jason W. ook afgebeeld worden, ontstaat er meer een verhaal achter deze foto

Anp.nl

Relatie tekst/foto:

De teksten die zoal bij de foto's zijn gepubliceerd, zijn niet altijd even neutraal.

De Volkskrant heeft als kop op 11 november 2004 '*Laakkwartier veranderd in een oorlogsgebied*'. De Telegraaf stelt '*Scherpschutters wenden bloedbad in Haagse wijk af*' en NRC heeft het over '*collectieve paniek*'. De vraag is of deze koppen het gebeurde in het Laakkwartier niet enigszins opblazen.

De dagbladen hebben met name door de tekst onrust gezaaid, door het een en ander op te blazen met angstige koppen bij artikelen over het laakkwartier. Jason W. zelf werd meer afgebeeld als een ‘zielig figuur’. Verder is er in het geval van Jason W. bij de dagbladen geen eenduidigheid geweest in de bescherming van de privacy. De Telegraaf en de Volkskrant deden het niet, NRC en AD wel. Tenslotte is het vreemd dat de andere gearresteerde Ismaël A. niet is afgebeeld.

Foto 4 Redouan al I. (bijlage 7)

De geestelijk leider van de Hofstadgroep heeft alleen een gezicht gekregen middels deze pasfoto. In een artikel van het AD op 31 december 2004 en 24 juni 2005 wordt de pasfoto van de geestelijk leider van de Hofstadgroep getoond.

Elsevier.nl

De Volkskrant publiceert de pasfoto op 14 september 2005 en het AD op 3 december 2004 en op 24 juni 2005 (bijlage 7).

De Volkskrant is de enige krant die een andere foto toont in relatie tot Redouan al I. Op 20 juli 2005 publiceert de Volkskrant een foto van de broer van Redouan al I.: Basel al I. die stelt al tien jaar heeft vastgezeten voor lidmaatschap van een fundamentalistische islamitische organisatie. Hij stelt in het artikel dat zijn broer voor zijn komst naar Nederland een ‘gewone Syrische jongen was’. De broer bevestigt dat zijn broer in Syrië gevangen zit.

Op 14 september publiceert de Volkskrant een artikel waarin Syrië verklaart Redouan al I. niet in de gevangenis te hebben. Opvallend is dat Emerson Vermaat (2005:71) melding doet van Ferry Biedermann, journalist voor het AD, die in Syrië gesproken had met Basel al I, wiens naam Redouan vaak als alias gebruikte om te vluchten. Op het moment dat het boek van Vermaat verschijnt weten zowel hijzelf als Ferry Biedermann nog niet dat Basel al I. de broer is van Redouan. Vermaat geeft wel al aan dat de verhalen van Basel met een korreltje zout genomen moeten worden. Uit het artikel in de Volkskrant blijkt dit dus wel.

Het onderschrift bij de foto van Redouan al I. is regelmatig ‘de Syriër’. Foto’s van Redouan al I. zijn slechts vijf keer teruggevonden op basis van de artikelen van Lexis Nexis; één keer in de Volkskrant, twee keer in het AD en twee keer in de Telegraaf. NRC plaatste de foto alleen binnen een infographic, zoals de andere kranten ook telkens infographics van het netwerk rondom de Hofstadgroep hadden.

De foto toont in feite een nette man van hogere leeftijd. De balk zorgt ervoor dat de teneur van de foto verandert. Ook hier is het beleid vreemd. Uit het artikel in het AD wordt gesteld dat justitie ‘zwaar tilt’ aan de privacy van Redouan al I. en het ‘nog niet nodig vindt de foto te verspreiden’ (AD, 3-12-04). In dit geval zou je verwachten dat de privacy wel geschonden zou mogen worden, omdat Redouan al I. voortvluchtig is. De pasfoto is altijd vrij neutraal. Alleen de tekst zorgt ervoor dat Redouan al I. als een terrorist afgeschilderd wordt. ‘De Syriër’ heeft door de pasfoto en de artikelen wel een negatieve bijklank gekregen en zorgt naar een soort stereotypering aan het adres van Syriërs.

Foto 5 Nouredine el F. (bijlage 8)

Een pasfoto van Nouredine el F. is helemaal niet verschenen in de dagbladen of heel onduidelijk binnen een infographic. Wel hebben de Volkskrant (2 juli 2005) en NRC (24 juni 2005) een heel artikel aan hem gewijd. NRC plaatst bij het artikel alleen een infographic van het hele netwerk. De Volkskrant plaatst wel een foto van Joost van den Broek bij het artikel. Nouredine krijgt hier toch een gezicht door. Veel kranten hebben bij gebrek aan beeld foto’s geplaatst die in verband staan met de leden, maar de leden niet zelf weergeven. Het betreft in de Volkskrant een beeld van Al Hoceima waar Nouredine gewoond heeft.

Pose/ Houding

Op de foto zijn jongeren te zien, die aan het voetballen zijn op een pleintje in Al Hoceima. De meeste jongens zijn actief aan het voetballen, maar de jongen op de voorgrond heeft zijn hoofd gebogen onder zijn petje. De teneur van de foto is er hierdoor een van ‘verveling’. Het lijkt alsof de jongeren weinig kansen te wachten staan, dus maar een potje zijn gaan voetballen. Hier komt ook weer een soort gevoel van ‘hoop’ uit naar voren. De jongens dromen er misschien wel van om het in voetbal helemaal te maken. De fotograaf Joost van Den Broek is gespecialiseerd in cultuur en minderheden (fotojournalist.nl)

Objecten/gebouwen

De objecten die opvallen op de foto zijn het gebouw op de achtergrond en de voetbal. Het gebouw lijkt een school of juist een moskee, dat is niet helemaal duidelijk. Ook hier ontstaat een verwijzing naar ‘kansloosheid’, omdat de jongeren niet in het gebouw zijn, maar buiten aan het voetballen zijn.

Het fotogenieke/ Esthetiek

De foto is bijzonder door de jongen op de voorgrond, waar je bijna- maar niet helemaal- het gevoel van zijn gezicht kan lezen. Dit lijkt een gevoel van doelloosheid. Hiernaast is de belichting bijzonder, er is gespeeld met zwart en wit in de foto. Door het gebouw dat wit is en de twee teams van voetballers, het ene in witte kleding, het andere in zwarte kleding.

Syntaxis/derde effect

Er is geen sprake van syntaxis of een derde effect, doordat er niet meerdere beelden van hetzelfde soort op één pagina te vinden zijn. Er is onderaan wel een kleine foto te zien, waarin wederom een activiteit binnen de vrije tijd te zien is, namelijk zwemmen.

Hier zijn nog iets jongere jongetjes te zien die aan zee aan het zwemmen zijn. Deze foto geeft juist meer een soort onbezorgdheid aan, heel anders dan de grote foto erboven.

Relatie tekst/foto

De tekst die boven het artikel staat is heel erg passend bij de uitleg die ik aan de foto gegeven heb. De kop luidt: 'Nouredine droomde van Europa'. Dit geeft dus ook weer aan dat de kansen in Al Hoceima misschien niet al te best waren.

De kranten moesten bij sommige leden van de Hofstadgroep uitwijken naar sfeerbeelden, omdat foto's van de leden zelf niet te vinden waren. Ditzelfde geldt voor het laatste kopstuk Ismaël A. Ook hij is in het geheel niet afgebeeld op foto's in de krant. De foto bij Nouredine is wel een prachtige foto, maar zorgt er wel bijna voor dat je medelijden krijgt met de jongen, omdat er blijkbaar geen goede vooruitzichten waren in Marokko. Het is hele menselijke reportage van de Volkskrant, waarin het bijna logisch lijkt dat Nouredine radicaliseerde. Door het gezicht dat Nouredine gekregen heeft zou je bijna vergeten dat hij met een geladen machinegeweer op station Lelylaan stond. De Volkskrant wijdt hier overigens wel ook een artikel aan op 9 april 2005 door de rit met tramlijn 17 af te beelden in foto's. Maar ook hier krijgt Nouredine niet letterlijk een gezicht.

Foto 6 Outman ben A. (bijlage 9)

De Telegraaf heeft ook twee andere leden in beeld gebracht, die de andere kranten niet in beeld brachten. De eerste is Outman Ben A. die vastzit voor het verraden van staatsgeheimen. De Telegraaf heeft de trouwfoto van Outman Ben A. in bezit gekregen. De bronvermelding van de foto is echter niet geheel duidelijk. De Telegraaf stelt dat de foto een 'exclusieve foto Telegraaf' is op 18 december 2004. De foto wordt nogmaals geplaatst op 1 oktober 2005, dan is de bron 'eigen foto'. Ook opvallend is dat de Telegraaf op 18 december de vrouw van Outman Ben A. niet afschermt en op 1 oktober wel. Outman ben A. heeft op beiden foto's een zwart balkje. De privacy van zijn vrouw werd dus in eerste instantie niet gewaarborgd. De Telegraaf deed dit waarschijnlijk niet omdat de vrouw ook niet verdacht werd. De Telegraaf dacht hierbij dus niet na over de gevolgen voor het leven van de vrouw.

Pose/houding

De pose die de man en vrouw innemen is die van een getrouwd stel. De vrouw kijkt hier nogal onschuldig en onderdanig bij. Maar verder is het een normale huwelijksfoto.

Objecten/gebouwen

Er zijn geen bijzonderheden te vinden op de foto. De gehuwden zitten op een bank, maar die is niet heel prominent op de foto. Verder valt het kroontje dat de vrouw van Outman ben A. nog op, die verwijst naar het zojuist afgesloten huwelijk.

Fotogenieke/Esthetiek

De foto is niet heel bijzonder mooi. Het is een normale huwelijksfoto. Wel apart is dat het lijkt alsof de man en de vrouw allebei een andere kant op kijken en dus niet in de lens.

Ook straalt het geluk van het paar niet van de foto af. De achtergrond is uiteraard ook onduidelijk hoe de twee tot trouwen zijn gekomen. Er zou sprake kunnen zijn van een uithuwelijking.

Syntaxis/derde effect

De foto krijgt een andere bijbetekenis door de foto's van Mohammed B. en de dode Theo van Gogh die ernaast staan afgebeeld. Dit geeft een vreemd effect, zeker omdat de foto van Outman ben A. een huwelijksfoto is. En dan zijn daar naast foto's te zien van de plek van de moord en van Mohammed B. die inmiddels al een symbool is geworden voor de moord.

Relatie foto/ Tekst

De enorme kop boven de foto luidt *'Mijn zoon een dubbelspion?, Vader AIVD-mol Outman Ben A. thuis in Marokko verbijsterd over arrestatie'*. Het onderschrift is:

' Outman Ben A met zijn vrouw Hafida Bentala Ben A.op hun bruiloft. Deze eerste foto van de AIVD mol toont aan dat Ben A. zich graag Westers kleepte en een Europees Imago nastreefde'

Met name het onderschrift is verwarrend. Outman Ben A. ziet er wel vrij Westers uit op de foto, maar zijn vrouw in feite niet. Het Westerse beeld van een trouwjurk is toch anders.

Op 1 oktober is de kop:

'De geheimen van Outman Ben A. Succesmarokkaan hangt als AIVD mol straf van 20 jaar boven het hoofd'

De Telegraaf zet met deze kop de lijn voort dat Outman Ben A. verwesterd was ('Westers imago' en 'succesmarokkaan') en dan toch als nog radicaliseerde door dubbelspion te worden. Hiernaast was de bronvermelding niet duidelijk. Het is onaannemelijk dat de Telegraaf de foto op de bruiloft heeft gemaakt. De Telegraaf had waarschijnlijk exclusiviteit op het beeld, maar dan is het nog niet duidelijk waar het vandaan komt.

Foto 7 Bislan I. (bijlage 10)

Een tweede beeld dat de andere kranten niet hadden, maar waardoor weer een verdachte van de Hofstadgroep een gezicht heeft gekregen is er één van Bislan I., wiens vingerafdrukken gevonden werden op het 'testament' van Mohammed B. Het artikel dat bij het beeld staat van Bislan die in Tsjetsjenië op weg is naar de Russische linies, is bijna een betoog voor zijn onschuld. Het betreft eigenlijk een interview met een Belgische oorlogsfotograaf, Bruno Stevens, die zelfs aangeeft 'voor zijn onschuld te willen getuigen'.

Pose/ Houding

Bislan I. staat op de foto alsof hij niet weet dat er een fotograaf bij hem op de achterbank ligt. Hij lijkt door het zijraam van zijn auto te kijken naar opvallende figuren buiten zijn auto. Bislan I. ziet er uit als een soldaat die op weg is naar een gevecht.

Objecten/gebouwen

De bivakmuts die Bislan I. op heeft, geeft hem het uiterlijk van een vechter. Verder vallen de Amerikaanse hoofdsteen op en de dobbelsteentjes aan zijn voorruitspiegel. Die zorgen voor een raar contrast dat verderop nog besproken zal worden.

Het fotogenieke/ Esthetiek

De fotograaf heeft het begrip 'vrijheidsstrijder' goed weten vast te leggen op de foto. Het rechteroog van Bislan I. glimt en straalt iets uit van iemand die op weg is voor een hoger doel te gaan vechten. Hij heeft een doel. De belichting is mooi, doordat net de zon op het voorste gedeelte van het gezicht van Bislan I. valt.

Syntaxis/derde effect

Onder de foto van Bislan I. zijn de foto's van Samir A. en van Mohammed B. geplaatst. Door de onderschriften die de Telegraaf bij de foto's plaatst. Bij Mohammed B. '*Ik wil jihad, ik wil naar Tsjetsjenië*' en bij Samir A. '*Samir A. probeerde zich aan te sluiten bij Tsjetsjeense strijders*'.

Hierdoor wordt er door de Telegraaf ineens een verband gelegd tussen Bislan I. , Samir A. en Mohammed B. Het is bekend dat Samir A. ooit een reis maakte richting Tsjetsjenië, maar de Telegraaf levert geen antwoord op de vraag of Bislan I. ook daadwerkelijk connecties had met Samir A. en Mohammed B.

Relatie tekst/foto:

Doordat de tekst erbij komt, krijgt de foto nog meer contrast. Het wordt in het bijschrift duidelijk dat Bislan I. rijdt in een Lada, een typisch Russische auto. Dit is in eerste instantie een vreemd contrast, omdat Bislan I. tegen de Russen aan het vechten is, ten tweede heeft hij een hoofdsteen met de Amerikaanse vlag en dobbelsteentjes aan zijn voorruitspiegel, waardoor er een contrast is tussen de Westerse Wereld en de wereld van moslims in Tsjetsjenië.

De kop boven het artikel is '*Terrorist of idealist?*'. Deze kop past goed bij de status die Bislan I. op het moment van het artikel heeft. In het artikel zelf volgt echter met name een pleidooi voor 'idealist'.

Dit waren alle beelden die van leden van de Hofstadgroep of van verdachten verschenen zijn. De anderen zijn in het geheel niet in beeld gebracht. Dit komt mede doordat er al een aantal vast zaten in de gevangenis, waardoor foto's niet meer gemaakt konden worden. Duidelijk wordt dat elk lid een heel ander gezicht heeft gekregen door de gepubliceerde foto's. Mohammed B. kreeg een gezicht van iemand die nergens spijt van heeft, Samir A. het gezicht van een martelaar en Jason W. meer het gezicht van een 'zielig figuur'. Reoduan al I. heeft alleen een gezicht gekregen door een vrij neutrale pasfoto en in een interview met zijn broer. Nouredine el F, Outman Ben A., en Bislan I. zijn maar in één dagblad verschenen, waarbij Nouredine niet letterlijk een gezicht heeft gekregen. Ze komen bijna over als normale mensen die op het foute pad zijn gekomen.

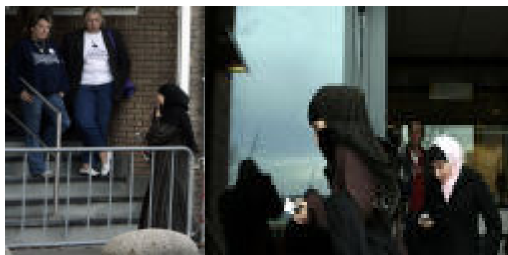
5.2 Vrouwen achter de Hofstadgroep

De rol van moslima's is veel besproken in de media. Wat is nu de exacte rol van de vrouwen van de leden van de Hofstadgroep. Minister Remkes gaf aan dat deze rol van de vrouwen steeds groter wordt, doordat zij hun huizen ter beschikking kunnen stellen voor huiskamerbijeenkomsten, of gegevens van bekende Nederlanders kunnen achterhalen (Vermaat, 2005:79).

Het is hierom interessant om te bekijken hoe deze rol is geweest in de beelden van de vrouwen en hoe dat zich verhoudt tot de leden van de Hofstadgroep. Juist de vrouwen kunnen hun mannen nog meer verheffen tot martelaren.

Hiernaast was er een discussie gaande over autochtone Nederlandse vrouwen die zich bekeren tot moslim. Bij Martine van den O. en bij Abida, de vrouw van Samir A. was dit het geval.

Foto 8 Abida Kabaj, vrouw van Samir A. (bijlage 11)

Foto's 8a en 8B: Abida Kabaj, bron anp.nl

De autochtone vrouw van Samir A., Abida Kabaj kwam naar elke zitting toe in de rechtbank voor Samir A. Zij werd dan ook regelmatig gefotografeerd. Deze twee foto's verschenen in NRC Handelsblad. Foto 8a op de voorpagina en 8b in de binnenkant. De hier afgebeelde foto's zijn iets anders dan die in de bijlagen (bijlage 11 afgebeelde foto's). De eerste foto verscheen zonder bijgaand artikel op de voorpagina van NRC.

Op de tweede foto verlaat Abida de rechtbank nadat Samir A. net is vrijgesproken. Zij heeft zojuist weer haar spullen teruggekregen, zoals haar telefoon.

Pose/houding

Op de eerste foto (A) kijkt Abida naar de vrouwen die in het portiek staan. Ze is op weg naar de rechtbank. Er is verder weinig aan haar te zien, omdat zij geheel in islamitische kledij is en daardoor weinig van haar te zien is. Er zijn geen foto's van Abida verschenen zoals zij er voor haar bekering uit zag, bovendien mag de naam na de bekering in een islamitische gewijzigd worden. De pose van de vrouwen in het portiek op de foto is interessanter. Op de gepubliceerde foto zijn alleen de voeten van de vrouw te zien in het witte shirt. Ze staat er nogal nonchalant bij en kijkt eerder met minachting dan met bewondering naar de licht buigende, voorbijgaande Abida.

De tweede foto van Abida toont haar bij het weggaan. De foto die in NRC gepubliceerd is, is net wat mooier dan de bovenstaande. Op de foto in NRC zie je net haar ogen heel goed in beeld, waardoor een stukje meer van haar gezicht te zien is. Abida wordt echt in close-up genomen.

Objecten/gebouwen

De achtergrond van de foto ziet er niet bijzonder uit. Er is alleen een dranghek te zien, wat verwijst naar de beveiliging bij de rechtbank en een elektriciteitskastje. De hele indruk is een beetje armoedig. Een object dat ook opvalt is het t-shirt van de vrouw in het wit. Ze heeft op haar shirt een tekst staan in de trant van 'ik zeg wat ik denk en doe wat ik zeg' een leus van Pim Fortuyn. Dit geeft de foto een vreemde werking. Pim Fortuyn noemde de islam een achterlijke religie. En nu zijn een aanhangster van Fortuyn en een autochtone moslima op één foto vastgelegd. Dit biedt een vreemd contrast. Op de tweede foto lijkt Abida een telefoontje in haar handen te hebben, waardoor de indruk wordt gewekt alsof ze elk moment de vrijgelaten Samir A. zal gaan bellen.

Fotogenieke/Esthetiek

Het fotogenieke van de foto ligt in het contrast tussen de Nederlandse vrouwen die blijkens hun kleding Fortuyn-aanhangsters zijn en de autochtone, bekeerde Abida in islamitische kledij. Verder is er een licht kikkerperspectief gekozen, waardoor Abida wat kleiner lijkt dan de grote Nederlandse vrouwen in het portiek.

De tweede foto heeft als bijzonderheid dat Abida van de zijkant ook nog eens in de spiegel te zien is. Het is wel moeilijk te zien door de slechte kwaliteit van de foto.

Synthaxis/derde effect

De foto op de voorpagina is een foto van het binnengaan van Abida, de foto op pagina 3 van het verlaten van de rechtbank. Hierdoor ontstaat toch een soort verhaallijn. Opvallend is dat Abida op de heenweg wat kleiner gemaakt is en op de terugweg close-up. Waarschijnlijk wilden fotografen een emotie zien, van blijdschap omdat haar man werd vrijgelaten.

Relatie tekst/foto

De koppen bij de artikelen bij de foto's zijn vrij neutraal in NRC. Op de voorpagina is dit 'Hoger beroep tegen Samir A. begonnen.' Op pagina 3 is dit een citaat van de advocaat van Samir A. 'Het recht is gewoon toegepast'. De opruiende koppen kwamen pas later toen Samir A. de fotograaf neersloeg bij het verlaten van de rechtbank.

Wel wordt de steun van Abida aan haar man heel sterk duidelijk. Ondanks alle verdenkingen tegen hem blijft zijn autochtone bekeerde vrouw hem hoe dan ook steunen.

Foto 9: Fatima en Naïma (bijlage 11)

Het interview in de Volkskrant met Fatima en Naïma was spraakmakend te noemen. Op 5 februari 2005 bood de krant een kijkje in hun wereld. Naïma trouwde eerder al (islamitisch) met Mohammed el M., Fatima zou zijn tweede vrouw worden. In het interview wordt duidelijk dat de vrouwen de mannen van de Hofstadgroep al jaren kennen.

Nouredine el F. en Mohammed el M. waren ook buurtgenoten van de dames in Marokko. Ze kijken heel erg op tegen Mohammed B. die in hun ogen veel wist van de islam en jihad en zeggen ‘ze hadden allemaal wel praatjes, maar Mohammed B. was de enige die het waarmaakte’. (Volkskrant: 5-02-05). Hierdoor wordt Mohammed B. in feite verheerlijkt in dit artikel.

Pose/houding

De dames staan op de foto geheel afgebeeld geheel in sluier en zijn hierdoor niet herkenbaar te zien op de foto. De sluier geeft voor moslima's de onderwerping aan Allah aan. Zij dragen een niqaab (daarbij zijn de ogen in tegenstelling tot bij de burka wel te zien), maar staan ook met hun rug naar de fotograaf.

In hun houding staan ze naar elkaar toegebogen als twee vriendinnen. Fatima lijkt door de houding iets meer ondergeschikt aan Naïma, de eerste vrouw van Mohammed el M.

Objecten/gebouwen

De twee dames lijken in een huiskamer te staan. Het enige dat opvalt is dat de gordijnen dicht zijn. De connotatieve verwijzing is er hierdoor één van geheimhouding. In contrast met het artikel, waar zij juist weinig geheim in houden.

Fotogenieke/Esthetiek

De foto is heel donker doordat Fatima en Naïma onherkenbaar moesten blijven. De foto heeft met name door dat donkere iets heel geheimzinnigs en mysterieus.

Syntaxis/derde effect

Van een verhalend aspect is bij deze foto geen sprake, omdat er niet meerder foto's afgebeeld zijn.

Foto/Tekst

De tekst die boven het artikel staat is vrij neutraal ‘Allah zal ons leiden’. Dit is een neutrale kop, zeker als de rest van het artikel gelezen is, waar nogal bijzondere afspraken in gedaan worden over de bewondering voor Mohammed B., die makkelijk als citaat, als kop gebruikt hadden kunnen worden. Het onderschrift is minder neutraal: ‘Fatima (links) en Naïma: je kunt beter met meerdere vrouwen trouwen dan vreemdgaan’ Dit zegt iets over normen en waarden van de twee dames die niet Westers te noemen zijn.

Foto 10 Nederlandse moslims (bijlage 11)

Het andere interessante onderwerp dat veel in de media is geweest is de bekering van Nederlandse vrouwen tot moslim. De Volkskrant wijdt hier op 17 september een artikel aan.

De foto toont vijf tot moslim bekeerde vrouwen.

Pose/houding

Er is slechts een meisje dat in de camera kijkt. De rest kijkt een andere kant op. Hoewel van één dame door de niqaab niet te zien is of ze in de camera kijkt. In Westerse ogen zou te verwachten zijn dat de vrouwen er gelukkig uit zouden zien, omdat zij blij zijn met hun bekering (zoals blijkt uit het artikel), maar de vrouwen zien er meer onderdanig uit en nog enigszins onwennig met hun nieuwe geloof.

Vooraf het meisje in het midden in het wit kijkt helemaal niet vrolijk, maar zelfs alsof ze ergens spijt van heeft, maar zich er allemaal maar bij neerlegt.

Objecten/gebouwen

Met name de niqaabs, burka's en sluiers vallen op, op deze foto met als contrast dat twee dames in het zwart gekleed zijn, twee in het wit en één geen traditionele kledij aan heeft. Dit geeft aan dat niet alle vrouwen op deze foto het geloof op dezelfde manier belijden of dat zij niet in hetzelfde stadium verkeren van hun bekering.

Fotogenieke/Esthetiek

Het wit en zwart op de foto is vooral heel bijzonder aan de foto. De vrouwen hebben witte of zwarte kledij aan. Verder is het heel bijzonder dat niet alle vrouwen naar de fotograaf kijken. Het is net alsof de jongste vrouwen die in het wit zijn op de voorgrond zijn geplaatst en alsof de vrouwen niet wisten dat de foto genomen zou gaan worden. De foto is lichtelijk vanuit een kikkerperspectief genomen, waardoor de dames wat groter lijken.

Syntaxis/derde effect

Hier is geen sprake van omdat er maar één foto genomen is.

Relatie foto/tekst

De kop van het artikel is 'Gruwen van je eigen land'. Deze kop is best sensationeel en uit het artikel blijkt ook dat het allemaal wat minder erg is, omdat de dames wel aangeven naar een islamitisch land te willen uiteindelijk, maar toch ook wel goed zitten in Nederland. Ze waren meer het hedonistische gedrag van mensen in Nederland zat. Het onderschrift vertelt de namen van de tot de islam bekeerde moslima's.

Foto 11 moslima's op bezoek (bijlage 11)

Tijdens de rechtzittingen van de leden van de Hofstadgroep gingen vele moslima's naar de zitting toe om de 'broeders' te steunen. Het ging bijna zover dat de leden groupies hadden. Het artikel in het AD op 21 september 2005 en de bijbehorende foto's zijn hiertoe heel interessant, doordat de relatie tussen de foto's en de tekst een heel vertekend beeld kan geven.

Pose/houding

Op de foto is een islamitische bezoeker bij de rechtbank te zien. De dame loopt sterk gebogen naar binnen, het lijkt bijna alsof ze in rouw is door de rechtszaak. De agenten die aan de kant staan kijken haar bijna lachend aan en dus eigenlijk ook minachtend. De middelste agent kijkt zelfs bedenkelijk, dat is af te leiden uit het feit dat hij zijn hand onder zijn kin houdt.

Objecten/gebouwen

Doordat er in het gebouw politieagenten staan, wordt het duidelijk dat het hier gaat om een overheidsgebouw, in dit geval dus een rechtbank. De roos die de bezoeker in haar hand heeft valt vooral op, dit geeft meteen aan dat de dame de leden van de Hofstadgroep vereerd. Doordat de vrouw gesluierd is neem je als bekijker van de foto vanzelf aan dat zij aan de kant van de Hofstadgroep staat.

Fotogenieke/ esthetiek

De foto is fotogeniek door het verhaal dat in de foto zit. De agenten die misschien na het voorbijgaan van de vrouw nog wat over haar zullen gaan roddelen en het verhaal achter de vrouw. Voor wie heeft ze die roos bij zich?

Syntaxis/derde effect

Doordat er geen sprake is van meerdere foto's ontstaat er geen speciaal effect.

Relatie foto/tekst

De relatie tussen de foto en de tekst is met name bijzonder op deze pagina van het AD. Doordat de kop boven de foto is 'En een kus voor Mohammed' lijkt het net of deze kop op de dame in de foto slaat, waaruit je zou afleiden dat zij Mohammed B. vereert. Uit het artikel blijkt dat Jason W. in de rechtbank Mohammed B. een handkus geeft en dit citaat dus helemaal niet op de foto slaat. In eerste instantie denkt de lezer dit wel. Een ander artikel op dezelfde pagina maakt het nog verwarrender, die luidt 'Moslima's beschuldigen leden van Hofstadgroep'. Hierdoor is er verraad en verering door moslima's op één pagina terug te vinden.

Foto 12 Moslimliefjes (bijlage 11)

De Telegraaf kiest een geheel andere aanpak voor het doen van het verhaal van de vrouwen achter de Hofstadgroep. Dagblad Trouw en de Volkskrant waren de enige kranten die een echt interview hadden met Naïma en Fatima. De Telegraaf haalt in dit artikel op 31 december 2004 dan ook citaten uit die interviews. De foto die de Telegraaf afbeeldt zal waarschijnlijk gewoon een stock-foto zijn van een vrouw met een niqaab aan, maar wil de lezer laten geloven dat dit echt een vriendin van een lid van de Hofstadgroep is.

Pose/houding

De foto is paginabreed geplaatst in de Telegraaf. Op de foto is alleen een gedeelte van het hoofd van de vrouw te zien, waardoor de ogen en de wimpers van de vrouw prominent worden. De vraag is wat er dus achter die ogen schuilt.

Fotogeniek/esthetiek

Het gaat bij dit artikel om een zeer krachtige foto, doordat er zoveel vraagtekens open blijven na het zien er van. Doordat we alleen een gedeelte van de sluier zien en de prachtige ogen en wimpers van de dame, blijft de kijker alleen maar gissend achter over wie dit is.

De belichting is hiernaast ook heel mooi. Doordat de zon op de ogen van de dame valt, worden de lange wimpers alleen nog maar meer benadrukt.

Syntaxis/derde effect

De Telegraaf meldt geen bron bij de foto, maar beeldt wel wederom een pasfoto van Mohammed B. precies onder de foto af. Hierdoor lijkt er een relatie te liggen tussen de afgebeelde vrouw en Mohammed B. Gaat het hier om Fatima, die eventueel zou huwen met Mohammed B.?

De Telegraaf lijkt die link hier te willen leggen, al helemaal bij het lezen van het artikel. Maar door het ontbreken van de bron blijft onduidelijk wie deze dame is.

Relatie tekst/foto

De kop van het artikel is *‘Wat is de rol van moslimliefjes?, Zusters in terroristische organisatie Hofstadgroep roeren zich’*. Deze vraag past goed bij de foto, omdat de foto ook alleen maar vraagtekens oproept over wat voor persoon er achter die sluier en ogen zit. Een andere kop die nog in het artikel terugkomt is *‘Hirsi Ali zal door ons worden vermoord’* verwijzend naar een citaat van Naïma en Fatima in trouw en de Volkskrant, die aangeven dat Hirsi Ali nog wel aan de beurt zal komen. De Telegraaf heeft het citaat iets harder en sterker gemaakt en het citaat uitvergroot.

Op de geanalyseerde foto's staan de meeste moslima's compleet gesluierd met een gebogen, onderdanige houding op de foto. Dit heeft uiteraard te maken met de onderwerping aan Allah, maar zorgt ook voor een tweede betekenis. De vrouwen lijken in dienst te staan van de mannen en dus ook de mannen van de Hofstadgroep. Hierdoor worden de mannen eigenlijk verheerlijkt. De vrouwen geven ook aan alleen maar bewondering te hebben voor de heren.

De dagbladen zijn ethisch omgegaan met de beelden en de teksten. De teksten waren redelijk neutraal, zeker bij het beeld van Naïma en Fatima en Abida, de vrouw van Samir A. De foto's waren verder nauwelijks van voren genomen of in het donker, waardoor de privacy van de vrouwen gewaarborgd werd.

Wel is het uiteraard opvallend dat de media überhaupt aandacht besteed hebben aan de vrouwen. Dit is toch een onderwerp dat steeds meer in het nieuws lijkt te komen. De vrouwen hebben een bijzondere rol ten aanzien van hun terroristische mannen. In het artikel van de Volkskrant op 5 februari 2005 met Naïma en Fatima wordt ook aangegeven dat Mohammed B. blij is met andere artikelen in de Volkskrant die over radicalisering geschreven worden. De pers mag alleen aangesproken worden als er zielen mee geronseld kunnen worden. Mohammed B. lijkt interviews met de vrouwen dus toe te juichen. Tezamen met de afgebeelde bezoeksters aan de rechtbank, lijkt de populariteit van de leden van de Hofstadgroep in beeld te zijn vastgelegd.

Ook is uiteraard de bekering van autochtone moslima's een onderwerp waar steeds vaker over bericht wordt. Tot slot nog twee foto's die buiten de onderzoeksperiode vielen, maar die toch niet onthouden mogen worden.

Bron: anp.nl

Op deze foto's staat links Soumaya S. de huidige vrouw van Nouredine el F. afgebeeld en rechts Malika Shabi, de ex-vrouw van Nouredine el F. De laatstgenoemde zou getuigen tegen haar ex- man, maar heeft uiteindelijk haar mond dicht gehouden.

Soumaya S, schetst in tegenstelling tot alle eerder besproken moslima's het beeld van een echte jihad strijdster, wat uitzonderlijk is ten opzichte van de eerder afgebeelde meer onderdanige vrouwen. Door de islamitische teksten en afbeeldingen op haar niqaab maakt zij een agressieve indruk.

5.3 Sfeerbeelden rondom Hofstadgroep

Zoals eerder aangegeven hadden de dagbladen af en toe een tekort aan foto's doordat de meeste leden al vast zaten. Hierom moesten fotoredacties soms ook creatiever zijn. In deze paragraaf een bespreking van een aantal sfeerbeelden.

Foto 13 angst bij kerken en moskeeën (bijlage 12)

Op 12 november 2004, vlak na de inval in het Laakkwartier heerste er paniek in Nederland. Dit bleek al eerder bij de foto's van Jason W. in het Laakkwartier, waarbij de dagbladen af en toe iets meer opgeblazen koppen boven artikelen plaatsten. De Telegraaf gaat hier sterk in mee op met een artikel op 12 november 2004. Er wordt een man afgebeeld in een gereformeerde kerk, waar molotovcocktails naar binnen werden gegoooid.

Pose/houding

De man op de foto kijkt verbouwereerd naar het raam waar de molotovcocktail naar binnen kwam. Maar hij kijkt ook enigszins kwaad. Op het eerste oog lijkt het alsof er helemaal niets gebeurd is en of hij een briefje aan het lezen is dat op de muur hangt, maar aan het glas is te zien dat er wel wat gebeurd is. Zijn lichaamshouding is verre van rustig. Dat is ook te zien aan zijn arm die niet op een natuurlijke manier langs zijn lichaam hangt.

Objecten/gebouwen

De achtergrond die op de foto te zien is, lijkt helemaal niet op die van een kerk. Na het lezen van het onderschrift wordt dit wel duidelijk en is de soberheid, die een gereformeerde kerk kenmerkt logisch.

Opvallend aan de tafels en stoelen is dat die niet omgevallen zijn door de inslag, zelfs het kaarsje op de tafels niet. Het kaarsje op de tafel staat zelfs nog rechtop. Het kan zijn dat alles weer terug op zijn plaats gezet is. Maar aan de inrichting van het pand te zien, lijkt het helemaal niet alsof er iets ernstigs voorgevallen is.

Fotogenieke/esthetiek

Het mooie van de foto is de onrust die de man uitstraalt tegenover de rust die het gebouw heeft, door de soberheid en doordat alles op zijn plek staat. De foto is iets vanuit een kikkerperspectief genomen vanaf links, waardoor het gat waar de inslag plaatsvond prominenter aanwezig in de foto.

Syntaxis/derde effect

Hier is geen sprake van een speciaal effect omdat er geen serie foto's is.

Relatie tekst/foto

De kop die de Telegraaf kiest, bij deze foto die helemaal niet als zeer ernstig overkomt, is van een hele andere orde. De kop luidt: *'AIVD: steun voor extremisten groot, duizenden moslims juichen terreur toe'* de subkop is *'Angst groeit na nieuwe aanslagen'* De koppen zetten in tegenstelling tot de foto een angstaanjagend beeld neer. De Telegraaf maakt zich hier schuldig aan sensationisme.

Op een andere pagina doet de krant dit juist weer niet, door een beeld van koningin Beatrix te tonen met de kop *'Vorstin leeft met allen mee'*. Dit is in de Telegraaf van die dag dus vrij verwarrend.

Foto 14 Sfeer in Laakkwartier (bijlage 12)

Het laakkwartier werd na de gebeurtenis nog dagen gevolgd. Hierbij werden de betrokkenen in beeld gebracht. Het AD publiceert op 11 november 2004 een foto van het ANP met hierop een politieagent met buurtbewoners. De foto is te vinden in bijlage 12.

Pose/houding

De politieagent op de foto neemt een soort gebogen, verontschuldigende houding in op de foto, omdat hij de twee vrouwen niet kan doorlaten. De vrouwen kijken hem vragend aan. Het lijkt ook alsof ze net een gesprek aan het voeren waren op het moment dat de foto genomen wordt. Een tegenstelling in de foto is het kale hoofd van de politieagent tegenover de bedekte hoofden van de islamitische vrouwen.

Objecten/gebouwen

Een aantal zaken vallen op. De tekst politie op de kleding van de politieagent is zeer prominent aanwezig. Niet op een manier zoals normaal is bij politieagenten. Het wordt hierdoor meteen duidelijk dat het gaat om een speciaal politieteam.

Ook het afzettingslint, dat de scheiding vormt tussen de man en de twee vrouwen valt op. De moslima's kunnen door het toedoen van radicale moslims niet meer hun wijk in. Maar het is uiteraard niet duidelijk wat zij van de kwestie vinden.

Tenslotte valt het nummer '138' op het bordje op het huis heel erg op. Het is niet duidelijk of dit een huisnummer is of een bordje dat de politie geplaatst heeft voor het researchewerk.

Fotogenieke/esthetiek

De foto is vanuit een normaal perspectief genomen, maar wordt bijzonder door de letterlijke scheiding van het afzettingslint tussen de politieagent en de twee vrouwen die hun wijk niet meer in kunnen.

Syntaxis/ derde effect

Hier is geen sprake van omdat er geen serie foto's geplaatst is.

Relatie foto en tekst

De kop bij het artikel is '*Angst heerst in Haagse wijk*'. Deze kop past niet helemaal bij de foto, omdat er helemaal geen beeld van angst wordt neergezet op de foto. Alleen de politieagent ziet er enigszins angstaanjagend uit door de grote afbeelding van het woord 'politie'. Het is opvallend dat in een wijk waar veel moslims wonen (op de foto worden moslima's afgebeeld) juist door twee fundamentalistische moslims de wijk afgesloten werd.

Foto 15 tekening van Frank Dam (bijlage 12)

Bij een opiniestuk in NRC heeft de krant een tekening van Frank Dam afgebeeld. Deze kan niet besproken worden op de vijf criteria zoals hierboven telkens gedaan is, maar kan niet weggelaten worden.

De tekening betreft een Marokkaanse theepot waar een soort boze geest uitkomt. Deze is te vinden bij een artikel onder de kop '*Het proces van zelfmarginalisatie onder moslims moet doorbroken worden*'. De tekening doet denken aan het sprookje 'Alladin en de wonderlamp', alleen komt er nu een boze geest uit in de vorm van een zwarte wolk. Uiteraard staat de tekening op een pagina waar meningen worden weergegeven en geeft de tekenaar hier dus ook een mening weer.

Toch is het wel een stereotype tekening die het Oosten stereotypeert en de islamitische cultuur als boosdoener neerzet. De tekening is te vinden in bijlage 15.

Foto 16 Naar de kapper bij Marmouch (bijlage 12)

Op 13 november 2004, vlak na de gebeurtenissen in het laakkwartier, plaatst NRC een foto van een Marokkaanse kapper en zijn klanten. NRC wil laten zien wat de betrokkenen in Den Haag voor mening hebben. De foto is te vinden in bijlage 12.

Pose/houding

De jongens op de foto kijken een beetje verveeld, omdat ze op hun beurt aan het wachten zijn bij de kapper. Alleen de oude man draait zich om, om in de camera te kijken. Hierdoor zit er veel beweging in de foto. De gezichtsuitdrukking van de man is geen positieve uitdrukking. Hij kijkt alsof hij iets wil gaan zeggen. Hetgeen hij wil zeggen wordt duidelijk uit het onderschrift. De jongens en de man hebben een Oosters uiterlijk, maar wel Westerse kleding aan. Het zijn duidelijk geen traditionele moslims.

Objecten/gebouwen

Er zijn geen opvallende zaken te zien op de foto. Het betreft duidelijk een wachtkamer. Dit blijkt uit de stoelen die allemaal op een rij staan en het leestafeltje in het midden. Eén jongetje is een krant aan het lezen. Opvallend dat het jongetje dit al doet, want hij is nog niet heel oud, dit geeft nog sterker een westers beeld.

Fotogenieke/esthetiek

De foto laat een groot contrast zien tussen verveelde jongens en een juist heel actieve man die zich omdraait naar de cameralens. Hiernaast is het leeftijdsverschil tussen de wachtende jongens en de man heel groot. Er zit enerzijds weinig beweging in de foto, maar anderzijds heel veel, door de man die zich omdraait.

Syntaxis/derde effect

Er is geen sprake van meerdere foto's. Dit is een alleenstaand beeld, waardoor er geen special effect ontstaat.

Relatie foto en tekst

Met de tekst bij deze foto, krijgt deze een hele andere betekenis. De kop is heel neutraal '*Naar de kapper met Marmouch*'. In het artikel blijkt dat de journalist met Nabil Marmouch, leider van de AEL (Arabische- Europese Liga) Nederland, naar een kapper gaat in de Transvaalbuurt in Den Haag om te peilen wat de meningen onder moslims zijn over het Laakkwartier en de moord op Van Gogh. Het onderschrift zegt alles over die mening, het luidt: '*Bij kapper Yatan in de Haagse Transvaalbuurt: 'Dan moet je maar niet de koran op een naakte vrouw zetten!'*'. De moslims noemen Hirsi Ali zelfs een 'kutwif' in de tekst. Het is opvallend dat de afgebeelde mensen er heel westers uitzien en ook universitaire studies doen (blijkt uit de tekst), maar duidelijk een niet-westerse mening hebben. Het is niet duidelijk of NRC toevallig met deze wat minder gematigde moslims gesproken heeft, die ook nog hoogopgeleid zijn.

Foto 17: moslimjeugd (bijlage 12)

De Volkskrant plaatst op 8 januari 2005 een artikel over de radicalisering van jonge moslims. Hierbij wordt een foto geplaatst van moslims die aan het bidden zijn in de moskee. De foto is te vinden in bijlage 12.

Pose/houding

Er staan drie mannen afgebeeld op de foto die bidden in een moskee. Twee hebben een biddende houding met het hoofd naar de grond toe. De derde man zit alleen voor de twee mannen en zit meer rechtop alsof hij aan het mediteren is. Het lijkt alsof de voorste man een leider is of zelfs een imam, dit komt ook door het hoofddekseel dat hij draagt.

De houding van de biddende mannen geeft de foto heel erg veel rust. De gezichten van de mannen zijn niet te zien, dus de privacy van deze mannen wordt gewaarborgd.

Objecten/gebouwen

Het gebouw dat centraal staat op de foto is de moskee. Doordat de mannen aan het bidden zijn wordt meteen duidelijk dat het gaat om een religieuze ruimte. Wel opvallend is het feit dat er een grote opening is in de moskee, waardoor het lijkt alsof het hier gaat om een moskee die in het buitenland staat, waar over het algemeen minder ramen en deuren zijn. Ook is het in de moskee zelf vrij donker. De opening kan ook een connotatieve verwijzing zijn, dat in een kerk of moskee de deur voor iedereen openstaat.

Fotogenieke/esthetiek

De foto heeft door de deur/opening in de moskee prachtige belichting. De lichtinval in de moskee zorgt ervoor dat de drie biddende mannen meer in het donker zitten maar toch valt de zon precies op de mannen die aan het bidden zijn, waardoor de foto ook iets onschuldigs krijgt.

Syntaxis/derde effect

Er is geen speciaal effect omdat dit de enige foto is die afgebeeld is.

Relatie foto en tekst

Bij deze prachtige foto door het fotogenieke staat een wat minder mooie tekst. De kop luidt: *‘Moslimjeugd voert religieus schrikbewind, veel Marokkaanse ouders weten zich geen raad met radicaliseringproces van hun kinderen’* Dit verstoort de rust die de foto heeft.

Waarom de fotoredactie gekozen heeft voor deze foto is onduidelijk. De tekst heeft niet heel veel betrekking op de foto. Het gaat om radicale moskeeën en imams. Maar het is niet duidelijk of de afgebeelde moskee een radicale moskee is. Sterker nog zoals eerder gemeld, lijkt het alsof deze moskee in het buitenland is. Hiernaast gaat het artikel meer over de radicalisering van jonge moslims en worden er juist wat oudere moslims afgebeeld.

Foto 18: moeder Theo van Gogh (bijlage 12)

Op 26 januari 2005 start het proces tegen Mohammed B. De ouders van Theo van Gogh zijn hier ook bij. AD beeld op 27 januari, na de eerste dag een foto af van de moeder van Theo van Gogh.

Deze is te zien in bijlage 12 en onderstaand.

Foto 18: Moeder Van Gogh bron Anp.nl

Pose/houding

De moeder van Van Gogh is te zien in een auto die aan komt rijden bij de rechtbank in Amsterdam-Osdorp. De moeder kijkt naar buiten of zelfs in de lens van de auto. Ze zit in de auto als een ‘gebroken vrouw’ die de dood van haar zoon moet overleven.

Lettend op haar gezicht, dan ziet dat er getekend uit, alsof ze door de dood van haar zoon meteen een aantal jaren ouder geworden is. Ze ziet er zeer verdrietig uit. Het is niet duidelijk waar de vader van Van Gogh is. Of hij ook in de auto zit of apart vervoerd wordt om de pers te ontwijken.

Gebouwen/objecten

De auto is het object waar zij in vervoerd wordt. Ze wordt gereden door chauffeurs. Hierdoor wordt de foto nog triester omdat je als kijker het gevoel krijgt dat ze zo verdrietig is dat ze niet eens meer zelf kan rijden. Ook het politiehokje op de achtergrond valt op. Dit is een verwijzing naar de strenge beveiliging van de rechtbank en de personen die bij de zaak betrokken zijn.

Fotogenieke/esthetiek

De fotograaf van ANP heeft in dit fotomoment het absolute verdriet van een moeder weten vast te leggen. Ook straalt er eenzaamheid uit de foto omdat de moeder alleen in de auto vast is gelegd in een auto met chauffeurs die ze misschien niet kent. Doordat het woord ‘politie’ op de achtergrond is te zien, wordt ook duidelijk dat de levens van de betrokkenen compleet veranderd zijn.

Syntaxis/derde effect

Op dezelfde pagina van deze foto's staan ook foto's afgebeeld van Mohammed B., van de rechters en van Peter Plasman, de advocaat van Mohammed, die door demonstranten ontvangen wordt.

Hierdoor krijgt de foto een sterk verhalend aspect. Naast de rouwende moeder van Theo van Gogh is een pasfoto te zien van de moordenaar die helemaal geen rouw kent en niet een spijt.

Door de foto's van de advocaat en de rechtbank wordt duidelijk wat de moeder van Van Gogh allemaal te wachten staat. Ze is er op weg naar toe.

Relatie tekst/foto

De kop bij het artikel luidt: ‘*De oorlog van Mohammed B.*’. De titel heeft geen effect op de foto van de moeder. Het enige dat duidelijk wordt door de kop is, wat de oorlog van Mohammed B. allemaal teweeg heeft gebracht; een verdrietige moeder, Nederlandse demonstranten en een complete rechtbank. Het onderschrift onder de foto vertelt dat de moeder van Van Gogh aan komt bij de ‘beveiligde’ rechtbank, wat in de foto duidelijk wordt door het politiehokje.

Foto 19: koningin Beatrix (bijlage 12)

Tijdens de onderzoeksperiode zijn vele betrokkenen in beeld gebracht; Balkenende, bazen van de AIVD en politie en advocaten. Niet allen zijn in het onderzoek betrokken omdat er vele advocaten afgebeeld werden. Wel zijn minister-president Balkenende en de Koningin in de foto's meegenomen, omdat dit de personen zijn die de rust in het land weer wilden herstellen als leiders.

Op 12 november publiceert NRC een foto van ANP van de koningin die net een debat gevoerd heeft, de dag erna doet de Telegraaf dit ook, hoewel het net een iets ander beeld betreft van Reuters. De foto uit NRC is onderstaand afgebeeld. Beide foto's zijn te vinden in bijlage 12.

Anp.nl

Pose/houding

De koningin ziet er zeer vermoeid uit op deze foto. Niet duidelijk is of dit komt doordat de onrust in Nederland groot is, of dat het ook te maken heeft met haar op sterven liggende vader (Prins Bernhard sterft op 1 december 2004). Ze maakt de indruk van een bezorgde moeder. Op zich een passende houding. Haar gezicht ziet er zeer vermoeid uit.

Ze kijkt een beetje bescheiden als ze iets te eten pakt van de schaal. De man met de schaal in de handen kijkt haar heel vriendelijk aan om duidelijk te maken dat ze het gewoon mag pakken. De mensen om de koningin heen hebben een vrolijke houding en uitstraling. Burgemeester Cohen van Amsterdam is op de achtergrond te zien. Hij heeft een enigszins verbaasde uitdrukking op zijn gezicht. Waarschijnlijk omdat de koningin een zeer informeel gesprek aan het voeren is.

Op de achtergrond rechts is een jongen te zien die op zijn hoofd krabt. Waarschijnlijk is er zojuist een grapje gemaakt of hij vraagt zich af of de koningin het eten gaat lusten.

Objecten/gebouwen

Het object dat het meest in het oog springt, is de schaal met lekkers die vastgehouden wordt. Het is niet duidelijk of het hier om typisch islamitisch eten gaat dat de Koningin aangeboden krijgt. Door het eten ontstaat een hele open en informele sfeer op de foto. Ze wil misschien aangegeven dat zij de koningin is van iedereen, dus ook van de (jonge) moslims.

Fotogenieke/esthetiek

De foto heeft veel actie. Het is een bewegend beeld waarin de Koningin omringd wordt door prominenten en scholieren. Alle mensen op de foto hebben een andere pose, waardoor het beeld ook veel onrust heeft. De foto heeft een hele informele sfeer, maar de koningin ziet er vermoeid uit op dit vastgelegde moment, alsof zij zich het gebeurde allemaal letterlijk aangetrokken heeft.

Syntaxis/derde effect

Er ontstaat geen speciaal effect, doordat er maar één foto te zien is. Wanneer de foto van de Telegraaf erbij gehaald wordt staat er wel een ander effect. Op die foto ziet de koningin er niet vermoeid uit. Misschien is deze foto eerder gemaakt. Wel heeft de Koningin ook op de foto een zeer vriendelijke en betrokken houding toe naar de moslima's.

Relatie tekst en foto

De kop bij deze losse foto van NRC is vrij neutraal 'Koningin bezoekt Marokkaanse jeugd'.

Het onderschrift meldt dat de koningin wilde bijdragen aan meer rust in Nederland en dat de gelijkwaardigheid van iedereen voor haar belangrijk is. Deze teksten passen goed bij de foto waarin zij betrokken bij moslims in beeld komt.

De Telegraaf heeft als kop *‘Vorstin leeft met allen mee’*. Ook hier wordt die gelijkwaardigheid benadrukt. Beide kranten plaatsen de foto ook op de voorpagina van de krant. Dit was ook het doel van de koningin waarschijnlijk. Zij wilde de rust proberen te herstellen. De pers kan hier dus bij helpen. Wel heeft de Telegraaf op andere pagina's hele andere artikelen geplaatst (zie foto 12).

Uit deze kwalitatieve analyse komen een aantal zaken naar voren.

Niet alle leden van de Hofstadgroep hebben een gezicht gekregen in beeld in de dagbladen. Met name Mohammed B., Samir A. en Jason W. hebben wel een gezicht gekregen in letterlijke beelden van hun gezichten. Opvallend is dat de drie op een hele andere wijze in beeld gebracht zijn. De pasfoto van Mohammed B. is zo vaak geplaatst dat hij tot een icoon verheven is. De foto is op een gegeven moment een icoon geworden voor de moord op Theo van Gogh. Aan de andere kant werd het ook een symbool voor moslimsradicalisme, dat vanaf dat moment niet meer uit de samenleving weg te denken was. Mohammed B. is naar voren gebracht als moordenaar, slachter en leider van het netwerk.

Samir A. is veel meer neergezet als een martelaar in de media. Hij werd tenslotte telkens vrijgesproken door de rechtbank, maar de dagbladen hadden hem al veroordeeld. Inmiddels wordt hij wel weer opnieuw berecht in de Piranha zaak, maar een veroordeling is er nog steeds niet geweest. Wel is uiteraard bewijs dat Samir A. bezig was met radicale plannen.

Ook maakte Samir A. in beeld heel sterk duidelijk dat hij niet gediend was van de schending van zijn privacy toen hij de fotograaf neersloeg. Hij heeft in de dagbladen een protest tegen de pers in beeld laten brengen. Hij vond zelf dat hij onjuist bejegend werd, blijkt uit de foto en zijn daad. Uiteraard uitte hij dit door een lid van de pers aan te vallen wat hierdoor in feite een aanval op de vrijheid van meningsuiting wordt en een dubbele betekenis krijgt. Hij werd hiervoor ook nog vastgezet voor korte tijd. De dagbladen deden veel verslag, juist omdat zij hun werk niet normaal konden uitvoeren.

Jason W. heeft het gezicht gekregen van een zielige, domme jongen. Door de afbeelding van zijn onaantrekkelijke lijf en de lievere jeugdfoto kregen mensen een beeld voorgeschoteld van een jongen die op zoek was naar iets en dat gevonden had in radicalisme.

De andere leden die in beeld gebracht zijn waren Nouredine el F., Jermaine W., Outman Ben A. , Redouan al I. en Bislan I. Bij deze leden probeerden de dagbladen meer de achtergrond van de mannen in beeld te brengen door foto's van familieleden (bij Redouan al I.), beelden van de plaats waar zij woonden (Nouredine al F.) of van oude familiefoto's. Het gezicht dat zij kregen bleef enigszins onduidelijk. Waarom de andere leden niet in beeld werden gebracht kan zijn omdat de media ze minder belangrijk achtten of omdat er geen foto's meer te verkrijgen waren. Maar ook in de tekst is er minder aandacht aan de andere leden besteed. Dit is vreemd in het opzicht dat Samir A. helemaal nog niet veroordeeld is (de zaak is nog in behandeling) en Ismaël A. juist een hoge straf heeft gekregen.

De vrouwen achter de Hofstadgroep en bezoekers van de rechtbank hebben een bijzondere rol gespeeld in de status die aan de mannen werd toegekend. Vele moslima's bezochten de rechtbank, waardoor het bijna ging lijken alsof het radicalisme verheerlijkt werd. De dagbladen hadden uiteraard de verplichting dit als nieuws te brengen, maar plaatsten bij gebrek aan beter wel heel vaak foto's van bezoekers. Het lukte uiteraard niet altijd om de leden of familieleden van de leden op de foto te krijgen.

De interviews en foto's van de vriendinnen van de leden, Naïma, Fatima en Abida zorgden ook voor een andere status voor de leden. Zij steunden hun mannen letterlijk. Bij Abida werd duidelijk dat zij naar elke zitting op de rechtbank ging. Naïma en Fatima spraken hun bewondering voor Mohammed B. uit en hun haat ten aanzien van Hirsi Ali. Artikelen van autochtone bekeerlingen versterkten dit nog meer door de onvrede over de hedonistische samenleving in Nederland uit te spreken.

De dagbladen lijken verschillende uitgangspunten gekozen te hebben. Bij foto's rondom het Laakkwartier en Samir A. lijkt er meer een hedonistisch- commercieel standpunt gekozen te zijn. Dagbladen waren op zoek naar primeurs, maar hadden ook de neiging beelden en tekst zwaarder te maken dan het in het echt was. De foto van Samir A. die de fotograaf neerslaat heeft wellicht teveel aandacht gekregen. De dagbladen hebben veel bericht over deze aanval op de pers. Dit is uiteraard logisch, maar de andere kant is dat Samir A. hierdoor ook veel aandacht kreeg.

Maar in andere beelden kozen de dagbladen meer voor een utilistisch standpunt waarbij zij foto's plaatsten omdat het gewoon nieuws was en het in het maatschappelijk belang was de foto's te publiceren.

De kranten hebben weinig rekening gehouden met de verdachten die nog niet veroordeeld waren. De privacy van Samir A. en Jason W. werd bijna vanaf het begin geschonden. Mohammed B. werd helemaal niet afgeschermd, maar dit waarschijnlijk omdat deze al schuld bekend had.

Vreemd is wel weer dat de identiteit van Redouan al L. wel weer afgeschermd werd, terwijl het hier een doel had kunnen dienen qua opsporing van de geestelijk leider.

Nog opgemerkt dient te worden dat vooral het consequent plaatsen van zwarte balkjes een gebrek was. NRC en de Volkskrant plaatsten de minste pasfoto's en kozen voor andere beelden. In die zin kozen zij meer esthetische foto's die in verband stonden met de Hofstadgroep, maar niet perse direct.

Ook de bronvermeldingen bij de foto's werden niet consequent doorgevoerd, waardoor de betrouwbaarheid soms minder sterk werd. Met name de Telegraaf en het AD waren hier niet consequent in. Waar de portretten van Outman Ben A., Jason W., en Mohammed B., Redouan al I. vandaan kwamen werd bijna nooit duidelijk in AD en Telegraaf.

H 6 CONCLUSIES EN AANBEVELINGEN

In dit hoofdstuk zullen eerst de antwoorden op de deelvragen besproken worden, vervolgens een antwoord op de probleemstelling, daar deze door de deelvragen gegeven kan worden. Hierbij zal ook een terugkoppeling naar het theoretisch kader. Tenslotte zullen er aanbevelingen gedaan worden.

6.1 Conclusies ten aanzien van deelvragen

Deelvraag 1

Zijn er met betrekking tot de gelegde accenten ten aanzien van de Hofstadgroep verschillen of overeenkomsten te constateren tussen de vier landelijke dagbladen?

De dagbladen hebben over het algemeen aan dezelfde zaken aandacht gegeven. Het ging hierbij om de arrestatie in het Laakkwartier, het proces van Mohammed B. en de vrijlating en nieuwe arrestatie van Samir A.

Toch zijn er een aantal verschillen te ontdekken, waaruit af te leiden is dat sommige dagbladen de accenten iets anders hebben gelegd.

Gelet op de gecategoriseerde onderwerpen binnen de artikelen en foto's, hebben de Volkskrant en NRC meer aandacht geschonken aan de betrokkenen en aan terreur in het algemeen. Juist de 'betrokkenen' zijn interessant. Zoals Piet Hagen in het artikel in NRC stelde van 12 november 2004, dat kranten meerdere stemmen moeten laten horen. De Volkskrant en NRC hebben zich hier over het algemeen aan gehouden en ook regelmatig stemmen van moslims laten horen, maar ook van autochtonen. Ter illustratie interviewde de Volkskrant Naïma en Fatima en heeft NRC interviews met Imams, maar ook met prominenten van de officier van justitie en de advocaat van Mohammed B. De Telegraaf en AD leggen het belangrijkste accent bij alles wat er in de rechtbank gaande is. Zij leggen de nadruk op alles wat er uit het proces tegen Samir A. en Mohammed B. naar voren komt en kiezen minder voor achtergronden van betrokkenen uit de samenleving. Gesteld dient te worden dat de vier kranten andere doelgroepen dienen. Het past de intellectuele doelgroep van NRC en de Volkskrant dat er meer achtergronden zijn dan de doelgroep van AD en de Telegraaf die waarschijnlijk gewend zijn aan kortere berichtgeving.

Naast het verschil in deze accenten is hebben het AD en de Telegraaf bepaalde onderwerpen sterker uitvergroot dan NRC en de Volkskrant. De Telegraaf heeft het neerslaan van de fotograaf door Samir A. in april 2005 behoorlijk uitvergroot en ook de veroordeling van Mohammed B. Het onderwerp van de fotograaf werd uitvergroot, omdat deze in dienst van de Telegraaf op pad was. Bij de veroordeling van Mohammed B. kwam de Telegraaf met koppen als 'Slachter krijgt levenslang' om hiermee toch bewust of onbewust sensationeel nieuws te kunnen brengen.

Het AD had een opvallende piek in oktober met opnieuw een arrestatie van Samir A. Waarom het AD hier zoveel aandacht aan besteed is niet duidelijk. Door de plaatsing van de pasfoto's van Samir A. (twee maal), en Jermaine W. groeit het aantal beelden ook sterk. Het leek er met name op dat het AD het medelijden met de bewoners van het laakkwartier wilde opwekken. De krant laat ook beelden zien van de wijk en het huis waar de arrestatie plaatsvindt.

De Volkskrant en NRC kiezen er überhaupt veel minder voor om pasfoto's af te beelden. Dit zal ook liggen aan de doelgroep van de kranten die meer verwacht van hun krant. De Telegraaf en AD beelden de pasfoto's regelmatig af. Hierdoor hebben de kranten Samir A. en Mohammed B. tot iconen verheven die meteen refereren aan de Hofstadgroep.

Een laatste verschil tussen de dagbladen is een verschil tussen de leden die zij afbeelden. Niet alle leden worden door de kranten afgebeeld. Geen van de dagbladen beeldt Nouredine el F. of Ismaël A. af, terwijl dit ook twee kopstukken zijn. Ook hebben sommige dagbladen echte exclusieve scoops. De Volkskrant heeft dit met Naïma en Fatima. De Telegraaf heeft dit met Outman ben A. en Bislan I.

Deelvraag 2

Hoe hebben de leden van de Hofstadgroep een gezicht gekregen in de media?

Het is duidelijk dat Mohammed B. het meest prominent was met 33 afbeeldingen, vervolgens Samir A. met 26 afbeeldingen en tenslotte Jason W. met 14 afbeeldingen.

Mohammed B. werd door de herhaalde plaatsing van zijn pasfoto in het AD en de Telegraaf een icoon voor moslimsradicalisme. De foto's die geplaatst werden maakten Mohammed tot een gewetenloze moordenaar. Op de pasfoto's en rechtbanktekeningen wordt hij als een kwaadaardig persoon afgebeeld. Deze kwaadaardige indruk valt niet weg te denken, doordat de achtergrond van Mohammed B. al bekend is. Mohammed B. wordt zelfs tot symbool voor moslim-radicalisme verheven. Uiteraard is dit ook in samenspel met de andere media.

Samir A. is heel anders in beeld gebracht dan Mohammed B. Was het bij Mohammed B. meteen duidelijk dat we te maken hebben met een gewetenloze moordenaar, bij de foto's van Samir A. is een dubbele interpretatie mogelijk. In feite veroordelen de dagbladen hem al bij voorbaat, terwijl hij uiteindelijk wordt vrijgesproken. Toch is hij door de media gebombardeerd tot het op één na belangrijkste lid. Samir A. werd enerzijds neergezet als een terrorist, maar anderzijds als een slachtoffer. Het voorval met de fotograaf Oscar Flos toonde een Samir A. die een fotograaf neersloeg omdat hij werd 'lastiggevallen' door de pers. Ook werden er vele foto's getoond waarop Samir A. zichzelf afschermde, waarmee hij zelf de boodschap gaf dat hij vond dat zijn privacy geschonden werd. Hij nam onterecht een slachtofferrol aan.

Opvallend is dat de dagbladen besloten Samir A. regelmatig zonder bescherming af te beelden (behalve bij de kinderfoto's). Zij hebben hierdoor Samir A. veroordeeld terwijl de rechtbank dit

helemaal niet deed en hem zelfs vrijspak. Bij Samir A. hebben de dagbladen een verkeerde keuze gemaakt door Samir A. tot bekende Nederlander te verheffen en zijn identiteit vrij te geven.

Jason W. wordt door de media met kinderpasfoto's en de arrestatiefoto met het ontblote bovenlijf eigenlijk neergezet als een zielig figuur. De teksten bij de foto zorgen ervoor dat het beeld gewelddadig wordt. Vreemd is ook dat de nadruk gelegd is op Jason W. en niet op de andere dader Ismaël A. Waarschijnlijk is dit juist door het ontbreken van foto's van Ismaël A. gebeurd.

Bij Jason W. is ook de grootste onduidelijkheid ontstaan over zijn afscherming. Het arrestatieteam had hem afgeschermd door de doek voor zijn ogen, de Telegraaf en de Volkskrant beelden wel zijn pasfoto zonder afscherming af en het AD af en toe ook.

Redouan al I. werd in alle dagbladen afgebeeld (in het NRC als infographic). Bij alle keren werd hij afgebeeld middels een pasfoto met een zwarte balk. De reden dat hij afgeschermd werd, is dat justitie de privacy van Redouan wil afschermen. Dit is vreemd, omdat minister Donner bij de ongecensureerde foto van Mohammed B. juist stelt dat dit in verband met opsporing (van getuigen) wel toegestaan is. Justitie heeft zelf dus ook geen duidelijk beleid.

Nouredine el F. krijgt alleen maar een gezicht door middel van beelden die met zijn leven te maken hebben, zoals de wijk waar hij woonde in Al Hoceima. Hij wordt hierdoor neergezet als een persoon die door zijn verleden geworden is, zoals hij is.

De Telegraaf is de enige krant die Outman Ben A. en Bislan I. afbeeldt. Bij beiden wordt in de tekst een vraagteken gezet bij de schuld van de twee mannen. Bij Outman ben A. doordat hij zo 'Westers' is en bij Bislan I. doordat het op een idealist lijkt. Bij Outman ben A. doet de Telegraaf aan stereotypering door in de tekst te stellen en in een interview met de vader van Outman, dat iemand die 'zo Westers is' bijna geen terrorist zou kunnen zijn. Hij werd uiteindelijk veroordeeld tot 4,5 jaar straf en was dus wel daadwerkelijk schuldig aan het schenden van staatsgeheimen. Bislan I. werd niet veroordeeld en in de tekst spreekt de fotograaf Bruno Stevens zijn ongeloof over zijn schuld uit.

Deelvraag 3

Hoe hebben de vrouwen achter de Hofstadgroep een gezicht gekregen in de media en wat was de relatie met de mannelijke leden?

De vrouwen rondom de Hofstadgroep werden niet vaak in beeld gebracht, slechts 12 keer. Wel hadden de beelden heel veel impact. Alle vrouwen werden in nikaab afgebeeld en spraken zonder uitzondering steun en bewondering voor de leden van de Hofstadgroep uit. Dit werd nog meer versterkt door de artikelen over autochtone vrouwen die zich bekeerden. Als er bezoekers aan het proces getoond werden, waren dit vaak vrouwen (bij uitzondering mannelijke familieleden). Doordat er regelmatig vrouwen afgebeeld werden leek het soms wel alsof de leden groupies hadden.

Via de vrouwen kregen de krantenlezers eigenlijk een andere stem horen. Niet de Westerse stem, maar de islamitische stem. De vrouwen hadden allen (blijkt uit de artikelen) duidelijk bewondering voor de

leden. Ze lijken allen geen probleem te hebben met het dragen van een niqaab, de onderdanigheid ten opzichte van hun mannen en het radicalisme van hun mannen. Het lijkt erop dat zij de westerse cultuur verwerpen en hun mannen hoe dan ook steunen.

Door het begrip van deze vrouwen kan de krantenlezer gaan denken dat er blijkbaar ook hele andere meningen leven in de samenleving. Ook uit een aantal andere interviews met jonge moslims wordt duidelijk dat niet iedereen de Hofstadgroep veroordeeld. Hadden de dagbladen hier wel zoveel aandacht aan moeten geven? Vrouwen en mannen die twijfelen over hun mening kunnen hierdoor beïnvloedt worden. Autochtone Nederlanders die tegen de islam zijn, zullen de mening van deze vrouwen en moslims alleen maar belachelijk vinden, maar dat hoeft dus niet voor iedereen te gelden. Bovendien heeft de Hofstadgroep hierdoor alleen maar meer aandacht gekregen. Niet alleen de leden kregen nu aandacht, maar ook de vrouwen van de leden en de autochtone bekeerlingen. De status van de leden werd hierdoor vergroot.

Deelvraag 4

Is er een golfbeweging te constateren in de plaatsing van artikelen en beelden en duidt die op overexposure?

Uit de grafieken 4 t/m 5 in hoofdstuk 4, is gebleken dat de dagbladen qua artikelen geheel met elkaar in de pas liepen verdeeld over de maanden. De Telegraaf heeft in het geheel veel minder artikelen aan de Hofstadgroep besteed, maar over alle maanden zijn er geen momenten geweest dat de kranten piekten op bepaalde momenten en zich door overexposure lieten verleiden. De Telegraaf en het AD, kranten die over het algemeen meer visueel ingesteld zijn, hadden wel in beeld een aantal momenten veel meer dan de andere twee dagbladen. In april heeft de Telegraaf de vrijlating van Samir A., die een Telegraaf-fotograaf neersloeg behoorlijk uitvergroot. In juli gaf de Telegraaf ook meer aandacht aan de veroordeling van Mohammed B. dan andere dagbladen. Het AD heeft meer aandacht besteed aan de arrestatie van Jermaine W. en Samir A. in oktober. De daden van Samir A. en Mohammed B. zijn door deze pieken uitvergroot in het AD en de Telegraaf.

De meeste artikelen werden op de voorpagina geplaatst of op pagina 3 van de dagbladen, respectievelijk 37 en 78 foto's op de totaal 227. Dit geeft aan dat de Hofstadgroep een prominente plek heeft gekregen in het nieuws. Op zich duidt dit niet op overexposure, omdat het ook daadwerkelijk belangrijk nieuws was. Wel kunnen terroristen hiervoor in de handen wrijven, want in feite hebben ze voldoende media-aandacht gekregen. Het kan ook meer zeggen over het uitgangspunt dat de kranten volgen, dat later aan bod komt.

Deelvraag 5

Heeft de manier waarop Hofstadgroep in beeld is gebracht invloed gehad op de status van deze groep, helden of terroristen?

Zoals Frank Gemert in de Volkskrant van 14 juli 2005 al stelt zijn de leden van de Hofstadgroep niet voor iedereen 'stakkers' maar voor sommigen juist 'helden'.

De media moeten hierom in de gaten houden dat ze wellicht schrijven voor mensen met verschillende meningen. Wanneer gekeken wordt naar hoe de dagbladen de leden in beeld hebben gebracht, dan is 'stakkers' niet het woord dat hierbij past.

Jason W. is in feite de enige die als 'zielig figuur' in beeld werd gebracht. Maar Mohammed B. en Samir A. in het geheel niet. Dit komt door een aantal oorzaken.

Mohammed B. heeft lange tijd de zwijgplicht aangehouden tijdens zijn proces, waardoor de dagbladen alleen maar konden gissen naar zijn beweegredenen. Het debat dat gaande was in de samenleving kende twee kanten. Terrorisme is altijd verkeerd dat was wel duidelijk. Maar er kwam ook een discussie op gang over de stigma's rondom moslims en de islam, waar Hirs Ali en Theo van Gogh zich in onomwonden termen over uitlieten.

Terwijl het ene deel van de samenleving steeds angstiger werd voor terrorisme in Nederland, had een ander deel van Nederland -misschien geen begrip voor Mohammed B.- maar kon wel de problematiek van moslims in Nederland besproken worden. Jonge moslims vinden Mohammed B. helemaal geen stakker. Doordat Mohammed zoveel media-aandacht heeft gekregen maakte nog eens meer duidelijk dat hij ook nog kreeg wat hij wilde, namelijk aandacht voor de jihad en zijn ideologie. Een werkeloze moslim, wordt bekende Nederlander. Dit schept geen goed beeld. Maar wat moeten media dan wel doen? Helemaal geen aandacht geven? De Volkskrant en NRC hebben over het algemeen een betere aanpak. De pasfoto van Mohammed B. had niet zo vaak afgebeeld hoeven worden. De Telegraaf en het AD verhieven Mohammed B. nog meer tot een icoon dan nodig.

Samir A. was helemaal een aparte kwestie. Doordat hij zelf telkens een slachtofferrol aannam in de beelden die er van hem zijn. Maar in feite een fotograaf neersloeg. Samir A. draait de zaken regelmatig om in de pers. Ook hier geldt weer een dubbele interpretatie. Eén deel van de samenleving had hem al veroordeeld. Zo ook de media. Maar wat de dagbladen lieten zien, maakte met name door de beelden ook een andere interpretatie mogelijk, namelijk die van een slachtoffer van de media en het rechtssysteem.

Doordat de dagbladen Samir A. al veroordeelden voordat hij vrijgesproken werd, kregen de beelden waarop hij door een tiental fotografen opgewacht werd een heel andere betekenis. Samir A. was net als Mohammed B. een bekende Nederlander geworden, alleen dan zonder daadwerkelijke daden bij het woord gevoegd te hebben. De dagbladen lijken Samir A. zeer belangrijk gemaakt te hebben. En juist door hem af te beelden als iemand die niet door de pers lastig gevallen wil worden of door zijn privacy vrij te geven, hebben zij misschien wel een martelaar van hem gemaakt.

Waarom is dit bij Samir A. gebeurd? De enige van de vermeende kopstukken die vooralsnog niet veroordeeld is. Dit levert het bewijs dat de dagbladen nog niet weten hoe om te gaan met de gevolgen van terrorisme en verleidt worden tot het geven van aandacht aan terroristen die er misschien niet had moeten zijn. De media hebben geen onderscheid gemaakt tussen de veroordeelden en de nog niet-veroordeelden, zoals Samir A.

Doordat zijn vrouw Abida Kabaj en ook andere vrouwen in beeld gebracht werden die de leden alle bewonderen en steunen, werd de status van de leden nog meer verhoogd. Zo gek zijn ze allemaal nog niet, want er zijn vrouwen en anderen in de samenleving die de leden steunen en hetzelfde denken.

Deelvraag 6

Hoe zijn de dagbladen omgegaan met de privacy van de leden van de Hofstadgroep?

Uit grafiek 11 bleek in hoofdstuk vier dat het AD met name de identiteit op de foto's afgeschermd heeft of beelden heeft geplaatst waarop de leden zich zelf afschermden. De Telegraaf deed dit verreweg het minste. De Volkskrant en NRC hielden er minder niet, dan wel rekening mee.

Met name bij Samir A. is dit van belang, aangezien hij tot op heden nog niet voor terrorisme veroordeeld werd. NRC, de Telegraaf en het AD lieten de identiteit van Samir A. bijna altijd gewoon zien. Hij werd hierdoor een bekende Nederlander.

Naast deze bescherming bleek uit het onderzoek ook dat de kranten soms ook de draad kwijt waren en geen consequent beleid volgden. Soms werd in het begin wel de identiteit vrijgegeven en daarna ineens een balk geplaatst. De kinderfoto van Samir A. kreeg wel een balkje maar zijn normale foto niet in de Telegraaf. Ook plaatste de Telegraaf Jason W. eerst zonder balk en daarna ineens weer met. Aangezien de Volkskrant en NRC bijna geen pasfoto's plaatsten ondervonden deze kranten hier minder problemen mee. Wel moet aangetekend worden dat justitie hier ook een vreemd beleid in volgde. Minister Donner maakte na discussies over de ongeschonken foto van Mohammed B. bekend dat dit mocht voor het opsporen van medestanders of getuigen. Bij Redouan al I. mocht dit weer niet, terwijl dit voor opsporing toch handig geweest zou zijn.

Ook met de bronvermeldingen is niet altijd goed gehandeld. Het AD en de Telegraaf vermeldde bijna nooit de bronnen als het om pasfoto's ging. Dit staat misschien iets verder af van de ethiek, maar het is niet goed voor de betrouwbaarheid van een krant. De bronnen werden over het algemeen wel vermeld bij foto's van fotografen of persbureaus, maar juist niet bij beelden die op een andere manier verkregen waren.

Soms werd de privacy beschermd door de politie of door de advocaten, zoals bij Mohammed B. die een skibril droeg of bij Jason W. die een doek kreeg door het rechte team.

Zoals al bij deelvraag 5 gesteld is, moeten de dagbladen zoals in het geval van Samir A. ervoor waken dat zij verdachten al veroordelen voordat de veroordeling echt een feit is. Dit is de gehele reden dat afscherming noodzakelijk is.

Al eerder besproken is dat een ‘zwarte balk’ wel sterk beladen is en bovendien verwarrend werkt op kinderfoto’s. Bovendien werd er soms voor vervaging gekozen (zoals bij Jermaine W. en de vrouw van Outman ben A.) en soms voor een zwarte balk. Het zou handiger zijn als hier een vast beleid in gekozen wordt. Bijvoorbeeld dat slachtoffers altijd een vervaging krijgen (zoals de vrouw van Outman ben A.) en verdachten een zwarte balk.

De achternamen werden nooit vermeld. In die zin hebben de dagbladen sterk rekening gehouden met de familieleden van de leden van de Hofstadgroep. Dit is zeker ethisch te noemen.

Tenslotte hebben alle kranten anders gereageerd op het ontbreken van voldoende beelden, doordat de leden al gearresteerd waren.

De Volkskrant heeft gewoonweg minder beelden geplaatst. NRC heeft meer anders-gerelateerde beelden van betrokkenen geplaatst en meer infographics. Het AD en de Telegraaf hebben gekozen voor veel herhaling van oude beelden. Waarschijnlijk deden zij dit bij gebrek aan beter. Maar ondertussen werden Samir A. en Mohammed B. tot icoon verheven door deze herhaling en kregen de twee leden meer aandacht in beeld dan noodzakelijk was.

Deelvraag 7

Welk ethisch uitgangspunt lijken de dagbladen gevolgd te hebben?

Het ethische uitgangspunt dat de dagbladen volgden was niet eenduidig. Dit zorgde juist voor een verwarrend beeld in de dagbladen. Op sommige momenten kozen de dagbladen duidelijk voor het hedonistische standpunt door op zoek te gaan naar scoops zoals de Volkskrant deed met Naïma en Fatima en de Telegraaf met Bislán I. en Outman ben A. Scoops zijn altijd verkoopverhogend.

Aan de andere kant brachten de kranten het nieuws met name door de tekst bij vlagen sensationeler dan noodzakelijk. De Volkskrant deed dit het minste gelet op de tekst. Bij Naïma en Fatima leek de kop zelf neutraal ‘gemaakt’ om niet te veel aan opruiing mee te doen. En de dames in kwestie deden hele pittige uitspraken. Bij het Laakkwartier waren de teksten met name sensationeel. NRC spreekt zelfs over ‘collectieve paniek’. Uiteindelijk was het Laakkwartier zelf geen terroristische aanslag maar een inval waarbij er een strijd was tussen de verdachten en de politie. De dagbladen schilderden het voorval wel bijna af als een aanslag en gingen hier meer uit van een hedonistisch uitgangspunt om zoveel mogelijk kranten te verkopen. Het feit dat een politie-inval in de tekst wordt opgeblazen tot ‘terrorisme’ levert dit bewijs. Verkoop lijkt een zeer belangrijk uitgangspunt voor alle kranten.

In andere gevallen kozen de dagbladen meer voor het utilistische uitgangspunt door te bedenken wat het algemeen nut voor het grootste deel van de samenleving is. Net als het grootste deel van het publiek werden de leden regelmatig al bij voorbaat veroordeeld. Samir A. werd ongecensureerd aan het publiek getoond. Hierbij speelt ook mee dat het grootste gedeelte van de bevolking de leden wilden zien. De kranten volgden hier de mening van dit overgrote deel van de samenleving in. Met als uitzondering Redouan al I. die dan weer wel afgeschermd werd, met name op verzoek van justitie.

De mening die bij het publiek heerste is dat de jihad en de radicale islam iets slechts is. De kranten volgden dus regelmatig de mening van het publiek of het maatschappelijk belang. Het gaat hier om een utilistisch uitgangspunt.

6.2 Ethische benadering of niet?

Op welke manier is de Hofstadgroep in beeld gebracht in de vier grootste (betaalde) landelijke dagbladen en blijkt hier een ethische benadering uit?

Zoals uit de analyse en de antwoorden op de deelvragen blijkt is de Hofstadgroep niet eenduidig in beeld gebracht. Ten eerste zijn niet alle leden in beeld gebracht, maar hebben er maar een aantal een gezicht gekregen. Dit waren Mohammed B., Samir A., Jason W., Jermaine W., Redouan al I., Bislan I. en Outman ben A. Waarom deze leden juist in beeld zijn gebracht heeft geen ethische achtergrond. Het kan zijn omdat er van deze leden gewoonweg beelden beschikbaar waren en van andere leden niet. Dit lijkt bewezen te worden, gezien het feit dat Ismaël A. anders dan Jason W. niet in beeld werd gebracht. Hier is geen duidelijke reden voor aan te wijzen, behalve dat er geen foto was. Het heeft dus een praktische oorzaak dat niet alle leden in beeld getoond werden.

Hiernaast kan ook de informatie van justitie een rol spelen in de mate van aandacht die aan de leden gegeven is. Maar dit argument vervalt als duidelijk wordt, dat er ook veel informatie over Nouredine el F. beschikbaar was, maar geen pasfoto verschenen is.

Het lijkt er hierom op dat de kranten met name beelden gepubliceerd hebben, die beschikbaar waren en hier niet zelf een duidelijke keuze in hebben gemaakt. De Volkskrant en NRC deden dit overigens wel meer, door meer beelden te publiceren van gerelateerde zaken en minder pasfoto's.

Naast de problematiek van de beelden, zijn de leden die dan wel in beeld gebracht zijn allen op geheel andere wijze in beeld gebracht. Dit is uitvoerig bij deelvraag twee en vijf besproken. Hier komt in het algemeen uit naar voren dat alle leden een ander stempel opgedrukt hebben gekregen en de status van de leden verhoogd is door de beelden van de 'bewonderingvolle' vrouwen.

Uit de deelvragen is ook al een deel antwoord gegeven op het andere deel van de probleemstelling. Er kwam naar voren dat er gedeeltelijk een ethisch beleid is gevoerd en door de ene krant meer dan door de andere. Gelet op de 'code of ethics' (bijlage 2) kan gesteld worden dat niet alle dagbladen erin geslaagd zijn punt drie uit deze code te realiseren: 'be complete and provide context when photographing or recording subjects'. Doordat de dagbladen niet altijd foto's publiceerden die van een persbureau of fotograaf afkomstig waren, was de bronvermelding of context van de beelden niet altijd duidelijk of compleet. De Volkskrant en NRC voerden hier meer een ethisch beleid in, door minder beelden van een onbekende bron te plaatsen.

Ook bij punt 4 van de code kunnen vraagtekens geplaatst worden: ‘give special consideration to vulnerable subjects an compassion to victims of crime or tragedy. Intrude only on private moments when the public has an overriding and justifiable need to see’.

De dagbladen hebben wel rekening gehouden met de slachtoffers.

In dit geval Hirsi Ali, Geert Wilders, de familie en vrienden van Van Gogh, maar ook met familie van de leden van de Hofstadgroep. De achternamen van de leden werden in de dagbladen geen enkele keer gemeld, waardoor de achternamen onbekend bleven, wat een goede zaak is voor de familieleden. Over Hirsi Ali en Geert Wilders, die moesten schuilen werd uiteraard ook geen informatie verstrekt. De familieleden van de leden en de familieleden van Van Gogh werden wel regelmatig in beeld gebracht zonder de privacy af te schermen.

Ook is het maar de vraag of de dagbladen voldoende hebben nagedacht over een handelswijze bij terrorisme. De Volkskrant en NRC lijken dit meer gedaan te hebben, door meerdere partijen een stem te geven en geen extra nadruk te leggen op bepaalde zaken. Beide kranten maakten ook een duidelijkere keuze in het privacy beleid. Zij kozen niet voor afscherming. De Volkskrant koos er ook voor niet al teveel uit te wijken naar andere beelden als tekeningen en infographics.

De Telegraaf en het AD lijken minder een beleid gevoerd te hebben, blijkens de herhaling van veel beelden en het verwarrende beleid rondom de bronvermelding en de afscherming van leden van de Hofstadgroep.

In navolging van de theorie van Wilkinson is de vraag of de leden van de Hofstadgroep de dagbladen als instrument hebben kunnen gebruiken. Naïma en Fatima verklaren in hun interview dat Mohammed B. blij is met de artikelen die over hem geplaatst worden en over radicalisme. In die zin zou alle aandacht de leden tevreden stellen. Wilkinson noemde punten die terrorisme kunnen tegenwerken. Als eerste noemt hij dat media gruwelijke beelden kunnen laten zien om het ‘heldendom’ te verbreken. Er is in feite één gruwelijk beeld dat getoond is in de dagbladen en dat is er één buiten de onderzoeksperiode, namelijk de dode Theo van Gogh. We hebben de dagbladen in de onderzoeksperiode de wapens van Mohammed B. laten zien in beeld en de chatsessies van sommige leden. Maar verder hebben de dagbladen met name achtergronden van de slachtoffers getoond, maar ook de achtergronden van de levens van de leden. Het ging hier niet om gruwelijkheden, maar daar waren ook niet veel beelden van. Wel hebben de dagbladen geprobeerd te laten zien dat de wereld van een radicale moslim niet wenselijk is.

Een ander punt van Wilkinson hebben de dagbladen wel aangehouden. Namelijk advies geven hoe om te gaan met terrorisme en het bieden van een platform voor discussie. Doordat de dagbladen ook de kant van moslims behandelden zijn er meerdere stemmen te horen geweest. Uiteraard ook op de opiniepagina’s die in dit onderzoek nauwelijks behandeld worden.

Tenslotte stelt Wilkinson een beleid voor bij dagbladen. Zelfscensuur hebben de dagbladen niet gekozen, er was meer een open debat in de dagbladen.

Maar ook kozen zij niet sterk voor een beleid dat de valkuilen van terrorisme tegengaat. Het meest hebben de dagbladen voor 'laissez-faire' gekozen. Hierdoor is niet uit te sluiten dat de ideologie van de Hofstadgroep meer verspreid is.

Qua aandacht aan de Hofstadgroep valt te concluderen dat er niet buitenproportionele aandacht is geweest. Er mag niet vergeten worden dat het onderwerp nieuw was binnen de Nederlandse samenleving. Wel is duidelijk dat na het door Vasterman genoemde 'key-event'- de moord op Van Gogh- vele gerelateerde nieuwsgolven ontstonden. Naast het gangbare nieuws rondom het proces tegen de leden van de Hofstadgroep, kwam er meer aandacht voor 'autochtone bekeerlingen', voor 'de vrouwen van leden' en voor 'de islam als religie' en 'radicalisering'. Het is hierdoor wel duidelijk dat de dagbladen allerlei gerelateerde zaken hebben aangeraakt rondom de Hofstadgroep.

Tot slot kan gesteld worden dat de dagbladen zich wel ethisch wilden gedragen maar door een gebrek aan een duidelijk ethisch beleid soms de fout ingingen als het gaat om terrorisme. Dit bleek bijvoorbeeld bij de uitvergroting van de situatie in het Laakkwartier. Zij volgden meer het beleid dat zij in normale situaties ook al hadden en hebben geen bijzonder beleid voor terrorisme. Een beleid dat consequenter is zou aan te bevelen zijn.

6.3 Aanbevelingen

Uit de conclusies komt naar voren dat het beleid van de Nederlandse dagbladen nog wel eens verwarrend was en niet altijd even eenduidig. De dagbladen hebben in feite het beleid gevoerd dat zij bij elk nieuws zouden volgen. Alleen was er nu gebrek aan beelden, waardoor het nog al eens mis ging met de bronvermelding bij beelden die niet van een fotograaf of persbureau waren. Ook was het niet altijd duidelijk hoe om te gaan met de privacy en neigden dagbladen toch meer aandacht te geven aan specifieke leden dan noodzakelijk. Hiertoe is aan te bevelen dat dagbladen naast de code of ethics en de aanbevelingen van Wilkinson nog een aantal zaken in de gaten moeten houden in het geval van terrorisme.

- In navolging van de Volkskrant is het wellicht verstandig überhaupt minder beelden te plaatsen van terroristen en daar meer sober mee om te gaan. Door de herhaling van beelden krijgen terroristen hun zin in de aandacht die zij willen en steeds meer een gezicht voor eventuele volgers.
- Aanbeveling die hier ook uit volgt is het voorkomen van een overdaad aan pasfoto's die terroristen tot icoon of symbool kunnen verheffen.
- Een beleid kiezen in het afschermen van een identiteit. Aan te bevelen is de afscherming altijd consequent door te voeren totdat de veroordeling plaats gevonden heeft of er een bekentenis is geweest.

Eventueel kan er een onderscheid gemaakt worden in de afscherming van ‘potentiële daders’ met een zwarte balk en slachtoffers met een vervaging, waardoor hier een duidelijk onderscheid in is.

- Hieruit volgt ook dat dagbladen ervoor moeten waken terroristen al te veroordelen voordat dit door het gerecht gebeurd is. Als achteraf blijkt dat de dagbladen een verdachte ten onrechte hebben veroordeeld hebben terroristen nog meer in handen om het systeem (van media) in een maatschappij te veroordelen.
- Waken voor teveel aandacht aan één specifieke gebeurtenis om eigen gewin te vergroten. Ook in het geval van scoops of eigen belang moet hiervoor gewaakt worden. In het geval van terrorisme moet de morele verantwoordelijkheid zwaarder wegen dan het commerciële gewin.
- Hieruit volgt dat het aan te bevelen is dat dagbladen niet het hedonistische-commerciële uitgangspunt moeten aanhouden bij terrorisme waarbij het eigen belang voorop staat. Maar ook niet het utilistische uitgangspunt, waarbij het overgrote deel van de bevolking centraal staat en er dan weer geen rekening wordt gehouden met de minderheden in de samenleving. De gulden middenweg, een compromis tussen het extreme en gebrekkige, of de theorie van Rawls (sluier der onwetendheid), waarbij redacties zich in alle standpunten verplaatsen zouden in het geval van terrorisme meer aan te bevelen zijn om te zorgen voor genuanceerde berichtgeving.
- Algemene aanbeveling (niet alleen voor terrorisme) is toch altijd de bron van de foto te vermelden om de betrouwbaarheid van het beeld, maar ook van de krant te verhogen.

Deze aanbevelingen kunnen aangehouden worden naast de aanbevelingen die in de code of ethics beschreven staan. De aanbevelingen kwamen naar voren uit de analyse en de conclusie als toevoeging op de theorie rondom terrorisme en de fotojournalistiek.

Ook justitie kan een rol spelen in een beleid voor de media. Justitie had ook geen duidelijke rol bleek uit de discrepantie tussen Mohammed B. en Redouan al I.

Dit onderzoek geeft aanleiding tot het doen van verder onderzoek naar eventuele terroristische groeperingen in de toekomst of andere zaken waarbij privacy en ethiek een grote rol spelen. Ook zou er vervolgonderzoek gedaan kunnen worden naar de vrouwen die ook in 2006 steeds vaker afgebeeld werden en naar de Piranha zaak waar Samir A. op dit moment in terecht staat.

SAMENVATTING

Op 2 november 2004 wordt de bekende Nederlandse cineast Theo van Gogh in Amsterdam vermoord. Het wordt al snel duidelijk dat het om radicaal-islamitische redenen door Mohammed B. werd gedaan. Al snel werd duidelijk dat de Marokkaanse Mohammed, die ook een Nederlands paspoort heeft, een heel netwerk van radicale moslims om zich heen heeft. De kopstukken binnen dit netwerk, dat vanaf 10 november 2004 de Hofstadgroep heet, zijn Nouredine el F., Redouan al I., Samir A., Jason W. en Ismaël A.. De laatste twee worden tijdens een langdurige bezetting in het Laakkwartier in Den Haag opgepakt. In dit onderzoek is bekeken hoe de Hofstadgroep in de Volkskrant, de Telegraaf, Algemeen Dagblad en NRC in beeld is gebracht. Hiertoe zijn de foto's en beelden in het kader van de fotojournalistiek bekeken. Door middel van een kwantitatieve en kwalitatieve inhoudsanalyse zijn de beelden onderzocht. Bekeken is of de kranten op een ethische manier gehandeld hebben en terrorisme in Nederland niet meer bestaanrecht hebben gegeven. Volgens de theorie lijken media om verkooppredenen extra aandacht te besteden aan terrorisme en dus handelen vanuit een hedonistisch standpunt. Ook is onderzocht hoe de leden en de vrouwen achter de Hofstadgroep een gezicht hebben gekregen.

Uit het kwantitatieve onderzoek blijkt dat de kranten niet altijd even consequent zijn geweest als het gaat om de vermelding van bronnen en het afschermen van de privacy. De Volkskrant was het meest consequent, de Telegraaf en het AD het minste. NRC en de Volkskrant besteedden meer aandacht aan achtergronden en betrokkenen. Het AD en de Telegraaf meer aan het rechtbankproces en aan het netwerk. Uit het kwalitatieve onderzoek blijkt dat de leden allen een verschillend gezicht hebben gekregen. Mohammed B. werd een icoon voor een moordenaar en symbool voor radicale moslim. Samir A. is neergezet als iemand die door de pers en rechtbank onjuist bejegend werd. Hij werd al veroordeeld door de dagbladen, terwijl het recht hem telkens vrijsprak. Jason W. werd neergezet als een zielige jongen. De andere leden hebben slechts één keer of helemaal geen gezicht gekregen. Ook blijkt dat de dagbladen niet altijd consequent omgaan met bronvermelding of het bewaken van de privacy. De vrouwen van de leden en de bezoeksters van de rechtbank gaven de leden meer status. Hun bewondering voor de radicale mannen werd regelmatig in beeld gebracht waardoor de leden een hogere status kregen. Ook al werd er niet buitenproportioneel aandacht besteed aan de leden, zij verkregen niet de status van stakkers van terrorisme, maar meer van serieuze criminelen.

Concluderend moeten dagbladen consequenter worden in het vermelden van bronvermelding, en het omgaan met de privacy van verdachten. Ook moet er gewaakt worden voor het opblazen van het nieuws vanwege de paniek die in de samenleving kan ontstaan. Een hedonistisch (commercieel) uitgangspunt is daarom geen goede keuze. Het is wenselijk dat dagbladen het uitgangspunt van Rawls (sluier der onwetendheid: waarbij redacties zich in alle partijen verplaatsen) volgen of de 'gouden middenweg' (waarbij een compromis gesloten wordt tussen twee extremen). Deze twee uitgangspunten leiden tot meer genuanceerde berichtgeving, in het geval van terrorisme een absolute noodzaak.

BRONNEN

LITERATUUR

Aarsman, Hans, *de Aarsman collectie*, 2005, pp 93-95

Barthes, Roland, *Camera Lucida*, Editions du Seuil, Random House, 1980, geraadpleegd

Barthes, Roland, *Mythologies*, Editions du Seuil, Random House, 1957, pp 111-116

Beunders, Henri, *Sobere media-aanpak vermindert angst na aanslag*, NRC Handelsblad, 12 juli 2005, www.beunders.com, bezocht 21 januari 2006

Beunders, Henri, *Het beeld in de spiegel. Histografische verkenningen*, Hilversum, 1999, pp 19-38

Couwenberg, S.W., *Opstand der burgers, de Fortuyn-revolte en het demasqué van de oude politiek*, 2004, pp 78, 81-83

Dierckens, Thomas, *Fotojournalistiek in de lage landen, Tussen nieuwswaarde en ethiek*, Universiteit Gent, 2002, pp 5, 18, 36, 38, 82-85

Evans, Harold *Pictures on a page, photo-journalism, graphics and picture editing*, Pimlico Londen, 1978, pp 17, 245, 255

Goldberg, Vicki, *The Power of Photography, how photographs changed our lives*, 1991, pp 7, 135

Lester, Paul, *Photojournalism; An ethical Aproach*, Lawrence Erlbaum associates, New Yersey, 1991, pp 34-36, 46, 81, 162

Nacos, Brigitte L., *Mass-Mediated Terrorism, The central role of the media in terrorism and counterterrorism*, 2002, pp 4, 19

Newton, Julianne, *The Burden of visual Truth*, In: *The role of photojournalism in mediating reality*, Oregon, 2001, pp 25

Schmid, Alex p., Janny de Graaf, *Violence as communication, insurgent terrorism and the western media*, 1982, pp 15, 68-69

Shadid, W.A.R., P.S. Koningsveld, *Moslims in Nederland, minderheden en religie in een multiculturele samenleving*, Samson Stafleu, Alphen aan den Rijn, 1990, pp 11, 17, 45, 49,51

Vasterman, Peter, *Mediahype*, Aksant 2005, pp 15, 27-28, 31, 55

Vermaat, Emerson, *De Hofstadgroep, portret van een radicaal-islamitisch netwerk*, Aspekt, 2005, pp , 3, 9-17, 25-27, 39, 46, 70, 85-92, 101-113, 121-127, 135

Wilkinson, Paul, *Media and Terrorism: A Reassessment, Terrorism and Political Voilence*, vol.9, no 2, 1997, pp 1, 8-10

Wilkinson, Paul, Alisdair M. Stewart, *Contemporary research on terrorism*, Aberdeen University Press, 1987, pp 11

Zoest, Aart, *Semiotiek, Over tekens, hoe ze werken en wat we ermee doen*, Uitgeverij Ambo, Baarn, 1978, pp 12-13, 31, 53, 137-138

NIEUWSBRONNEN

Algemeen Dagblad, *Een moderne wanted-poster*, 30 november 2004, pp 3

AD Rotterdams Dagblad, *Samir A. vindt officier een terrorist*, 28 januari 2006, pp 19

AD Algemeen Dagblad, *Mohammed B. is trots op zijn daad*, 3 februari 2006, pp 8

AD Algemeen Dagblad, *OM in beroep tegen Hofstadgroep*, 25 maart 2006, bericht ANP
www.ad.nl < bezocht 2 juni 2006>

AD Algemeen Dagblad, *Haat uit liefde voor Allah*, 20 november 2004, pp 19

NRC Next, *Zware straffen voor leden Hofstadgroep*, 10 maart 2006
<http://www.nrc.nl/binnenland/article243673.ece> <bezocht 3 juni 2006>

NRC Handelsblad, *Foto's van gevangen Saddam Hussein, Folkert Jensema*, 20 december 2005,
www.nrc.nl

NRC Handelsblad, *Moord op van Gogh polariseert media*, 12 november 2004, pp 11

Nieuwe Revu, *Tussen Nederlandse Jihad aanhangers*, 1 t/m 7 februari 2006, pp 21

Vervaeke, Edwald, *Orthodoxie is even erg als fundamentalisme*, In: Volkskrant/ Vrije Volk, 7 februari 2005, <http://www.hetvrijevolk.com/index.php?pagina=4>,
<Bezocht 3 juni 2006>

Volkskrant, *Ronselen voor de Jihad gaat door*, 11 juni 2005
http://www.volkskrant.nl/binnenland/article199504.ece/Ronselen_voor_jihad_gaat_door_in_de_cel
< Bezocht 3 juni 2006>

Volkskrant, *Voor ons een stakker- held voor hen*’, 14 juli 2005, pp 11

Zweers, L. Workshop Fotojournalistiek 2005-2006, Master Media en journalistiek, Erasmus
Universiteit Rotterdam

WEBSITES

www.anp.nl en www.anp-photo.com

<Bezocht 23 juni, voor foto’s rondom Hofstadgroep>

www.cebucol.nl

<http://www.cebucol.nl/website/actueel.asp?menuid=15&ntype=&nid=573>, bezocht 21 januari 2006
< Bezocht 2 juni 2006, voor overzicht HOI cijfers dagbladen>

www.defotojournalist.nl

<http://www.defotojournalist.nl/user.php?q=&id=22579&type=user&advanced=>
< Bezocht 25 juli 2006, voor informatie Joost van den Broek, fotograaf Volkskrant>

www.elsevier.nl

<http://www.elsevier.nl/nieuws/nederland/dossier/asp/dossier/388/index.html>
<Bezocht 30 maart 2006, 2 juni 2006, voor overzicht leden Hofstadgroep en een aantal foto’s>

www.islamburgerschap.nl

<http://www.islamburgerschap.nl/cmo2.html>
<Bezocht 30 maart 2006, voor cijfers nationaliteiten moslims in Nederland>

www.nos.nl

http://www.nos.nl/nieuws/achtergronden/theovangogh/Hofstadgroep_leden_faq.html

< Bezocht 30 maart 2006, voor overzicht van alle leden Hofstadgroep>

www.NPPA.org

http://www.nppa.org/news_and_events/news/2004/07/nppa_adopts_new_ethics_code.html

<Bezocht 2 juni 2006, voor code of ethics die in VS bestaat>

www.om.nl

www.om.nl/vragen/strafrecht/rechtzittingen_op_tv/

< Bezocht 2 juni 2006, voor informatie over beperkingen toegang journalisten rechtbank>

www.rechtspraak.nl

www.rechtspraak.nl/Gerechten/Rechtbanken/sGravenhage/Actualiteiten/Rechtbank+heeft+uitspraak+gedaan+in+zaken+verdachten+Hofstadgroep.htm

< Bezocht 23 juni 2006, voor berechtingen van de leden van de Hofstadgroep>

www.thestar.com

<http://www.thestar.com/NASApp/cs/ContentServer?pagename=thestar/Render&c=Page&cid=1149329604487>

< Bezocht 23 juni, voor vergelijking terrorisme in Nederland en in Canada>

BRONNEN DIGITALE FOTO'S

Foto's Mohammed B.

- www.nieuwerevu.nl
- www.anp.nl
- www.mediastudies.nl

Foto's Jermaine en Jason W.

- www.geenstijl.nl/mt/archieven/002901.html
- www.washingtonpost.com
- www.Crimelibrary.com
- www.detelegraaf.nl

Redouan Al L.: www.elsevier.nl

Alle andere foto's: www.anp.nl

De foto's zijn gevonden via www.google.nl